אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

פרשת וירא - תשפ"ז

קונטרס זה
נערך ונאסף ע"י
אחד מבני החבורה
למען זיכוי הרבים

בכל עניני קונטרס זה
להערות והארות
ניתן לפנות למייל

R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com

פרשת וירא

וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום: (יח א)

ברש"י: הוא שנתן לו עצה על המילה לבן נגלה עליו בחלקו.

ב"ניצוץ אחד" מביא את ה"תפארת שלמה" זי"ע ששואל: מה ראה אברהם דווקא כאן לבוא ולהתייעץ עם בעלי בריתו, והלא בעקידת יצחק מיהר אברהם לקיים את דבר ה' מיד בלא כל התייעצות תחילה, גם יש לשאול, מאחר שהתייעץ עם ענר אשכול וממרא, ורק ממרא יעצו על כך כי טוב הוא, למה מל אברהם עצמו, ולא הלך אחרי רבים להטות ולהימנע מלמול כעצת ענר ואשכול.

ומפרש [בליקוטים]: כי לעולם לא היה זקוק כלל לעצותיהם מול דבר ה' אליו. אלא שהייתה מגמתו התמידית לגייר את האנשים ולקרבם לעבודתו יתברך, ומצא כאן אברהם טצדקי איך יוכל לגרום להם להתגייר, שאם יבואו לדון יחד עמם על המילה, איך יאמרו לו שנכון הדבר – בעוד הם ערלים, כי מי ישיא עצה את חבירו על דבר שהוא עצמו לא מקיים אותה, על כרחך שיקבלו אף הם על עצמם להימול, וכך נמצאת עצתו אמונה. אכן ענר ואשכול לא רצו לימול עצמם, ולכן אף נמנעו מלהמליץ לאאע"ה על המילה. רק ממרא יעצו לימול, ונימול גם עצמו, ולכן זכה שנגלה בחלקו.

אומר הרה"ק ה"מאור עינים" זי"ע: כתוב סתם ולא כתוב אל אברהם, כי מוסב על כל אחד מישראל, שהשי"ת נראה אליו ב"אלני ממרא". "אלני" הוא לשון חוזק, "ממרא" הוא לשון מרי. אפילו כשהאדם ממרה את פי ה' בתוקף, נראה אליו ה', גם אדם כזה מהרהר בתשובה. "והוא ישב פתח האהל" – כשפותחים לו פתח תשובה, "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים" – כלומר: אברהם, יצחק, ויעקב – "וירץ לקראתם", כאומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי.

הרה"ק ה"אור פני משה" מפשווארסק זי"ע אמר: אברהם היה שפל בעיני עצמו כל כך, עד כי חשב בלבו, שהוא אינו ראוי להשראת השכינה, אלא ממרא הוא הצדיק העובד את ה' ואצלו השכינה שורה. "וירא אליו" נראה היה לאברהם ונדמה לו – כי "ה' באלני ממרא", "והוא – אברהם – יושב פתח האהל" – הוא עצמו עדיין מבחוץ, על פתחה של הקדושה.

הרה"ק ה"מאור ושמש" זי"ע כותב: כי ראיתי בעיני אצל צדיקים, שלפעמים מרוב דביקות והתלהבות היו צריכים להסתכל או לאחוז באיזה דבר גשמי, כדי שישאר בעוה"ז ולא יסתלק מרוב דביקות ובהירות.

ומבאר שכן היה באאע"ה אחר מצות מילה, שאחרי מצוה גדולה כזו שקיים אותה בדביקות גדול מאד, על כן בכדי שיישאר בחיים הוצרך לצאת ולעמוד על פתח אהלו מבחוץ, כדי שיסתכל על דברים גשמיים ועל אנשים גשמיים.

וכתב, שלכן שלח אליו הקב"ה מלאכים בדמות אנשים, כי אילו היו באים אז אל אאע"ה סתם גוים מן השוק, הם היו נעשים גל של עפר מחמת עוצם קדושתו של אברהם, ולכן היה צריך להיות מלאכים קדושים בדמות אנשים דהיינו שנתגשמו קצת, ועי"ז יישאר אברהם בזה העולם.

בספר "דברי מאיר השלם" מהרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע: למה כתבה התורה שיושב פתח האוהל? ופירש בדרך הלצה: שהתורה מספרת שהיה 'יושב פתח האוהל' – כבעל הבית בפשיטות ללמד לעם דרכי השם יתברך, והנה 'וירא והנה שלושה אנשים נצבים' – שראה שהתחילו לנסוע אצלו כמו לרבי ועשוהו רבי, והיה מתירא אולי יטרידוהו עי"ז מעבדות השי"ת מתורה ועבודה, 'ויאמר' – אברהם להקב"ה, 'א-דני אם מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך' – אל נא תעביר אותי מעבדות שלך, שאוכל לעבוד אותך כבראשונה.

הרה"ק ה"דבר חיים" מנדבורנה זי"ע אמר בדרך צחות: **ו** יראה **א** ליו **ה**' ר"ת "**אוי**". השכינה הקדושה כביכול מתאנחת ואומרת אוי, על אשר צדיק כאברהם אבינו צריך להתגורר "באלוני ממרא" אצל גוי כממרא...

במדרש: אמר אברהם, עד שלא מלתי היו העוברים ושבים באים אצלי, תאמר משמלתי אינן באין אצלי ?! אמר לו הקב"ה, עד שלא מלתה היו בני אדם באים אצלך עכשיו אני בכבודי בא ונגלה עליך.

ביאר כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א: כי אאע"ה היה עוסק בקירוב רחוקים לעבודתו ית"ש, ולצורך כך היה

מוכרח להשפיל את עצמו אליהם כדי לקרבם ולהעלותם, אמנם עכשיו חשש אאע"ה שמאחר שנתעלה בקדושה גבוה מעל גבוה ע"י המילה, ממילא לא יהא באפשרותו להשפיל את עצמו כל כך כדי לקרב אף את הרחוקים ביותר, ולכן שאל להקב"ה: 'תאמר משמלתי באים אצלי' – כי לא יהא בכוחי לירד אליהם כדי להעלותם.
על כך השיב לו הקב"ה: עכשיו אני בכבודי בא ונגלה עליך – עליך ללמוד ממני ולהידבק בדרכי. שהרי הקב"ה הוא גבוה מעל גבוה, נעלה ונשגב מבחינת אנוש, ואעפ"כ הוא יורד ממכון שבתו כדי להתגלות אל אברהם אבינו כאן בעולם השפל, וזהו לימוד לאאע"ה שעל אף מדרגתו הנעלית לאחר המילה, יש בכוחו לירד מרום מדריגתו כדי לקרב רחוקים לעבודתו ית"ש. ודפח"ח.

ברש"י: לבקר את החולה. אמר ר' חנינא בר חמא יום שלישי למילתו היה.
אומר הרא"ש בפירושו עה"ת: פירוש לפירושו, מלשון 'וירא' מוכח שלא בא אלא לבקרו, מדלא כתיב אחריו לא אמירה ולא דיבור, ובא ללמד דרך ארץ שיש לו לאדם לבקר החולה, ואפילו לא ידבר עמו דבר, כגון שמצאו ישן, וניחא לו כאשר יגידו לו לחולה כי בא פלוני לראותו עושה לו נחת רוח.

וה"חרדים" כתב: אחד מענפי המצוה של ביקור חולים, הוא לדבר עם החולה, מפני שהדיבור יפה לחולים.

כשהרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע בא לבקר את הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע בחוליו [ביום פטירתו] אמר לו ה"ישמח ישראל" לפרש דברי רש"י: וירא אליו ה' לבקר את החולה. פי' לדעת את מדרגת החולה בחוליו, אם לא ירד מחמת חוליו ממדריגתו וצדקת קדושתו הגדולה.

שואל ה"קהלת יצחק": למה בחרה התורה לספר על דבר הכנסת אורחים של אאע"ה דווקא בהזדמנות זו? הרי אברהם קיים תמיד הכנסת אורחים, וחז"ל אמרו שאברהם היה מגומלי חסדים, ורש"י מפרש: ויטע **אשל**, ראשי תיבות – **א** כילה **ש** תיה **ל** ויה. הרי אברהם לא ידע שהם מלאכים, ועשה להם את הכבוד הזה, כי כך היה נוהג עם כל האורחים. אם כן, למה סיפרה לנו התורה המעשה הזה דוקא עתה?

אלא יש בזה משום מוסר השכל: כרגיל, העסקנים טרודים בענייניהם ואין מוחם ולבם פנויים לדברים שבצדקה וחסד יומיומיים דחופים, וביחוד שהם יכולים להתחמק בנימוק של העוסק במצוה פטור מן המצוה, על כן מראה לנו התורה כסמל את אאע"ה שטרוד במצות מילה היה, זקן בן צ"ט שנים, ואותו יום שלישי למילתו היה, בצער ובסכנה גדולה, והיה יכול לפטור עצמו מכל מצוה אחרת, והוא לא עשה כן, אלא מיד כשראה את האורחים קיבלם באהבה ובזריזות. הרי זה לימוד גדול שבמצוה עוברת, ובפרט בדברים שבצדקה וחסד, אין להתנהג לפי הכלל של "העוסק במצוה פטור מן המצוה". ודפח"ח.

מנין יודעים שהיה יום שלישי למילתו, אולי ביום הראשון או השני? הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע פירש: כאשר יהודי משתוקק ומצפה לקיום מצוה נוצר מזה מלאך, וכיון שהגיעו שלשה מלאכים מובן שהגיעו לאחר שלשת ימי ציפיה, ומבואר שהיה זה ביום השלישי.

שואל ה"כתב סופר" זצ"ל: היתכן שאברהם ישאל עצה אם לקיים מצות ה'? ומה אם יאמרו שלא ימול – היציית להם?
אלא, אאע"ה רצה להגדיל נסיונו, אם ייעצו לו שלא ימול – ואמנם לפי המדרש, אשכול אמר לו שסכנה לזקן כמותו להמול – והוא בכל זאת ישמור מצות ה', ותהיה המצוה גדולה הרבה יותר. וכן היה, כי עצת ענר ואשכול היתה שלילית והיה לו לשמוע בעצת הרוב והוא התאמץ בעצת ה' ולא חש לעצתם.

ה"אבני נזר" זי"ע מסביר: שמהותו של אברהם היתה לקרב ולקשר את כל באי עולם להקב"ה, לשם כך צריך היה חיבור עמהם. חשש אברהם שמא כשימול יהיה נפרד מן הבריות ולא יוכל עוד לקרבם, ושאל עצה על המשך הקשר שאחר המילה.

המהר"ל מפרש עפ"י מה שאז"ל לגבי עקידת יצחק דכתיב בה 'ביום השלישי', למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאם וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות לימלך אל לבו לא היה עושה.
כך במעשה המילה רצה אברהם לגלות ולהוכיח לעין כל, שאינו מקיים ציווי הבורא מתוך שהממו וטירף

דעתו, אלא מתוך ישוב הדעת, לכן נמלך קודם בעצת מרעיו אודות קיום מצות מילה.

הרה"ק ה"נועם מגדים" זי"ע מבאר: שעבודת אברהם אבינו היה תמיד בהצנע לכת בלי פרסום, שכן הוא דרך הצדיקים להסתיר את דרכיהם, ולפיכך הלך אברהם לקחת עצה מממרא, כי חשש שמא יבא לידי התנשאות מעט מחמת גודל פעולת מצות ברית מילה, ואם היה הולך תיכף ומיד לקיים מצות השי"ת, היו כל שוכני ארץ מתפעלים מצדקתו, שאיש זקן בן צ"ט שנה הלך ומל עצמו כדי לקיים מצות השי"ת, ולכך כדי להסתיר מעלתו ולהצניע דרכיו באהבת השי"ת, הלך לקחת עצה מממרא, כדי שידמה לאנשי העולם שאינו אוהב את השי"ת בשלימות, שהרי צריך ליקח עצה מאנשים אם לקיים או לא לקיים.
וממשיך הנועם מגדים לבאר שאברהם אבינו חשב בדעתו ממה נפשך, אם יאמר לו ממרא לקיים מצות השי"ת ולמול את עצמו, אז ודאי כשיקיים את המצוה יאמרו הכל שלא עשאו מדעת עצמו רק עפ"י עצתו של ממרא התחזק ומל עצמו, ואין זה מחמת אהבתו הגדולה לקיים מצות השי"ת. ואף אם יאמר לו ממרא שלא ימול עצמו, דבאופן זה בודאי לא יעשה כעצת ממרא, מ"מ יאמרו שאף הוא עצמו היה מתחלה מפקפק בדבר, ואם כן אינו במדריגה השלימה באהבת השי"ת, שהרי היה לו ספיקות אם יעשה רצונו.

בספר "טעמי המנהגים" כתב שאברהם היה מסופק אם יברך "על המילה" או "למול", כמו שכתוב ביו"ד סי' רס"ה. וממרא נתן לו עצה לברך "על המילה", כמו שפוסקים. וזהו, הוא שנתן לו עצה על המילה, היינו לברך "על המילה".

בשם הרה"ק המוהר"י מוורקא זי"ע: למה לא נאמר מפורש "אל אברהם" – כי אחד הטעמים מה שלא כתבה התורה שם "משה" בפרשת תצוה, משום שלאחר כל הניסים שעשה השי"ת ע"י משה רבנו נעשה כ"כ מקורב להשי"ת, עד שלא היה צריך לקרוא לו בשמו רק בלשון "ואתה" – כמו כן אצל אאע"ה, אחר מצות מילה נעשה כ"כ מקורב, שלא היה צריך לקרוא לו בשמו רק "אליו".

הרה"ק ה"דעת משה" מקוז'ניץ זי"ע כותב: דהנה איתא בגמרא כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו. ולכאורה יש להבין למה דוקא אלקי אברה"ם הוא בעזרו.
ומבאר דאברהם אבינו פעל ענין קבלת התפלות, שהקב"ה יקבל תפלות ישראל בכל אופן שמתפללים, וזהו שאמרו אלקי אברהם בעזרו, שאברהם עוזר לו שיתקבל תפלתו ותפלת כל ישראל, וזה שאמר 'והוא' – אברהם – 'יושב פתח האהל', לסייע לכל מי שרק עושה פתח ומתחיל ליכנס באהל ה'.

אומר הרה"ק ה"ייטב לב" זי"ע: ע"י מה זכה אאע"ה להשראת השכינה, למדריגת וירא אליו ה', ע"י וישא עיניו וירא, ע"י שהיו עיניו תמיד למטה והיה צריך להרים אותם כדי לראות.
צא ולמד מכאן, ע"י שמירת עיניים זוכים להשראת השכינה.

ברש"י:... בקש לעמוד, אמר לו הקב"ה, שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך וכו'.
הגרדח"א שליט"א ב"ניצוץ אחד" כותב: בלידת כ"ק אדאומ"ר ה"פני מנחם" זי"ע, אמר אביו הרבי ה"אמרי אמת" זצ"ל כי קיי"ל שאת ברכת המצוות יש לברך בעמידה, אך מה יעשה אבי הבן כשהוא עצמו משמש כסנדק, כי איך יברך 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו' בשעה שהוא יושב ובנו על ברכיו, אלא, אמר, ממקרא דידן ילפינן דבר חידוש, שאברהם אבינו הרי מל את עצמו, ואיך היה יכול לברך בעמידה על מצוות המילה, אכן, על זה אמר לו הקב"ה 'שב ואני אעמוד', שבעת שבירך אברהם, כביכול עמד הקב"ה על ידו וכך הוציאו ידי חובת עמידה בברכות, ואמר לו עוד, כי 'אתה סימן לבניך', שיהא בכך סימן לבניו אחריו, שבאופן כזה שאבי הבן ישמש סנדק הקב"ה כביכול יוציאנו בחובת עמידה.

בהגדה ש"פ "מפי ספרים וסופרים":
והוא יושב – ברש"י: לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו.
אומר הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע: אברהם יושב על פתחו של גן עדן ומסתכל, אם יש מי שעבר עבירה ושב

בתשובה, יכניסהו לגן עדן.

ה"פרדס יוסף" אומר: הנה האורח שהיה לפני זמן מה אצל אברהם היה בוש לבוא עוד פעם אליו. ישב אברהם על פתח ביתו להכניסו מחדש אל ביתו. וזהו "אם יש עובר ושב", היינו: שכבר עבר דרך ביתו ועתה חזר ושב.

שאלו להרה"ק מפולנאה זי"ע בעל ה"תולדות": למה גילוי השכינה בחלקו של ממרא היה, שהיה כנעני? והסביר בסיפור מעשה: יהודי אחד חכר אחוזה מפריץ גוי, בא יהודי חברו וביקש להוסיף על דמי החכירות ולהסיג גבולו. סירב הפריץ ואמר: רחמנות על היהודי שינושל מפרנסתו! התפלא היהודי הזה ובא אלי כולו תמיהה: שהיצר הרע בא אלי להסיתני שאסיג גבול – אפשר להבין, אבל איך זה בא היצר טוב אל הפריץ ופיתהו לא לשמוע לי, כיצד מצא את הדרך אל לבו? שאלתיו: מתי נצנצה במוחך מזימת השטנים להשיג גבול? והשיב: באמצע תפילת שמונה עשרה. כך? – אמרתי לו – באמצע שמונה עשרה העיז היצה"ר לבוא אליך, לכן חגר עוז היצר טוב והלך אל הפריץ...
לכן, הפטיר הרב, נראה ה' ב"אלוני ממרא" חרף היותו עובד כוכבים, שכן "והוא" היינו היצר הרע – 'יושב פתח האהל', בפתח אהלי תורה – ואז יכול כבר הכל להתרחש, אם השטן בביהמ"ד נגלית השכינה באלוני ממרא...

האדמו"ר המהר"א מסאטמאר שליט"א דרש: דהנה במעשה זה הקב"ה כביכול מחל על כבודו במה שאמר לאאע"ה שישב והוא יעמוד, והנה לכאורה מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ומדוע הסכים אברהם אבינו וישב?
אלא באמת הטעם שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול – כי אינו בעלים על כבוד המלכות שהוענקה לו למען העם, אמנם הקב"ה שהוא מלך מלכי המלכים ולו המלוכה יכול למחול על כבודו.
וזה באמת הכח שלנו לבקש מהקב"ה מחילה על עוונותינו, שכן בידו למחול על כבודו.

ברש"י: הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים.

הקשה ה"נודע ביהודה" להגה"ק רבי יעקב שמשון משפיטווקא זי"ע: על מאמרם ז"ל [שבת קכז.] דילפינן ש'גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה', מאאע"ה שאמר להקב"ה 'אל נא תעבור', ורץ לקראת האורחים, וקשה א"א מהיכן למד זאת, ואיך השאיר את הקב"ה ורץ לקראת האורחים?
השיב לו הגה"ק משפיטווקא: דיש ליישב עפ"י דברי רש"י שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ואם איתא דהקבלת פני השכינה גדולה מהכנסת אורחים, למה הוצרך לשנות מעשה בראשית, הא הקב"ה עמד אצל אברהם ובוודאי לא יניח את השכינה וירוץ לקראת האורחים, ומדאצטריך לשנות מעשה בראשית מזה הוכיח אברהם דגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה.

וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה: (יח ב)
אומר הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: סימן יש בידו של צדיק להבחין בין טוב לרע, בהסתכלו בפני אדם, אם רואה הוא אור עליון השורה עליו, מוכח שאותו אדם נושא חן בעיני ה'. ואם לאו סימן רע לו לאותו אדם. וזה שאמר הכתוב: "וישא עיניו וירא" – ראה בהם משהו אלקי – מיד "וירץ לקראתם".

בספה"ק "תפארת שלמה" הביא בשם הזוה"ק, "כי אלו המלאכים, הן המה מתחילת בריאת האדם אשר אמרו 'מה אנוש כי תזכרנו', אך השי"ת השיבם כי כל העולם נברא בשביל שיצא צדיק אחד ששמו אברהם, כידוע בפסוק 'בהבראם' – 'באברהם', ולכן נשלחו המלאכים האלו לראות בצדקתו, כי כדאי העולם להבראות בזכותו כי הוא גדול מהמלאכים".

הרה"ק ה"אגרא דכלה" זי"ע שואל: למה האריך הכתוב בלשונו 'וישא עיניו וירא', ולא היה צריך לומר אלא 'וירא' בלחוד, ומה הוסיף במה שאמר 'וישא עיניו'?
ומבאר: דהנה הצדיק אינו פותח עיניו כלל לראות מן הנעשה בעולם בסתמא, אלא בכל עת שעולה בדעתו לראות ולהסתכל על איזה דבר, אזי הוא שוקל במאזני שכלו תחלה ומתבונן בעצמו האם דבר זה נכון להסתכל שם אם לא, ורק אחר כך בא אל ההחלטה מה ראוי לעשות.

וזה שאמר 'וישא עיניו', שקודם הראיה התבונן בעצמו עד שהחליט שהוא דבר הראוי כעת לשאת עיניו ולראות, ורק אחר כך עשה פעולת הראיה 'וירא'.

עוד מבאר שם באריכות מה שבאו שלשה המלאכים אל אברהם אבינו, ושאותו מלאך שבא לרפאות את אברהם הלך אחר כך להציל את לוט, שיש להבין למה דוקא אותו שבא לרפאות את אברהם הלך גם לשליחות אחרת להציל את לוט.
ובכלל יש להבין מה היה צורך לביאת מלאך לרפאות את אברהם, והלא בשעה שבא הקב"ה אל אברהם כבר ריפא אותו לגמרי, ומה הצורך עוד ברפואת המלאך.
ומבאר, דהנה לוט לא היה לו זכות עצמו להיות ניצול מסדום, כיון שהתרחק מאברהם והלך לגור אצל הרשעים בסדום ולמד ממעשיהם. אך כשאמר הקב"ה לאברהם שהוא הולך להפוך את סדום נצטער מזה אעא"ה צער רב, שהלא עשה כל כך הרבה למען לוט, כגון במלחמתו כנגד הד' מלכים הכל עשה רק בשביל לוט, וכן לקחו עמו בכל נסיעותיו, ועכשיו ייהרג, ועל כן כדי שלא יצטער אעא"ה שלח הקב"ה מלאך להציל את לוט.
ולכן דוקא אותו מלאך שבא לרפאות את אברהם הלך אחר כך להציל את לוט, כי זה גופא שהלך להציל את לוט היה לצורך רפואת אברהם, שהיה לו מחלת לב על דאגת מיתת לוט. וזהו שאמר הכתוב: 'ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט', שמחמת זכות אברהם שלא יצטער ניצול לוט, וזהו הרפואה שריפא המלאך עוד לאברהם אחר שכבר ריפא אותו הקב"ה מן המילה, ועיי"ש באריכות דבריו.

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע מפרש: אלו הם שלשת הדברים שהמסתכל בהם אינו בא לידי עבירה. דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים. 'ויאמר א-דני וגו' אל נא תעבור מעל עבדך' – כי אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו.

יש להבין, למה הקב"ה נגלה אליו ומאידך שלח אליו אורחים באותה שעה?
ומפרש ה"חתם סופר" זצ"ל: באמת הקב"ה רצה להתגלות אליו, אך כיון שהיה מיצר שאין לו אורחים לא היה יכול לקבל פני השכינה שהרי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, ולכן שלח לו אורחים שיהיה בשמחה ויוכל לקבל פני השכינה.

שואל ה"בבא סאלי" רבי ישראל אבוחצירא זי"ע: מאיפה למד אעא"ה שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה? ומתרץ: שלמד זאת מעצמו, שכאשר השכינה באה לבקרו היה תש כוחו, וישב. ואילו כאשר ראה את האורחים – אזר כח ורץ לקראתם, מכאן למד שמורים לו מן השמים שגדולה הכנסת אורחים...

הגאון הרב שך זצ"ל בספרו "מראש אמונה" מבאר למה נכפלה תיבת 'וירא': שהתורה באה ללמדנו, שקיום מצות צדקה הוא לא רק בנתינת צדקה לעני המבקש מאתנו, אלא בחיפוש וראיית הנצרך לצדקה, לחפש את מי שנצרך לצדקה כדי לעזור לו. וזו כוונת התורה שכתבה פעמיים את המילה 'וירא', ה'וירא' – השני בא ללמדנו, שאברהם התבונן לראות האם האורחים שבאו לקראתו נצרכים הם להכנסת אורחים וצדקה, הוא לא חיכה שהם ידפקו על דלתות אוהלו לבקש צדקה, אלא ברגע שנשא עיניו 'וירא והנה שלשה אנשים' – מיד התבונן לראות האם הם צריכים אוכל ושתיה, 'וירא וירץ לקראתם'.
ובזה ביאר את לשון המשנה באבות: "כל המעלים עיניו מן הצדקה" – מהו לשון "המעלים עיניו" – היה לו לכתוב "המונע ידו מן הצדקה" – אלא שזהו יסוד מצות הצדקה, דלא די בנתינת צדקה לעני המזדמן, אלא שיש חיוב מיוחד, שלא להעלים עין, ולבדוק ולהתבונן מי ניצרך לצדקה, ובזה מקיים את פיסגת מעלת מצות הצדקה.

ברש"י: אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות.
ב"ניצוץ אחד" מביא בשם הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע שהקשה: מהו שאמר 'לרפאות את אברהם', וכי הוא לבדו הוצרך לרפואה, והלא היו אתו עוד נימולים רבים, ילידי ביתו ומקנת כספו, שכולם נימולו אתו ואף הם היו חולים וזקוקים לרפואה.
מלבד זאת קשה לאידך גיסא קושיית בעלי התוס' [הובא במושב זקנים, וכן המהרש"א ח"א ב"ב טו:], וכי למה הוצרך כלל למלאך, והרי אחז"ל [ב"ב שם] אבן

טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, א"כ יכול הוא להביט בה, ומיד יחלים.
תירץ ה"אמרי אמת" את שתי התמיהות חדא בחברתה, כי אכן לכל בני ביתו לא היה צריך מלאך, לפי שהאבן טובה שימשה כרפואה לכולם, אולם הוא עצמו לא התרפא על ידה, כדקיימ"ל [ברכות ה:] אין חבוש מתיר עצמו, לכך הוצרך למלאך רק לצורכו.

ברש"י מחז"ל: כסבור שהם ערביים וכו'.
שואל הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: מה הפי' הפשוט? אחי רבי יצחק ז"ל [היא"צ בי"ז חשון] הגיד כשהכניס את בנו בבריתו של אאע"ה, פי' כסבור וכו' שאברהם אבינו ע"ה הגיע אחר המילה למדרגה כה גבוהה שאפילו מלאכים כערבים נדמו לו, ולכאורה קשה לומר כן, וחשבתי דאי 'וכרות עמו הברית' שהקב"ה שלח ידו ואחז עמו, שהקב"ה בעצמו סייע לו, וכיון שהיה ע"י הקב"ה בעצמו לכן הגיע בזה למדרגה כ"כ גבוהה.

הרה"ק ה"מי השילוח" זי"ע אומר: ענין המלאכים שבאו קודם לידת יצחק, כי העולם לא היה כדאי שיוולד בה בעל נשמה יקרה כיצחק. שהרי זה כמו ירידת השכינה לעולם הזה, כי מידתו של יצחק – מידת גבורה, וגם השכינה נקראת גבורה בפי חז"ל "כך שמעתי מפי הגבורה" אמר מש"ר, לכן היה צורך שירדו שלשה מלאכים, כדי שאויר העולם יתמלא קדושה, כי מלאך הוא שליש העולם כדאיתא בגמרא [חולין צא:], ואחר זה יכול היה יצחק להיוולד.

אומרים בשם הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: מה ההבדל בין לוט לאברהם בקיום מצות הכנסת אורחים, אצל אברהם כתוב 'וירא וירץ לקראתם... וישתחו ארצה', ואצל לוט כתוב 'וירא לוט ויקם לקראתם וישתחו אפים ארצה'. אצל אברהם נאמר 'ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם', ואצל לוט נאמר: 'ויעש להם משתה ומצות אפה' וכו', ולוט אף הגן עליהם מפני אנשי סדום, ומפני מה מייחסים מידת הכנסת אורחים לאברהם בלבד?
ותירץ, שאצל לוט כתוב "ויבואו שני המלאכים סדומה" – היה צורך שיתראו בעיניו כמלאכים, כגדולים וחשובים, כדי שיכניסם לביתו, - ואילו אצל אברהם כתוב: "וירא והנה שלושה אנשים נצבים עליו", - אנשים פשוטים, "כסבור שהם ערביים", ובכל זאת "וירא וירץ לקראתם" זו מידת הכנסת אורחים אמיתית.

שואל בספר "גן רוה": כיצד לא שם אברהם לב שהם מלאכים, הלא חז"ל אומרים שמי שאינו ילוד אשה – אין לו צל?!
התשובה היא, שהענין התרחש 'כחום היום', כלומר בצהריים כשהשמש נמצאת ברום השמים, ואין כלל צל, ממילא לא היה יכול להבחין בכן שאין להם צל.

סיפר כ"ק האדמו"ר מצאנז שליט"א: כשאביו הרה"ק ה"שפע חיים" זי"ע בהיותו ילד קטן והתחיל ללמוד חומש אצל המלמד, ולימד אותו המלמד את הפסוק 'וירא וירץ לקראתם', הקשה למלמד: למה היה נצרך לרוץ אליהם ולא כמו דרך בני אדם לילך לקראתם ולהכניסם לביתו? וכשחזר לביתו סיפר הקושיא לאביו הרה"ק מרודניק זי"ע, ואמר לו אביו בוא ואתרץ לך: הנה כל מצוה שאדם עושה נצרך לעשות לה הכנה תחילה, וכל כמה שהוא ירא שמים עושה הכנה יתירה, כמו שנהוג שקודם כל מצוה שלובשים הגארטיל ונוטלים ידים ושאר הכנות, וזהו במצוות שבין אדם למקום, אך כשמגיע להאדם מצוות שבין אדם לחבירו – אל לו לאדם להרבות בהכנות, שאם יבוא לידו אורח או עני שצריך לתת לו צדקה, אל ישאיר אותם להמתין עד שילך ויטבול במקוה ויגמור הכנותיו, אלא מיד בלי שהיות ירוץ לקיים המצוה הבאה לידו. וזהו שלימדה התורה 'וירא' – שמיד בראות אברהם שיש לפניו מצות הכנסת אורחים 'וירץ לקראתם', עשה המצוה ללא שהות ורץ להכניסם בצל קורתו.

ברש"י: ורפאל הלך משם להציל את לוט.
שואל ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: למה לא נשלח מלאך מיוחד להציל את לוט?
ויש לומר, עה"פ "הנה באהל" מפרש רש"י: צנועה היא. ובמסכ' יבמות עו. מובא: מואבי ולא מואבית, לפי שאיש דרכו לקדם ולא אשה, שכבודה בת מלך פנימה. אם כן מזה ששמע המלאך "הנה באהל" נתחדש הדין של מואבי ולא מואבית, ולכן הלך להציל את לוט שיצאה ממנו רות המואביה וממנה יצא דוד. וזה שמובא במדרש: 'מצאתי את דוד עבדי' – והיכן מצאתיו? בסדום שם ניצל לוט.

ידוע שהאחים הקדושים הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זושא זי"ע קבלו על עצמם גלות. פעם הגיעו לאכסניא יהודית, שבעליה נחשב כמכניס אורחים גדול, משראה בעל האכסניה שהזמין לו הקב"ה אורחים התקין סעודה מכל טוב. אולם האורחים הקדושים מנהגם היה שלא לאכול בנדודיהם אלא להשקיט את רעבונם ולהחיות את נפשם, גם כאן כמעט שלא נגעו במאכלים ובמשקאות שהוכנו עבורם.

כשעברו פעם שניה באותו מקום לא התיר להם בעל האכסניה לעבור את מפתן ביתו. אמרו לו: הן ידוע אתה כמכניס אורחים, הכניסנו תחת קורת גג ויותר איננו מבקשים ממך כלום. – הוא הטעם שאיני רוצה להכניסכם – השיב להם בעל האכסניה. פעמיים באה מצוות הכנסת אורחים בתורה, אצל אברהם ואצל לוט. בלוט נאמר: 'ויבואו שני המלאכים סדומה', לוט רצה להכניס לביתו מלאכים, כי להכניס מלאכים הביתה זה כבוד ואין עולה כלום, כי מלאכים אינם אוכלים... אולם אצל אברהם המלאכים היו צריכים להתחפש לאנשים, כי ראו שאברהם בורח מהשכינה לקבל פני אורחים, הבינו שאברהם מחפש אורחים, אנשים שצריכים לאכול, כי אם למלאכים, הרי היתה לו השכינה אשר מלא כל הארץ כבודה ואפשר תמיד לקבלה.

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך: (יח ג)

בגמ' [שבת קכז]: אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה.

הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל מביא שבליקוטי דינים שבסוף המהרי"ל [אות ס] כתב: דכל היכא דנזכר 'הכנסת אורחים', ר"ל דווקא הכנסת עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו, שיקבלם בסבר פנים יפות, לנהוג בהם כבוד ולהכין להם תפנוקים בשבילם, וראיה מאאע"ה שסבר שהמלאכים היו אורחים, והרבה לשחוט בשבילם שלשה שוורים להאכילם הלשונות בחרדל, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא. עכ"ל.

וב"תורת האשם" לבעל התוס' יו"ט – על תורת חטאת הביא להלכה דברי ילקוטי מהרי"ל אלו. וב"מנחת יעקב" כתב ע"ז וצע"ק, דהא אברהם היה סבור שהם ערביים, ואפ"ה כיבד אותם. ויש ליישב.

מקשים העולם: אנו למדים דבר זה מאברהם שהניח את השכינה והלך לקבל פני האורחים, אבל מנין ידע הוא להתנהג כך?

ובשם הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע: אמרו חז"ל קיים אברהם אבינו כל התורה, ולכאורה מנין ידע את המצוות, הרי היה זה לפני מתן תורה? אלא, כידוע רמ"ח אברים שבאדם מכוונים כנגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה גידים כנגד שס"ה מצוות לא תעשה. והאברים של הצדיק ניגשים מעצמם לעשות המצוה, כל אבר בשורש המצוה שלו. ולהיפך נרתעים האברים מעשיית עבירה. וכאן הרגיש אברהם ברגליו שהן רצות לקראת האורחים, אף על פי שכביכול עומד עליו, ולמד מזה שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה.

בשם הרה"ק ה"אמרי שאול" ממודז'יץ זי"ע: מדוע צריכה להיות הכנסת אורחים "יותר" מקבלת פני השכינה, וכי לא די שתהא שווה לקבלת פני השכינה? אלא יובן הדבר, לפי מה שתנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל להקביל פני אביהם שבשמים אלא פעם אחת בחודש דיים. והנה אילו נאמר שהכנסת אורחים שווה לקבלת פני השכינה, היה מכניס אורח מסתפק ליתן לאורח פעם אחת בחודש לינת לילה או מזון סעודה אחת, לפיכך אמרה לו התורה, שמצות הכנסת אורחים גדולה מקבלת פני השכינה...

ה"פרדס יוסף" מתרץ על השאלה הנ"ל: למדנו שאשה עיניה צרה באורחים. ועוד אמרו, שאיש ואשה זכו – כשחיים בשלום – שכינה ביניהם. מעתה אם הכנסת אורחים רק כקבלת פני השכינה, יאמר האדם, מה לי להכניס אורחים ולהתקוטט עם אשתי, שאינה רוצה בהם? תאמר: השכינה – והרי אם אחיה בשלום עם אשתי גם כן השכינה תהיה אתנו ובין כך ובין כך שרויה השכינה עמנו. לפיכך, אמרו שהכנסת אורחים גדולה מהקבלת פני השכינה, ויש לקבל אורחים...

כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א אמר לתרץ: דהנה אאע"ה זכה להתגלות אלוקית, כמ"ש וירא אליו ה' – ואעפ"כ כשבאו המלאכים בצל קורתו נאמר הנה שלשה אנשים נצבים עליו, במדריגה גבוהה ונעלית יותר ממנו. והיה תמוה לו לאאע"ה, כי איך יתכן שהמלאכים יהיו במדריגה נעלית ממנו בשעה שהוא זכה להתגלות אלקית עצומה כל כך?!

מכך הגיע למסקנא, שכל המדריגות בהתגלות אלקית

אינן מגיעות לקרסולי מדריגתו של מקיים מצוה, ולכן כיון שהמלאכים עסקו אז במצות ביקור חולים, היו הם במדריגה גבוהה ונעלית ממנו, על אף היותו אז בעיצומה של התגלות אלקית נעלית למאד, ומתוך כך הבין אברהם אבינו שעליו לרוץ לקיים מצות "הכנסת אורחים" על אף ההתגלות האלקית בצל קורתו.
ופוק חזי שכאשר החל לקים מצות "הכנסת אורחים" נאמר 'וירץ לקראתם', שכבר היו במדריגה שוה עמו, כי שניהם היו עסוקים במצוה, הם במצות ביקור חולים, והוא במצות הכנסת אורחים.

בספה"ק "זרע קודש" הביא בשם הרבי מלובלין זי"ע שאמר על הפסוק: "ויאמר אל נא אחי תרעו", דהנה אמרו חכז"ל אין נא אלא לשון בקשה, ורומז הפסוק שאם האדם הוא בבחינת א"ל נ"א – שאינו יכול לבקש ולהתפלל עבשיו, אזי העצה היא אח"י תרע"ו, שיתחבר עצמו עם כלל ישראל בריעות ואהבה, וע"ז שיתחבר עצמו על כלל ישראל יוכל להתפלל עבדה"ק.
ובזה פירש ה"זרע קודש" הכתוב כאן: 'אל נא תעבור מעל עבדך', כאילו נאמר 'נא אל תעבור מעל עבדך', שביקש שענין התפילה לא יעבור מעל עבדיך, שנוכל לעולם להתפלל כראוי, ולא יבוא היצה"ר לבלבל במחשבות זרות. 'ורחצו רגליכם', שייטהרו מהרגילות, שלא יתנהגו כמו שהיו רגילין עד עכשיו בדברים בטלים וכדומה, אלא 'והשענו תחת העץ', עץ הוא התורה שנקראת עץ חיים שיעסקו בדברי תורה תמיד.

'אל נא תעבר מעל עבדך' – ואילו לוט אמר 'סורו נא אל בית עבדכם'? אלא כשבא אורח אל אברהם מיד חדל אברהם להיות בעלים על ביתו, כי היה מעמיד את כל הבית לרשותו ולשימושו של האורח, ולא היה אלא כעבדו בלבד.

סח הרב ר' לייב חסמן זצ"ל מבעלי המוסר: פעם סעד בליל שבת על שולחנו של בעל ה"חפץ חיים" זצ"ל בראדין. בבואם מבית הכנסת מן התפילה תמה לראות שהחפץ חיים לא אמר שלום עליכם כנהוג, אלא מיד קידש על היין ואכלו את הדגים, רק אחר אכילת הדגים התחיל לפזם "שלום עליכם". לא יכל ר' לייב להתאפק ושאלו: מה ראיתם לשנות מן המנהג המקובל? השיב לו החפץ חיים בחיוך: הרי כבודו בודאי היה רעב ורציתי שיסעד תחילה, ואילו המלאכים אינם רעבים ויכולים להמתין קמעא .

יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: (יח ד)

הרה"ק ה"אמרי יוסף" מספינקה זי"ע מבאר: כי בבואו ללמוד תורה והוא מלא בחטאים מכף רגל ועד ראש אין בו מתום, 'יוקח נא מעט מים' – מתחילה יקח וילמד מעט תורה – שאין מים אלא תורה, וע"י עסק התורה יקויים בו 'ורחצו רגליכם' – שירחץ וינקה א"ע מכל טומאה וחלאה שדבק בו, ולאחר מכן יוכל לקיים 'והשענו תחת העץ' – יוכל להישען תחת התורה הקדושה שהיא היא 'עץ חיים למחזיקים בה'.
ומוסיף בדרך רמז: **ר** גליכם **ו** השענו **ת** חת **ה** עץ – הוא ר"ת **תור"ה**.

יש להבין למה אמר אברהם שיקחו מעט מים?
ואומר הרה"ק ה"שפע חיים" זי"ע: עפ"י מה דאי' במדרש שבזכות שהמלאכים לא שמרו על איסור בשר וחלב קבלו ישראל את התורה. והנה אברהם הגיש להם חלב ובשר, והם יכלו לאכול החלב קודם ואח"כ לקנח במים כדאי' בשו"ע, ולכן מנע מהם מים כי אם לצורך רחיצת הרגלים כדי שיהי' אח"כ מזה זכות לישראל.

ברש"י: כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ז לביתו.
ב"באר החיים" מביא שהקשה הרה"ק משינאווא זי"ע: וכי יש בעולם שוטים שמשתחווים לאבק רגליהם, ומעולם לא שמענו כזאת. אך י"ל, שהכינוי 'ערביים' כוונתו ל'סוחרים'. ודרך הסוחרים לדמות בנפשם כי כוחם וחריצותם ליסע מהבא להתם ומהתם להבא, ביבשה ובים, לא ייעפו ולא ייגעו לכתות רגליהם בדרכים עד שמעלין אבק בהילוכם והוא אשר מביא להם את רוב עושרם, וזהו 'עבודה זרה שמשתחווים לאבק רגליהם', כי כל איש ישראל צריך להאמין כי לא בכח יגבר והכל בהשגחה פרטית. על כן אמר להם אברהם, בבואכם אל ביתי אנא רחצו עצמכם מע"ז זו, 'והשענו תחת העץ' – הכירו שאין לכם על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, שהוא הנותן כח לעשות חיל, ומעתה תדבקו באמונה תמימה בהקב"ה.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע אמר בשם הרה"ק ה"מקור ברוך" מסערט ויז'ניץ זי"ע: שאאע"ה לימדנו בהכנסת אורחים – שאם יש לחשוד שמא הם ערבים המשתחווים לעפר רגליהם הנה לחשד זה מספיק "יוקח נא מעט מים". ואילו לצורך לכבדם בהכנסת אורחים הרבה אברהם אבינו בג' לשונות בחרדל וכיוצ"ב. ללמדנו שה'כבדהו' צריך להיות במדה מרובה ול'חשדהו' די במעט מים. וד"ל.

ברש"י: יוקח נא על ידי שליח והקב"ה שילם לבניו על ידי שליח שנאמר 'וירם משה את ידו ויך את הסלע'.
הרה"ק ה"עבודת ישראל" זי"ע שואל: והלא אברהם אבינו היה מדקדק במצות הכנסת אורחים כל כך, ואם כן למה באמת צוה להביא המים על ידי שליח? ומבאר, דהנה אברהם אבינו היה סבור שאלו השלושה אנשים הם ערביים, והוא הלא היה דבוק תמיד בקדושה העליונה, ומה גם בעת ההוא שהקב"ה היה אצלו, על כן לא רצה לטפל עמהם בעצמו שמא יפול עי"ז ח"ו מקדושתו, ועל כן אמר 'יקח נא מעט מים' –על ידי שליח, 'ורחצו רגליכם' – שיטהרו מן הרגילות. 'והשענו תחת העץ' – הוא העץ החיים להכניסם אל הקדושה. ואחר כך 'ואקחה פת לחם' – פ"ת בגימטריא תלמו"ד, שאחר כך אוכל להשפיע לכם בעצמי קדושה ותורה.
ומקשה ה"עבודת ישראל": דאם כן הלא היה לו כוונה טובה בזה שלקח המים על ידי שליח, ולמה נענש ע"ז. ומבאר: דמחמת גודל אהבת השי"ת לברואיו היה צריך אברהם אבינו למסור נפשו וליתן להם בעצמו לרחוץ, אע"פ שהם עלולים להזיקו מקדושתו, והיה לו לבטוח בהשי"ת שיעזור לו.

בהיות הרה"ק מרוז'ין זי"ע אצל הרה"ק ה"אוהב ישראל" זי"ע וישבו לסעוד יחד, הביאו מים ליטול ידיהם לסעודה ולקח הרה"ק מאפטא בעצמו את הכלי ונטל ידיו של הרה"ק מרוז'ין זי"ע, ונתזו איזה טיפין ממי הרחצה על בגדי הרה"ק מרוז'ין. הוא היה תמיד מקפיד ע"ז שלא יהיו ניתזין עליו ממי הנטילה, ואחר שאכל פרוסת המוציא אמר הרוז'ינער: הנה אצל אאע"ה כתיב: 'יקח נא מעט מים' ופירש"י ע"י שליח. ולכאורה קשה, הלא כל כך טרח בעצמו, כדכתיב 'ואל הבקר רץ אברהם', היינו בעצמו, כי מצוה בו יותר מבשלוחו, ולמה כאן בנתינת מים עשה על ידי שליח – אכן נתינת מים היה כדי ליטול את ידיהם, וירא שמא יהיו ניצוצות ניתזין ויקפידו המלאכים, על כן עשה על ידי שליח.

ואקחה פת לחם וסעדו לבבם אחר תעבורו וגו' ויאמרו כן תעשה כאשר דברת: (יח ה)
שואלים המפרשים: שהיה להם לומר 'כן נעשה' ומה אמרו 'כן תעשה'?
ומפרשים, כי הם ידעו שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה [נדרים כא:], לכן אמרו לו 'כן תעשה כאשר דברת', אל תתנהג כמנהגך לעשות יותר מדיבורך, אלא נסתפק באמת בפת לחם.

ברש"י ממדרש: א"ר יצחק בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שלחם סועד את הלב וכו'.
מספרים, שפעם הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע שמע מלמד שפירש את רש"י: וסעדו לבם – בתורה בנביאים ובכתובים, ובאן עצר המלמד ואמר: דהיינו שלימוד התורה סועד, והנביאים סועדים, והכתובים סועדים. ונכנס הרה"ק רבי דוד לראות המלמד ושיבחו מאד.

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע מביא בשם אביו זי"ע שאמר: שאם ידידים ורעים עושים סעודה גם יחד באהבה ורעות, הוא ענין סגולי 'כי אחר תעבורו' – להעביר מהלב הרהורי אל אחר. 'וסעדו לבבם' – ולא כתיב 'לבבכם', כי האדם שיש לו יצ"ט ויצה"ר הם ב' לבבות, אבל המדובר כאן במלאכים שאין להם אלא לב אחד להשי"ת. וכמו"כ ע"י שבת אחים גם יחד, זוכים שיהיו בלב אחד כמלאכים. 'יוקח נא מעט מים' – מים זה תורה. היינו שיקבע עתים לתורה. 'ורחצו רגליכם' – לטהר את הטבעיות ורגליות ומדותיו הרעות, זהו עבודה. 'והשענו תחת העץ' – זה תמכי דאורייתא. והם תורה ועבודה וגמ"ח, שע"י שלוש אלו זוכה ל'ואקחה פת לחם', זה פרנסה ומזוני. 'וסעדו לבבם' – זה חיי. 'אחר תעבורו' – זה בני. דיזכה שיהיה לו בנים. כמו שמצינו לשון העברה בבנים, 'והעברתם את נחלתו'.

כותב ה"משך חכמה": "על דרך הלצה, דשיטת ה"יראים" – רבי אליעזר ממיץ – דאכילה בלא שתיה אינו חייב בברכת המזון, [ושיטתו מבוססת על דברי הגמרא בברכות עה"פ 'ואכלת ושבעת וברכת' – שהוא המקור לברכת המזון מה"ת, 'ואכלת – זו אכילה,

'ושבעת' – זו שתיה, וכיון שרק לאחר מכן נאמר 'וברכת' – הרי שרק אחר האכילה והשתיה יחד ישנה חובת ברכה מה"ת, אולם אף ה"יראים" עצמו מודה שאם אינו תאב לשתות, אף אם היה צמא מעט חייב מה"ת לברך ברהמ"ז אף על האכילה לבדה], לכן אמר אעא"ה 'ואקחה פת לחם' – שלא אתן לכם רק לחם לאכול בלא שתיה, ולכן 'אחר' – סמוך, תיכף 'תעבורו', שלא תצטרכו לברך. [אגב, זהו המקום היחיד בו משתמש ה"משך חכמה" בביטוי "דרך הלצה"].

ה"לב שמחה" זי"ע עשה פעם סעודת ברית לאחד מנכדיו, והיתה זו שעת צהרים. וזירז את הסעודה באומרו: אברהם אמר וסעדו לבכם "אחר תעבורו", לפי שהיה אז שעת צהרים "כחום היום" ולא רצה לעכב אותם יתר על המדה...

הרה"ק ה"ישועות משה" זי"ע שאל מדוע לא כתיב "ואתן"? וי"ל ע"ד שאחז"ל [ויק"ר לד י]: יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני עושה עם בעה"ב, ולפי"ז שפיר אמר "ואקחה" דייקא, אקח לעצמי כאשר אתן לפניכם פת לחם.

מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עגות: (יח ו)
במדרש פ' יתרו: ומשה עלה אל האלקים, באותה שעה ביקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטרין – מראה פניו – של משה דומה לאברהם. אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישים הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו?
אומר המהר"ם שיף: יוצא, שלולי היה אברהם נותן להם קמח, לא היו ישראל מקבלים את התורה. וזו כוונת חז"ל באבות: אם אין קמח אין תורה. אילו לא נתן אברהם קמח למלאכים, לא היינו מקבלים את התורה. ואם אין תורה אין קמח, אילו לא קיים אברהם אבינו את כל התורה ובכללה מצות הכנסת אורחים, לא היה אברהם נותן קמח למלאכים.

בספר "מכתם לדוד" [מהרה"ח ר"ד קריסטל ז"ל מחסידי אלכסנדר] מביא ששמע בשואה מהרה"צ רבי יחיאל משה סגלוביץ זצ"ל הי"ד רבה של מלאבה: שלכאורה יפלא מדוע היה לו לאברהם אבינו להורות לשרה איזו כמות סולת יש לקחת כדי לאפות עוגות לאורחים, הלא די אם היה מודיע לה שהגיעו שלושה אורחים והיא כבר היתה יודעת כמה מזון צריך להכין להם? וכי בכל פעם כשבאו אורחים היה אברהם צריך לומר לשרה את כמויות האוכל שיש להכין להם?
ברם, חז"ל אמרו שאצל שרה אמנו היתה הברכה שרויה בעיסה, היינו העיסה היתה מתרבה לפי השיעור הנצרך להם לאורחים, שרה היתה עושה תמיד את אותה עיסה, והעיסה היתה מתרבה לפי הצורך.
כל זה היה כאשר הגיעו אורחים רגילים, אבל כאשר הגיעו המלאכים שרק נראו כאוכלים, אבל באמת לא היו זקוקים לאוכל, לא היתה העיסה אמורה להתרבות כי הרי לא עביד קוב"ה ניסא בכדי. והנה כתב הרמב"ן שאעא"ה הכיר באורחיו שהם מלאכים, אך שרה לא הכירה, אם כן ידע אעא"ה שלא תהיה ברכה בעיסה, לכן הוצרך לפרט לשרה שיעור ומדות העוגות שתעשה כדי שיספיקו לכולם. ודפח"ח.

בגמרא [ב"מ פז]: כ' קמח וכ' סולת אמר ר' יצחק מכאן שהאשה עיניה צרה באורחים יותר מן האיש. ברש"י שם הגירסא: היא אמרה קמח והוא אמר סולת וניחא הדיוק בגמרא מכאן שהאשה עיניה צרה באורחים, אבל מנין לו לרש"י שהיא אמרה קמח והוא אמר סולת?
בס' "תורת הבעש"ט" מביא משל: האריה אמר לגוריו הקטנים, תדעו שאתם הגיבורים החזקים שבכל החיות ואין לכם לפחד מפני שום בעל חיים.
פעם באו הגורים אל אביהם האריה בבהלה ואמרו לו, שבעברם על יד מבצר עתיק ראו על אחד השערים ציור של שמשון המשסע את הארי, ודוד מחזיק בזקן הארי ומכה אותו עד מוות. ושאלו אותו בחרדה, הרי אתה אמרת לנו שאנו החזקים שבכל משפחת בעלי החיים, כיצד אירעו דברים אלה?
השיב להם האריה: אדרבה, מכאן ראיה לגבורת הארי, שחוזרים ומספרים לדורות הבאים כדבר מופת ופלא דבר שאירע פעם, שבן אדם הרג ארי.
וזה המובן כאן: אם היה צורך לכתוב בתורה על צדקתה ורוחב לבה של שרה שנתנה לאורחים סולת, אע"פ שנאמר לה לתת קמח – סימן שבדרך כלל האשה עיניה צרה באורחים.

הרה"ק ה"אהבת שלום" זי"ע שואל: כיון שסולת עדיף והיא אמרה ליתן להם סולת שזה יותר ממה שאמר אעא"ה, הרי ראינו להיפך שהיא רוצה יותר בטובת האורחים ?

וי"ל, דהנה בנוהג שבעולם כשאדם מזמין אורח ומרבה בשבילו בפעם הראשונה שעדיין חביב האורח וחשוב בעיני הבעה"ב למאוד, אזי במשך הזמן נופלת חשיבות האורח ונתרשלו ידי הבעה"ב מחמת שצריך להרבות בשבילו, ובפרט שאם האורח מרגיש בזה שהבעה"ב מרבה בשבילו אזי הוא מתבייש מאד והכנסת אורחים כזו אינה באפשר שתהיה תמידית, ולכן אין לך עין צרה גדולה מזו במה שלקחה סולת בשבילם כי לא יוכלו להיות שם זמן ארוך, דאם רוצים להחזיק במצוה זו יש לעשות הכל באופן פשוט בלי עסק גדול.

סיפר הרבי מסטריקוב זי"ע: אל הגה"ק ה"ישועות מלכו" זצוק"ל הגיע אורח חשוב והוא טרח לכבדו וביקש מהשמש שיביא יין משובח הנמצא במקום מסויים. השמש לא מצא את היין והביא יין פחות משובח, אך הגאון מקוטנא ביקשו שנית להביא את היין הטוב, ושוב השמש לא מצא והביא יינות אחרים. הדבר נשנה כמה פעמים עד שהגה"ק מקוטנא קם בעצמו להביא את היין, אז שמע את הרבנית אומרת בטרוניא: מה אתה רוצה? הרי מה שהשמש הביא זה היין הטוב.
אמר ע"כ בדרך צחות: כי בכך נתבארה לו שיטת המפרשים שאברהם אמר 'קמח' ואילו שרה אמרה 'סלת'. היינו על מה שאברהם אמר שזה 'קמח' ואינו משובח דיו להגישו לאורחים – אמרה שרה שהוא 'סולת', היינו זה כבר טוב ומשובח כסולת, ומכאן למדו חז"ל שהאשה עינה צרה באורחים.

במדרש: כשבא הקב"ה ליתן התורה לישראל ביקשו המלאכים 'תנה הודך על השמים'. והשיב להם משה למה אכלתם בשר בחלב אצל אברהם.
וקשה, והא כתיב 'ויקח חמאה וחלב ואל הבקר רץ' וגו', ואם כן אכלו תחילה חלב ואחר כך בשר, והלא בזה האופן הוא מותר?
ותירץ היהודי הקדוש מפשיסחא זי"ע: דהטעם דאסור לאכול חלב אחר בשר, משום שחלב הוא חסד ובשר הוא דין, וכשאוכל חלב אחר בשר, הלא קיי"ל תתאה גבר, ואסור להגביר הדין על החסד. אבל כשאוכל בשר אחר חלב, כיון דתתאה גבר, אם כן הוא מגביר החסד על הדין, ולכן מותר באופן זה. ע"כ כשבקשו המלאכים ליתן להם את התורה מחמת שהם עליונים ורצו לגבור על התחתונים, א"כ סברו עילאה גבר, והם אכלו חלב ואחר כך בשר, ולפי שיטתם דעילאה גבר הלא אכלו בשר וחלב ודו"ק.

בן בקר רך וטוב: (יח ז)
ברש"י ג' פרים היו כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל.
בספר "פני אריה" [פשמישל תרל"ז] כותב: שמעתי בינקותי בשם הגאון החסיד רבי אליהו מווילנא, דאיתא במדרש 'והשענו תחת העץ', שהיה לו סימן ע"י העץ אם הם אנשים אורחים הגונים כשרים ולא פוחזים וריקים.
והנה שלשה מדות טובות יש באנשים שייחשבו כשרים: א' – אוהב את העניים. ב' – מסתפק במועט, ג' – לבו חרד על דבר ה'.
ואלו הג' מדות נרמזים בתיבת 'בחרדל': א' – בחר דל, ב' – חדל רב, ג' – חרד לב, ור"ל שהאכילן לאנשים שנרמזו בשלש לשונות בחרד"ל. ודפח"ח ושפתים ישק.

ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו וגו': (יח ח)
אומר הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: כלל גדול הוא בהכנסת אורחים, שבעל הבית לא יגדיל את עצמו על אורחיו, לא בחכמה, לא בצדקות, לא בתואר ולא בדרגה. ואם קשה להעלות את האורח לרום מדרגתך, תשפיל עצמך ותרד למדריגתו, כדי שהאורח לא יקנא בך ויהא נוח לו במחיצתך.
כידוע, הצדיקים הם במדריגה גבוהה ממלאכים, כי הצדיקים הם בבחינת מהלכים, עולים ממדריגה למדריגה, והמלאכים בבחינת עומדים. ואברהם, שקיים מצות הכנסת אורחים בשלימות, לא רצה שהמלאכים יקנאו בו על כן ירד למדריגה מלאך – והוא "עומד" עליהם.

בספה"ק "מבשר צדק" מבאר: דמזה שהיה אברהם אבינו עומד עליהם ורוצה לכבדם, היו המלאכים מקבלים תענוג מזה כמו מאכילה ושתיה, וזהו 'והוא עומד עליהם תחת העץ – ויאכלו'.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: מה שבסעודה זו לא היה דגים, כי רצה לתת למלאכים רק דבר שצריך תיקון, כגון לחם שמפרישין

חלה ותרומות ומעשרות, ובשר שיש בו דיני שחיטה ומליחה חלב ודם, אבל בדגים אין שייך שום תיקון.

ה"שפת אמת" זי"ע אמר: מה שלא הביא יין, משום שחשב שהם ערביים.

בילדותו חלה רבי חיים מבריסק זצ"ל, עד שנלאו הרופאים למצוא מזור למחלתו. בתקופה זו שכב בבית סבו – חותן ה"בית הלוי" שהיה חסיד קוברין.
באחד הימים הזדמן הרה"ק ר' משה מקוברין זי"ע והתארח בבית מקורבו, סיפר לו בעל הבית שנכדו החביב חולה אנוש.
נכנס הרבי לבקר את הילד ואמר: בפרשת וירא נאמר על אברהם 'והוא עמד עליהם'. ויש להבין, מדוע נאמר "עומד" לשון הווה ולא לשון עבר "והוא עמד עליהם", אלא ללמד שכל פעם שיהודי מכניס אורחים אברהם אבינו עומד אתו.
והנה בגמ' [ב"ב טז] אמר רשב"י אבן טובה היתה תלויה בצוארו של א"א שכל חולה שראה אותו מיד מתרפא, ומכיון שבעל הבית הכניס אורחים הרי א"א עומד עמנו ועמו האבן הטובה שמרפאת, ולכן בודאי יבריא הילד. וכן היה.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: שלפי הפשט הפשוט הביא אברהם אבינו למלאכים מאכלי חלב ומאכלי בשר – שיבחרו להם מה שטוב בעיניהם, ולא התכוון שיאכלו זאת ביחד.
והרבי ה"בית ישראל" זי"ע הוסיף: שחמאה וחלב כתוב לפני בשר, וא"כ אפשר שקודם הוא נתן להם את החמאה והחלב, ורק אח"כ הוא נתן להם לאכול את הבשר.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: משום הכי אמר אברהם לשרה 'מהרי' – היות שהיה פסח כדי שלא תחמץ העיסה, וגם שתעשה היא בעצמה כדי שתדקדק שלא יחמץ.

הרה"ק ה"דברי יואל" מסאטמאר זי"ע אמר: שיש ללמוד כמה שצריך להיזהר בענייני אכילה, שהרי המלאכים ירדו ונכשלו באכילת בשר בחלב ועי"ז אבדו זכותם בתוה"ק, וכמ"ש במדרש [עיין בדעת זקנים בפרשתן] שאמר להם הקב"ה לא זהו שאכלתם אצלו בשר וחלב, נמצא שע"י אכילה אחת שלא כהוגן אפשר להפסיד את כל התורה ח"ו. עכ"ד.

ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל: (יח ט)
כותב ה"פרדס יוסף": כשראו המלאכים מידת גמילות החסד של אברהם תמהו, הרי אשה עיניה צרה באורחים, וביצד לא מחתה נגד רחבות כזאת. סברו כי בודאי אינה בבית, ואין מי שיעכב בעד אברהם מלעשות סעודת אורחים כזו, ושאלו: 'איה שרה אשתך'? – השיב אברהם: 'הנה באהל', אין שרה כשאר נשים הקופצות ידיהן לצדקה כי צריכות הן כסף למלבושים ולמותרות, 'הנה באהל' – יודעת היא שהעולם הזה הוא רק כאהל ארעי ולא כבית של קבע.

ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו: (יח י)
בפרדס הגדול לרש"י כתב: לא מצינו בשום מקום ששב המלאך אל אברהם. אלא כאן בישרו, "שוב אשוב אליך" כשיהיה הנער צריך לכך. והיה זה בהר המוריה כשעקדו אביו. שנאמר: "ויקרא אליו מלאך ה' ויאמר אליו אל תשלח ידך אל הנער" וזה היה אותו מלאך שנשלח לבשרו על הולדת יצחק, ועתה נשלח להצילו וקיים "שוב אשוב אליך".

רבינו בחיי ז"ל בספרו "כד הקמח" [ערך אורחים] כתב: מפסוק זה למדנו שמצוה כזאת של הכנסת אורחים, שכרה בעוה"ז אם הבנים, שכל הזהיר במצוה זו זוכה לבנים, שכן מצינו באברהם, כי מתחילה היה עץ יבש בלא בנים, ואחר שנטע נטיעה זו שהמשילה הכתוב לעץ – זכה לבנים, ולכן נראה לו הקב"ה במקום אילנות, זהו במקום 'אלוני ממרא', ושם בישרו המלאך שישוב להיות עץ לח ולא יבש, עץ עושה פרי – שיהיה לו בן.

הרה"ק ה"אהבת ישראל" מויז'ניץ זי"ע מפרש את הפסוק: יש כאן כפל לשון "שוב אשוב" ולהלן כתיב "למועד אשוב אליך כעת חיה" בלי כפילות לשון. וההבדל עפ"י דברי חז"ל בסנהדרין [צח.] שקיימים שני זמנים לביאת המשיח, אם יתעוררו בתשובה ויזכו מן הדין אזי "אחישנה", ואם לאו – יבוא רק "בעתה".
ועל זה מרמזים הפסוקים: הקב"ה אומר "שוב" – אם

אתה תחזור בתשובה "אשוב אליך כעת חיה" – דהיינו "אחישנה", מיד כעת. אבל אם "אשוב" – אם אני צריך לשוב אליכם, בלי שאתם תתעוררו תחילה – אזי "למועד" – רק "בעתה" אשוב.

והוא אחריו – במדרש: זה ישמעאל. והוא אחריו מפני היחוד.
שואל ה"פנינים יקרים": וזה תמוה, ישמעאל, ה"צדיק" הזה שמר על שרה מפני יחוד?
ואפשר להסביר בדרך צחות, לפי הגמרא [ברכות לא]: שחנה אמרה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי וישקוני מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר שנאמר: 'ונקתה ונזרעה זרע'. כאן היה המלאך בדמות איש, ובאשר ראה ישמעאל שהמלאך מתייחד עם שרה, פחד פן יקנא אברהם ויקוים בה "ונקתה ונזרעה זרע", והוא לא רצה שיוולד עוד בן לאברהם, לכן נכנס ישמעאל אחריו, שלא תתייחד שרה עמו.

ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח כנשים: (יח יא)
מפרש ה"חתם סופר" זצ"ל: דאמרו חז"ל צדקה מארכת ימיו של אדם, ולעומת זה אחז"ל [ב"מ פו.] אשה עיניה צרה באורחים. ומעתה לכאורה קשה, התינח אברהם אבינו האריך ימים ובא לידי זקנה, שהרי היה עמוד החסד והכניס אורחים בביתו, אבל שרה אמנו איך זכתה לזקנה, הרי היתה אשה שדרכה להיות עיניה צרה באורחים?! לזה ממשיך הכתוב, 'חדל להיות לשרה ארח כנשים', שלא היתה כשאר נשים אשר עיניהם צרה באורחים, ולכן זכו שניהם להיות זקנים באים בימים.

ויאמר ה' אל אברם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי: (יח יג)
הנה המפרשים מקשים, הרי גם כשבישר אלקים לאברהם שיהיה לו בן נאמר 'ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד'. מדוע לא התרעם על אברהם אבינו שצחק בלבו?
אומר ה"ראשית חכמה": ונראה לומר, הנה הרמב"ם בפירוש המשניות אומר, שהבטחה מאת ה' יכולה להשתנות אם האדם משנה את מעשיו. והוא שפחד יעקב שמא יגרום החטא, אבל הנאמר לנביא לא יוכל להשתנות. לכך, אף שהבטיח ה' לאברהם בן, יכול היה אברהם לפקפק בהבטחה, כי עדיין יכול הדבר להשתנות. מה שאין כן שרה ששמעה הבשורה מפי אברהם, והרי זה כאילו שמעה מפי נביא, כאשר קרא שמה שרה ובכל זאת צחקה בלבה, אמר ה' לאברהם "למה זה צחקה שרה".

כעת חיה ולשרה בן: (יח יד)
ב"ניצוץ אחד" מביא שאומרים העולם בדרך הלצה: כי הנה בתחילה כאשר הבטיח הקב"ה לאברהם בן, באמרו 'וגם נתתי ממנה לך בן', אמר לפניו אברהם: 'לו ישמעאל יחיה לפניך', די לי בישמעאל שיגדל כהוגן. לכן עתה, טרם בואו לבשרו על לידת יצחק, חשש המלאך ששוב יאמר לו ישמעאל יחיה לפניך, ועל כן הקדים ואמר לו: 'כעת –חיה', מה שיש לך עכשיו אין זה בן כלל, ישמעאל זה הוא פרא אדם, חיה רעה, אמנם 'ולשרה – בן', מאשתך שרה יוולד לך בן ראוי והגון. או אז תראה מה בין 'בן' זה לקודמו...

ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה ויאמר לא כי צחקת: (יח טו)
ויקומו משם האנשים וישקפו על סדום: (יח טז)
בתרגום יונתן: לא תדחלין ארום בקושטא גחכת.
בספר "אמרות טהורות" מביא ששאל הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע וכן אומרים בשם הגאון מטשעבין זצ"ל בשם הרה"ק מבעלזא זי"ע [וכן אמר הרה"ק ה"עקבי אבירים" מסדיגורה זי"ע בשם אביו הרה"ק זי"ע שאמר זאת בשם הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע]: מאי ענין היראה לשחוק זה? ומבאר: בהקדם דברי זקינו הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע, שכשצדיק מבטיח לאדם איזה ישועה או ברכה, אם עומד שם אדם שאינו הגון ושומע ברכת הצדיק ומתלוצץ ממנו, אזי יכול ח"ו להכניס עין רע בהברכה שלא יתקיים, על כן צריכים ליזהר שלא ישמע לץ ברכת הצדיק. אך מה יעשו אם כבר נזדמן ולץ אחד שמע את הברכה והתלוצץ ממנו, כיצד יטכסו עצה שלא יתבטל ברכת הצדיק, ע"ז אמר השר שלום זי"ע דהעצה היא שהמקבל הברכה בעצמו יבטל ברכת הצדיק, כגון וואס ברכה ווי ברכה... ועי"ז ינצל מן העין רעה שפעל המתלוצץ וברכתו שלימה אתו עכדה"ק.
ועפ"י הדברים האלו ביאר הרה"ק המוהרי"ד זי"ע דברי התרגום יונתן כאן, דהנה בתרגום יונתן לעיל עה"פ 'והוא אחריו' כתב שישמעאל עמד שם ושמע איך

שהמלאך אומר על שרה שתלד בן, ועל כן חששה שרה על ברכת המלאך, דכיון שישמעאל שמע הדברים חששה שהוא יתלוצץ על הברכה ועי"ז יכניס עין רע בהברכה, ועל כן קדמה שרה וצחקה בעצמה מן הברכה כדי לבטל העין הרע.
וז"ש התרגום יונתן כאן: "לא תדחלין", אין לך להתייראות עוד שיזיק העין הרע, והטעם לזה הוא "ארום גחכת" – שכבר קדמה שרה בעצמה וצחקה מהברכה, ועי"ז בטלה את העין הרע.

אומר ה"חפץ חיים" זצ"ל: "ויקמו" לשון זריזות, כיון ששמעו המלאכים את הכחשת שרה, מיד נעשה המקום צר להם ושוב לא רצו להתעכב שם יותר, לפי שאין מלאכים סובלים אף שמץ של שקר.

ברש"י: כל השקפה שבמקרא לרעה, חוץ מ'השקיפה ממעון קדשך', שגדול כח מתנות עניים שהופך מידת הרוגז לרחמים.
אומר הרה"ק רבי יחזקאל משינווא זי"ע: כל דבר מצוה, אם תבחון את הדבר לעומקו תוכל למצוא בו פגם, שנעשתה המצוה מתוך פניות שונות וכוונות זרות. אבל מצות צדקה גם אם היא נעשית מתוך פנייה, מכל מקום יש בה טובה, שהיא מחייה את העני.

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו: (יח יט)
ה"פנים יפות" וה"קדושת לוי" זי"ע מדייקים: דמשמע דכל עיקר הטעם שהיה אברהם מצוה את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה ומשפט, הוא רק משום 'למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו', ואיך אפשר לומר כן על אברהם אבינו ע"ה שיצוה את ביתו לשמור דרך ה' מחמת קבלת השכר, ולא עשה בלתי לה' לבדו?
ומבארים: דהנה כתיב 'טוב ה' לכל', והקב"ה מקבל תענוג כביכול מזה שבני ישראל מקבלים שכר, ועל כן הסכים ורצה אאע"ה לקבל שכר, כדי שהקב"ה יקבל תענוג מזה. וזה שאמר הכתוב: 'לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו', שעי"ז שיקבל שכרו הרי יגרום תענוג להקב"ה על שנתן שכר לאברהם, ועל כן חפץ אברהם בשכר המצות, למען הביא אל השי"ת תענוג על שהשפיע שכר לאברהם.

הרה"ק ה"שפע חיים" זי"ע דרש בשיעור חורש"י: דלכאורה מלת 'אחריו' מיותר, והסביר, כי בדרך הטבע של הגולה מביתו למקום תורה ונכנס למסגרת ישיבה, עלול יותר לשנות ממנהגי ודרכי אבותיו ברצותו לסגל לעצמו למנהגי המקום שהוא נמצא, והנה כל שינוי ממסורת אביו גם לטובה כרוך עם סיכון שמא אם יתחיל לשנות לטוב מי יודע מה יהיה ההמשך, ורק בר סמכא גדול יודע מתי התירו לשנות ממנהגי בית אבותיו ולהחמיר עליהם וכדו', וזהו שביקש דלא די בזה שבניו יקיימו וישמרו דרך ה', אלא ציוה את בניו "אחריו", שינהגו כמוהו ללא זיז כלשהוא ודפח"ח.

מו' רה"י שליט"א אמר בשם ה"שפת אמת" זי"ע, שלא מצינו שהיה מצוה בשעת פטירתו איזה צוואה, ומתרץ שם לדרכו. אבל יתכן לומר, שעצם הנהגת האב היא היא הצוואה לבנים אחריו, ואין צורך להמתין עד אחר מאה ועשרים כדי לפתוח את הצוואה ולשמוע מה כתוב בה, אלא עצם ההתנהגות של האב בחיים חיותו היא הצוואה לבניו, כאשר הבן רואה הנהגת האב – שהאב בעצמו הולך בדרכי ישרים, אויף די אמת'ע יודישע וועג, הוא יודע מעצמו איך להתנהג. 'למען אשר יצוה' של אאע"ה היה בחיים חיותו, כל רגע ורגע לימד לדורות הבאים אחריו את הדרך בה יהודי צריך להתנהג, ואיך צריכים להטות אוזן לשמוע את דבר ורצון ה' בבריאה.

וה' אמר המכסה אני מאברהם וגו' וחטאתם כי כבדה מאד: (יח יז-כא)
הרה"ק רבי יצחק מוורקי זי"ע אמר לרמז בפסוק זה, דהנה אין שום פעולה אשר נעשה מן השמים בעוה"ז, אשר לא יהיה מעורב בה מידת החסד, ואפילו בימי עברה ודין ר"ל גם יש בזה איזה חסד ורחמים. וכן מצינו בהפיכת סדום, דאף שנהג במידת הדין להפוך את סדום ועמורה, מ"מ גילה זרוע חסדו וטובו במה שהציל את לוט. וזשה"כ 'המכסה אני מאברהם' – שאין הקב"ה מכסה מן העולם את מידתו של אאע"ה, דהיינו מידת החסד, 'אשר אני עושה' – דבכל דבר אשר נעשה מוכרח להיות מעורב בה מידת החסד, ולא יתכן שום עשיה בלי שתהיה בה מידת החסד.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר שבספר "לבנת הספיר" מקשה דהא לא ענש אלא א"כ הזהיר, והיכן הזהיר

לאנשי סדום על הצדקה, שדן אותם והענישם על מניעת הצדקה?
ותירץ אדזצ"ל: כי אנשי סדום היו רעים וחטאים בעבירות אחרות, אך אם הם היו עושים צדקה היה זה מגין עליהם כדאי' כל השקפה לרעה חוץ ממתנות עניים שהופך מדת הרוגז למדת הרחמים.
עוד תירץ, עפ"י מ"ש חז"ל כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד ע"ז, ובן נח מצווה על ע"ז.

ויש להבין מדוע הפסיק בתוך האמירה על ליווי המלאכים 'וה' אמר המכסה' וגו'?
מבאר החיד"א: אם אברהם אבינו היה נפרד מהמלאכים ואומר "לכו לשלום" לא היה בכוחם להפוך את סדום. ולכן הפסיק הקב"ה אותו בתוך כדי הליכתם טרם הפרדו מהם באמירה זו שהיתה מונעת את ההפיכה.

הרה"ק רבי שלמה חנוך מרדומסק הי"ד זי"ע אמר: מצינו בתורתנו הקדושה שהקב"ה משבח אברהם אבינו 'המכסה אני מאברהם' וגו' 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו', לכאורה יש להבין, וכי לא מצא הקב"ה לשבח את אברהם רק בזה אשר יצוה וגו' מהראוי לשבחו בזה שעמד בנסיונות, וביניהם הנסיון שמסר עצמו על קידוש השם, והושלך על ידי נמרוד הרשע לתוך כבשן האש בשביל קיום מצוותיו יתברך שמו ?
אך הלימוד מזה הוא: שהמגדל את בניו בדרך התורה והיראה ויראת ה', הוא יותר חביב לפני הקב"ה אפילו מהמסירות נפש עצמה, להיות מושלך לתוך כבשן האש על קידוש שמו יתברך.

במדרש: ר' אחא בשם רשב"ג בשם ר' נתן אמר אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע עי"ש.
ואמר הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: מה שנקט עירובי חצירות, הלא כל התורה כולה קיים אברהם אע"ה, אך אולי הרבותא בזה, כיון שאאע"ה היה יהודי אחד בין העכו"ם כמ"ש אחד היה אברהם, ובגמ' אי' פלוגתא אם חייב בעירוב, אעפ"כ היה אאע"ה מקיים.
עוד אמר, שמשום הכי מדייק המדרש ואמר: היה אברהם "יודע", כי לא היה חייב בעירובי חצירות מפני שהיה רק יהודי יחיד בין העכו"ם כנ"ל, רק שהיה "יודע" הלכות עירובי חצירות.

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו': (יח יט)
הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל מביא: עיין בספר הפרדס לרש"י [סימן ד] וז"ל: ולפי שהאבות שמרו משמרת השבת, שכן הוא אומר באברהם 'וישמור משמרתי', אפילו ערובי תבשילין היה אברהם יודע [יומא כח:], ואמר 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו' וגו', 'את בניו' – זה יצחק. 'ואת ביתו' – זה יעקב. – ולכן אנו מזכירין את האבות בתפילת מנחה דשבת עכ"ל. אמנם בסנהדרין [נז:] מפרש ד'בניו' – היינו הזכרים. 'וביתו' הנקיבות ע"ש.

ויאמר ה' זעקת סדם ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד: (יח כ)
שואל האלשיך הק': מה כפל הלשונות 'כי רבה' – 'כי כבדה מאד' ?
וביאור הענין, דאמר השי"ת לאאע"ה: לפעמים קורה שאין כל כך חטאת החוטאים כצעקות שצועקים עליהם. אך באנשי סדום זה נהפוך הוא, כי כמה שהזעקה רבה, החטאת היא כבדה מאד על הצעקה.

פעם באו פרנסי עיר גדולה אל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע וספרו לו על החלטתם נגד המורי הוראות הבלתי רשמיים, שהם גורמים לערבוביות ולשערוריות.
אמר להם אדזצ"ל: הנה כתוב 'זעקת סדום ועמורה' וגו', ומה היה זעקתם, הרי חטאו? אולם גדול היה חטאם מנשוא לפי שחטאו ועוד צעקו (כדרך שהגנב בעצמו צועק "תפסו את הגנב"). אף אתם במקום לעזור לדיינים הרעבים הגומלים חסד עם העיר חינם, באים ומטילים עליהם עלילות...

ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני ה': (יח כב)
אומר הרבי ר' הערש מרימנוב זי"ע: תמיד עדיין עומד אאע"ה לפני ה' להתפלל ולהמליץ טוב עלינו.

אומר כ"ק האדמו"ר מזוטשקא שליט"א: רז"ל אמרו [אבות פ"ה מ"ג] עשרה נסיונות נתנסה אאע"ה ועמד בכולם. ואמר ע"ז זקה"ק הרה"ק מלעבוויטש זי"ע, דרז"ל דרשו [ברכות ו:] "אין עמידה אלא תפילה", וזהו "ועמד בכולן" שבכל נסיון ונסיון עמד בתפילה שיזכה לעמוד בנסיון.

ויתכן נמי לרמז: שבכל נסיון ונסיון עמד בתפילה שע"י נסיון זה יוכלו בניו אחריו עד סוף כל הדורות לעמוד בנסיונות, וזהו 'ואברהם עודנו עומד לפני ה'', שהוא עדיין ממשיך לעמוד בתפילה עבור דורות הבאים שיוכלו לעמוד בנסיונות כל דור והנסיון המיוחד לו.

אולי יש חמשים צדיקים תוך העיר וגו': (יח כד)
הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע חי זמן ממושך בברלין, וחי חיי התבודדות. פעם בא לברלין לעניני מסחר יהודי מוורשא, שהכיר אותו וקרא: ר' בונם בברלין ואף אחד לא יודע מזה? – ענה לו ר' בונם: כשאברהם ביקש מה' להציל את סדום אמר לו: 'אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר', ונשאלת השאלה: לו היו בסדום צדיקים, היתכן שאברהם לא מכיר אותם? לא היה שומע מהם? מי אם לא אברהם יודע את הצדיקים אשר בסביבה? אלא שצדיקים הנמצאים בסדום מסתתרים ומתבודדים כל כך, שגם אברהם לא יודע מהם. והרי אתה יודע איך ברלין היהודית היא כסדום בעניני דת ...

חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע וגו' חלילה לך וגו': (יח כה)
בשו"ת "זית רענן" מבאר: דבאמת יש כפילות לשון בפסוק 'חלילה לך' וגו' וזה פירושו: דתחילת הפסוק מדבר על צדיק אמיתי, ובזה התפלל בפשטות שאין ראוי להמיתו, ועל זה הוסיף לגבי מי שבאמת אינו צדיק ומראה את עצמו כצדיק, וכמשמעות הלשון "כ"צדיק, גם אותו אין ראוי להרוג, אמנם לא מעיקר הדין אלא כדי שלא יאמרו וכו', שכן העולם סבור שהוא צדיק.

יש לציין מה שהיה אומר הרה"ק רבי ברוך מגורליץ זי"ע בדרך מליצה על צדיקים אלו: דהקב"ה אמר לאברהם אבינו: אם יש חמישים צדיקים כאלו בסדום אין צריך להפוך את העיר, הם יהפכוה לבד...

ויאמר ה' אם אמצא בסדום חמישים צדיקים בתוך העיר וגו': (יח כו)
אומר הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: לא די שיהיו צדיקים חובשי ספסל בית המדרש, אלא צדיקים שהם בתוך העיר, מעורבים עם הבריות, עוסקים בהוויות העולם ובכל זאת צדיקים הם – אז ישא ה' לכל העיר בעבורם.

ה"שפת אמת" בליקוטים אומר: אפילו אינם צדיקים גמורים כשלעצמם, אלא "בתוך העיר" בסדום, לפי רשעת אנשי סדום, נחשבים הם לצדיקים.

הנה נא הואלתי לדבר אל ד' ואנכי עפר ואפר: (יח כז)
אומר הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: כלומר, אני הנני עפר ואפר ויש לי רחמנות עליהם, כש"כ אתה, מלך מלכי המלכים, שהנך בעל הרחמים שתרחם עליהם!

אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה: (יח לב)
בתרגום יונתן בן עוזיאל מתרגם, שכונתו היתה להתפלל במנין של עשרה, וזכות התפילה תגן על סדום. ועל זה הסמיך המבי"ט, בספרו "בית אלקים" – שער התפילה, את החשיבות של תפילה במנין עשרה, שעל זה הבטיח הקב"ה 'לא אשחית בעבור העשרה'.

ויעל אלקים מעל אברהם ואברהם שב למקומו: (יח לג)
הרה"ק ה"בת עין" זי"ע מביא את דברי רבינו בחיי, שמתחילה בעוד השכינה היתה אצלו היה מופשט מכל מיני חומריות ולא נשאר בלתי צורת הנפש שהוא השכל הזך והטהור, ובהסתלקות השכינה שב להרגש גופו שהוא מקומו של אדם.

ויבואו שני המלאכים סדומה ולוט ישב בשער סדם: (יט א)
בספר "נפלאות חדשות" מתלמיד הרה"ק מוהר"ד מקאצק זצ"ל שואל: למה לאאע"ה נדמו כאנשים, וללוט נדמו כמלאכים? וכותב בשם הרה"ק רבי ליב שרה'ס זי"ע: שאאע"ה היה מכניס אורחים אפילו אנשים פשוטים, על כן לא היו צריכים לדמות לו כמלאכים, אבל לוט לא היה מכניס אורחים פשוטים, אלא רק אורחים מכובדים, ע"כ נדמו לו כמלאכים. ודפח"ח.

ברש"י: אותו היום מינוהו שופט עליהם.
שואל הרב ר"י מוואלוז'ין זצ"ל: האיך יכלו סדום ועמורה להתקיים אפילו יום אחד לפי חוקי סדום שלהם?
ומסביר, מכיון שגם השופטים היו שופטי סדום, לא שמרו על החוקים, וכך יכלו התושבים להתקיים. אבל

כשמנו את לוט השופט, רצה הוא בתומו לשמור על החוקים, חוקי סדום, ועל כן היה הכרח בו ביום להפוך את העיר.

שואל רבי שלמה גאנצפריד זצ"ל בספרו "אפריון": לכאורה תמוה מאד, כיון שלוט היה צדיק ביניהם, מה ראו למנות אותו לשופט?
ואמרתי בדרך צחות: כי במסכת סנהדרין [קט:] מביאה הגמרא מעשה, אליעזר עבד אברהם איתרמי התם [לסדום], פדיוהו [פצעוהו], אתא לקמיה דיינא, אמר ליה: הב לי אגרא דשקל לך דמא. שקל גללא [מקל או אבן], פדיהו איהו לדיינא, אמר: מאי האי, אמר ליה: אגרא דנפיק לי מינך הב ניהליה להאי, וזוזי דידי בדקיימי קיימי. ועיי"ש. וי"ל, כי לאחר מעשה זה, לא רצה שום אחד מהם להיות שופט ביניהם – כי זה נהיה מסוכן – ולכן מינו את לוט.

יש לתמוה, מדוע באמת בחרו אנשי סדום באחד שבא לגור להיות שופט, וכי חסרים היו בסדום בעלי השכלה משפטית סדומית?
אלא, בפרשה הקודמת למדנו שהיה ריב בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט, על הגזל של רועי לוט, שהיו אומרים הקב"ה הבטיח את הארץ לאברהם וכו', שמועת פילפול היתר זה הגיע לאזני אנשי סדום, ויאמרו איש אל אחיו, לשופט כזה אנו זקוקים, שופט שיכול להמציא "היתרים" לפי הזמנות אנשי קהילתו ...

והשכמתם והלכתם לדרככם: (יט ב)
מבאר הרה"ק הרמ"ח מסלונים זי"ע: וכי אומרים לאורח שתיכף ילך?
אלא י"ל, כי לוט ידע שהאורחים מפחדים להתארח בבית אנשי סדום, כי אם אנשי סדום מכניסים לביתם אורח הוא בכדי שלא יצא משם חי, כמשאחז"ל שהיו משכיבים אותם ב"מיטת סדום", ואם היה ארוך מהמיטה היו מקצצים רגליו, ואם המיטה ארוכה ממנו היו מותחים אותו עד מות.
לכן אמר להם לוט: אל תפחדו שאכניס אתכם לביתי ואשכיב אותכם על "מיטת סדום" ולא תצאו מכאן חיים כמעשה אנשי העיר סדום, אני איננו מהם וגם אחרי שתתארחו אצלי, 'והשכמתם והלכתם לדרככם', ממנו תצאו חיים ותוכלו עוד ללכת כחפצכם, איננו מאנשי סדום, מתכוון אני ל"הכנסת אורחים" כמו שלמדתי מאברהם.

ויעש להם משתה ומצות אפה ויאכלו: (יט ג)
הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: שהרמב"ם פסק שלאורח צריך לתת ממה שחביב לאדם. וא"כ ניחא משום הכי נתן להם לוט לשתות, כי הוא היה אוהב לשתות. אך אצל אאע"ה לא כתוב משתה – אף שאצל אבימלך כן כתוב ויעש להם משתה, אך מלך זה משהו אחר, כי מלך נכון לכבדו בכל.

בתוס' [ר"ה יא.] נאמר שאותו היום שבאו המלאכים פסח היה. וקשה איך תיקן להם אברהם צרכי הסעודה, והרי נדמו לו כערביים, ואסור לבשל לנכרי ביו"ט, כדדרשינן לכם ולא לנכרים?
ב"ברכת פרץ" כתב: שלא נתן לפניהם מבושלים, אלא שהמלאכים שגופם אש שרפו זאת ונעשה מבושל.

ויש מיישבים, שהבינם לצורך עצמו והוסיף עבור האורחים, ולפי"ז מבאר ב"בית אפרים": הטעם ששרה לא טימאה את העיסה כדי שיהיה חולין על טהרת הקודש, ולכאורה מדוע הקפיד אברהם שאף האורחים יחמירו בכך, וביותר שהרי נדמו לו כערביים? ולהאמור ניחא, שהבינו זאת עבורם – דהיינו אברהם ושרה – ורק באופן זה יכלו להוסיף ולבשל ביו"ט.

המפרשים תמהו למה לא פירש רש"י כאן אצל לוט מה שפירש באכילת המלאכים אצל אברהם ש'נראו כמו שאכלו'?
בספר "פרדס יוסף" הביא בשם זקינו הגאון מלאסק זצ"ל שאמר ליישב: עפימש"כ האר"י ז"ל, שבמצרים כתיב [שמות יב יב] 'ועברתי בלילה הזה', ודרשו חז"ל [ילקוט רמז קצט] ועברתי – אני ולא מלאך. והיינו, לפי שסכנה היה לשלוח מלאך למצרים, שמפני רוב הטומאה היה המלאך יכול ליפול ממדריגתו, ולכן אפשר לומר, בבוא המלאכים לסדום, מקום הרשע, נפלו ממדרגתם ואכלו ממש.

מסופר שפעם פנה ה"בית הלוי" זצ"ל לנכדו ואמר לו: הוכח מן הפרשה שאותו היום פסח היה. השיב הנכד: דכתיב "והשענו תחת העץ" והוא ענין הסיבה שעושים

בפסח.
ועכשיו תוכיח מהפרשה שלא היה פסח, השיב הנער: שכן כתוב "כחום היום" וביום אין דין הסיבה...

ויאמר אל נא אחי תרעו: (יט ז)
אין נא אלא לשון בקשה. אומר הרה"ק רבי מאיר מאפטא זי"ע: אם אין לכם אחי היכולת להתפלל – 'תרעו' – מלשון רעות ואחוה, תתרועעו ותתחברו יחד בלב שלם, וזה מועיל לתפילה, הכנה טובה לה.

הרה"ק ממודז'יץ ה"דברי ישראל" זי"ע מביא בשם זקנו הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: דאין 'נא' אלא לשון בקשה [ברכות ט.], והיינו תפילה, והסימן של התפילה כראוי הוא, אם היה להאדם קודם התפילה שונא מוחלט, ואחר התפילה עלה בלבו שיהיה לאיש הזה אוהב נאמן, זאת היא סימן מובהק שהתפילה היה כראוי ועשה רושם ופעולה למעלה.
וזהו הפירוש 'אל נא אחי תרעו', פירוש 'אל נא' ר"ל אין זאת נקראת תפילה, אם 'אחי תרעו' אם יש לו עדיין מחשבה רעה על חבירו.

רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קורתי: (יט ח)
שואל ה"חפץ חיים" זצ"ל: והוא פלא, דהא זה גופא הייתה טענת אנשי סדום – מדוע הכניסם בצל קורתו – כנגד חוקי המדינה, ואיך בא לוט ומבקש מהם להניחם, דייקא מחמת שבאו בצל קורתו.
ומבאר הח"ח: שאפילו רשעים כאנשי סדום מבינים כי על הנסמך מוטל שלא לכזב בסומך בו, ואם האורחים סומכים על בעל הבית ובוטחים בו מוטל עליו לדאוג לכל מחסורם, ומכח טענה זו התחנן לפניהם לוט שלא יעשו להם כל רע, וזהו אומרו 'רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קורתי', והיינו שהם בטחו בי שאוכל להצילם מידכם, וא"כ שומה עלי לעשות כל אשר בידי להצילם.

ויאמרו גש הלאה ויאמרו האחד בא לגור וגו': (יט ט)
יש להבין כפל הלשון "ויאמרו", 'ויאמרו גש הלאה ויאמרו האחד' וגו'?
תירץ הגאון ר' אברהם יהושע סולובייצ'יק מבריסק שליט"א: בתחילה כאשר בקשו אנשי סדום שסבבו את הבית שימסור להם את אורחיו, ענה להם מה דאי' בירושלמי: דאם באו להלחם על עיר להורגם וביקשו אחד מבני העיר ובזה יצילו את כל אנשי העיר הדין הוא שיהרגו כולם ואל ימסרו להם אפילו אחד. ועל זה השיבו "ויאמרו גש הלאה" היינו שלא יעשה מעשה למוסרם אלא ילך לו והם יקחו אותם לבד.
ועל זה אמר להם: דבן נח מוזהר על הדינים ולכן חייב למחות ולא לאפשר להם לקחת אותם אף בעצמם, ועל זה כתוב "ויאמרו" בפעם השניה האחד בא לגור וישפט וגו'.

שאלו להרה"ק רבי גרשון העניך מרדזין זי"ע: אנשי סדום התקוממו נגד לוט. טענו 'האחד בא לגור וישפוט שפוט', ומה הקושיה? הלא בסדום היה הכל הפוך? השיב להם: - גם המקשה היה איש סדום, לכן הקשה קושיה הפוכה...

הכו בסנורים וילאו למצוא הפתח: (יט יא)
הגה"ק ה"ישועות מלכו" זצוק"ל שואל: מה 'וילאו', הול"ל 'ולא יכלו למצוא הפתח'? אלא מכת סנורים הוא מין עורון המרבה את דבר הנראה, פתח אחד נראה ונדמה שרואה הרבה פתחים, לכן נלאו למצוא את הפתח האמיתי באשר חפשו הרבה פתחים בדמיונם.

אומר הגריד"א שליט"א: י"ל דאנשי סדום בינם לבין עצמם היו שונאים זה את זה, ולכן בשעה שהלכו להענישם לא רצה הקב"ה שישמח אחד במפלת חבירו, לכן הכו בסנורים שלא יראה אחד את חבירו.
וזהו הטעם שהמלאכים אמרו ללוט 'אל תביט אחריך' – שאין לו רשות לראות במפלת חבירו.

ויצא לוט וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו ויאמר וגו' ויהי כמצחק בעיני חתניו: (יט יד)
שואל הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע: הרי היו רואים בעיניהם פלא גדול שכל העיר מנער ועד זקן הוכו בסנורים ונלאו למצוא הפתח שהיו סמוכים אליו ועומדים על גביו, ועכ"פ היה צריך להתעורר חשש בלבם, אולי יוכל עוד כהנה וכהנה, ולמה היה עוד לצחוק בעיניהם?
ומתרץ: שזה היה ממכת הסנורים, כמו שבגשמיות נלאו למצוא הפתח והיו רואין ולא רואין, כן נמי בפנימיות הענין היו רואין את הפלא ולא היו יכולים לשים אליו לב.

וזה לימוד לאדם, שיש כמה זמנים וכמה ענינים, אשר באם ישים לב אליהם היה רואה מפלאות תמים דעים השגחתו הפרטית והשכר והעונש, אבל כאשר האדם בזדון לבו הלך חשכים אז נעשה מוכה בסנורים עד שרואה ואינו רואה. ובזמנינו אלה יכול כל אדם לראות פליאות משנוי העתים המו גוים מטו ממלכות, והשגחה הפרטית מרחפת על כל פרט ופרט באופן מופלא, וצריך כל אדם להיות נשמר ממכת סנורים.

ברש"י: חתניו המה הנשואים לבנותיו, לוקחי בנותיו המה המאורסים לבנותיו. וקשה, מדוע היה כמצחק רק באוזני חתניו ולא לוקחי בנותיו?
בדרך צחות: חתניו שגרו בביתו והכירו אותו היטב התפלאו מהו מדבר על מלאכים, מה לו ולזה, לכן ויהי כמצחק בעיני חתניו. אבל לוקחי בנותיו המאורסים עדיין לא עמדו על טיבו והאמינו לו מיד...

ויתמהמה ויחזיקו האנשים וגו': (יט טז)
הרה"ק ה"בית אברהם" בפ' צו כתב: ג' פעמים יש בתורה "שלשלת" א. בפרשתנו בתיבת 'ויתמהמה'. ב. 'וימאן' לגבי יוסף הצדיק. ג. בפרשת צו בתיבת 'וישחט'.
ומרמז על דרך העבודה: כשבא האדם לתאוות עולם הזה אפילו בהיתר, מתחילה יקיים בנפשו – 'ויתמהמה', שלא ימהר למלא תאוותו. ולא יחשוש שעיכוב ואיחור התאווה יזיק לו. לאחר מכן – 'וימאן', שילחם עם יצרו בזעקת "איני רוצה", עד שכבר לא ירצה לילך אחר תאוות לבו, ועל ידי זה יזכה – 'וישחט', שישחט את יצרו הרע וכבר לא יתאווה כלל למטעמותיו, ולא עוד אלא ישתמש עם כוחותיו לעבודת ה'.

ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריך ואל תעמד וגו' ההרה המלט פן תספה: (יט יז)
אומר הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: הרמז לכל אדם שאומרים לו תמיד המלט על נפשך מהיצה"ר, ובאיזה מצב שרק נמצא, 'אל תביט אחריך' - על העבר שלא היה טוב, שהיצה"ר רוצה בזה לייאש את האדם, 'ואל תעמוד' - שלא ישאר לעמוד במקומו, אלא 'ההרה המלט פן תספה'.
גם י"ל 'אל תביט אחריך' – שלא יסתכל על העבר שלו אלא ממה שעתיד לצאת ממנו, שיצא ממנו דוד המלך ע"ה.

הנה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער: (יט כ)
שח הגה"צ רבי יזקאל לוינשטיין זצ"ל: במה היה גדול כוחו של לוט, שהועילה בקשתו מן המלאך שלא להפוך את העיר צוער – אף שאברהם אבינו ע"ה התפלל על הצלת סדום ולא הועילו בקשותיו.
רק אמרו במדרש: כי לוט ע"י שכיבד את המלאך נשא לו פנים. אף כי כוחה של תפילת אאע"ה לא הועילה בזה, אעפ"כ לוט פעל זאת על ידי החסד שעשה עם המלאכים
נפלא הדבר, כמה גדול כוחה של מדת הכרת הטוב, שהיו המלאכים מחוייבים ללוט לעשות רצונו, ואף שתפלתו של אאע"ה לא עזרה.

מו' רה"י שליט"א תירץ: שאאע"ה היה עמוד החסד בעולם, ומנגד סדום כל מהותם והנהגתם היה היפך מידה זו עד שהגיעו לתכלית מידת האכזריות. ולכן כאשר עמד אברהם להתפלל בעד סדום היה זה בבחינת 'סניגור נעשה קטיגור', כי מהות עון סדום הוא אכזריות כמ"ש הנביא: 'הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה', וכל שהרבה להתפלל עליהם כן נתעורר הקטרוג על סדום, ולכן לא נתקבלה תפילתו. משא"כ לוט, אף שגם הוא היה מכניס אורחים, מ"מ הרי הלך לגור בסדום, והגם ש'אנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד', ואעפ"כ לא נמנע לוט מלשבון עמהם [כלשון רש"י שם], ולכן כאשר ביקש על סדום לא נתעורר הקטרוג ונתקבלה תפילתו.

וה' המטיר על סדום וגו': (יט כד)
שואל הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצ"ל – הי"ד: מצינו בכתוב [יחזקאל טז מט] 'וזה היה עון סדום ויד עני ואביון לא החזיקו', דעונשה של סדום היה בשביל ביטול מצות צדקה, וקשה דלא מצינו שהוזהרו בני נח יותר משאר מצוות, ומצות צדקה אינן מכללן, ולמה נענשו?
וי"ל לפימש"כ בשערי קדושה לר"ח ויטאל זצ"ל, הטעם שלא מצינו בתורה אזהרות מפורשות על מדות רעות, מפני שהמדות הן יסוד כל התורה ובלתן אין יצוייר כלל קיום התורה, וע"כ לא הוצרך הכתוב להזהיר עליהם בפירוש עיי"ש. וא"כ גם בני נח הוזהרו ממילא על

מדות רעות, דאם לא כן אי אפשר לקיים את הז' מצוות שלהן. ואנשי סדום היה להם מדת אכזריות, וע"כ נענשו על מדתן הרעה, אף שלא נצטוו על מצות צדקה. [בחידושי הר"ן סנהדרין [נו:] כתב, דבני נח מצווין על הצדקה עיי"ש, אבל מלשון הרמב"ם בהל' מלכים לא משמע כך].
עוד י"ל: דבאמת נענשו על ז' מצוות שב"נ שעברו עליהן. אלא שאם היו עושין צדקה היתה הצדקה מגינה עליהם, דכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, אבל כאשר לא ריחמו על אחרים פגעה בהן מדת הדין, דבמדה שאדם מודד בה מודדין לו, ונענשו על שעברו על ז' מצוות שלהם.

ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח: (יט כו)
ברש"י: מאחריו של לוט.
מה כוונת רש"י בדיוק זה? אומר הקדוש רבי שמשון מאוסטרפולי זי"ע: אפשר לומר, כי הנה בפרשת קרח אומר רש"י: מה ראה קרח לחלוק על משה, עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה שיוצאת ממנו – שמואל.. והנה גם כאן באשת לוט קשה מדוע לא השגיחה בדברי המלאך שאמר לה 'אל תביט אחריך', אלא שראתה שלשלת גדולה יוצאת ממנה רות ודוד. וזהו שפירש"י "מאחריו של לוט" שהסתכלה מה שעתיד לצאת מלוט, ובזה טעתה.

ברש"י: במלח חטאה ובמלח לקתה. אמר לה: תני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו: אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה.
ידידי רמד"א הי"ו בכת"י על חומש בראשית כותב: ותמוה, כל הסעודה נתנה ורק מלח לא? וי"ל דמלח מורה על בקשת רחמים דהמים התחתונים בבו ובקשו רחמים שיהיו קרבין לגבי מלכא, וניתן להם נסכים ומלח על הקרבנות, ואשת לוט כאנשי סדום שהיו אכזרים היה בה היפך מדת הרחמנות ולכן לא רצתה לתת מלח שמורה על בקשת רחמים.

וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה': (יט כז)
חז"ל למדים במסכת ברכות [כו:] מפסוק זה שאברהם תיקן תפילת שחרית. והקשה הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: דאיך למדים חיוב תפילת שחרית מתפלה זו, והלא תפלה זו לא נתקבלה כלל, ואם כן איך יכולים ללמוד ממנה שיש לעמוד ולהתפלל?
ומבאר בפשטות, דאדרבה היא הנותנת, שזה מלמד האדם לדעת דאפילו כשלא נתקבלה התפילה צריכין להמשיך ולהתפלל לפני ה', ולא ינוחו מלהתפלל ולא להתייאש, כי אין אנו יודעים מה שפועלים בהתפילות. ועל כן למדים דייקא מהכא שצריכים להתפלל, וזהו שתיקן אברהם תפלת שחרית, היינו שתיקן שלא יתייאש האדם מלהתפלל.
ועפ"י דברה"ק יתפרש הכתוב 'ואברהם עודנו עומד' – בתפלה – 'לפני ה'', שתפלת אברהם אבינו שלא נתקבל עומד תמיד ומחזקינו בכל עת שנעמוד להתפלל, דאף כשאין אנו רואים שפועלת התפלה, עכ"ז נמשיך להתפלל אל השי"ת, ונמצא שע"י תפלת אברהם אבינו אנו מקבלים הכח להתפלל לעולם, ופעולתם זו מתפילת אברהם עודנו עומד עד היום.

ויזכר אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו': (יט כח)
וברש"י מחז"ל: נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גילה הדבר שהי' חס עליו לפיכך חס הקב"ה עליו.
יתכן – אומר הרבי ה"לב שמחה" זי"ע – הטעם שלוט לא גילה הדבר לא מחמת צדקות, אלא משום שהי' קלסתר פניו דומה לשל אברהם, לכן נתירא שמא בבואם להרוג את אברהם יטעו בו מחמת הדמיון בקלסתר פניהם ויהרגוהו.
ולפי"ז אף שלא הי' כוונתו שלימה לחוס על אברהם מ"מ חס הקב"ה עליו כמ"ש ז"ל בעוג מלך הבשן 'ויבא הפליט' וגו' הוא לא נתכוין לש"ש וכו' ומ"מ אמר לו הקב"ה חייך שכר פסיעותיך אתה נוטל וכו'.

וילך ה' וגו' ואברהם שב למקומו: (יט לג)
מפרש ה"תפארת שלמה" זי"ע: אע"פ שהלך הקב"ה ממנו ולא הועיל בתפלתו כלום על סדום, אעפ"כ אברהם שב למקומו להתפלל על בנ"י, ואברהם עודנו עומד בתפילה על עמו בנ"י.
וכן נכון לכל איש ישראל אע"פ שרואה שאין תפילתו מועלת אעפ"כ אל ימנע מן הרחמים להעתיר אל ה' תמיד.

ויסע משם אברהם ארצה הנגב וגו': (כ א)
ברש"י: כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים ושבים נסע לו משם.
יש המבארים הטעם שחורבן סדום ועמורה גרם להתמעטות העוברים ושבים, והרי לא התגורר בקרבתם?
אלא כדרכם של קמצנים דרכם של אנשי סדום ועמורה היתה להודיע לכל האורחים שכדאי להם ללכת לחברון, שם מחלקים אוכל בחינם. וכיון שסדום ועמורה נחרבו, לא היה מי שיפנה את העניים לחברון.

ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא: (כ ב)
ברש"י: כאן לא נטל רשות, אלא על כרחה שלא בטובתה, לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן.
הרבי ה"אמרי אמת" אמר: ולי נראה שלא היה צריך ליטול ממנה רשות בכל פעם, כי כיון שראה שניצלה פעם אחת, היה בטוח שתינצל תמיד. וגם בפשטות, הרשות הראשונה שנטל ממנה היתה על תמיד, כדכתיב מקרא מפורש 'ואומר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא'.

ויבא אלקים אל אבימלך בחלום הלילה וגו': (כ ג)
חז"ל למדו מכאן שאין התראה לבני נח.
וקשה הרי בהמשך נאמר שהקב"ה התרה בו – 'ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה ואם אינך' וגו'?
מתרץ מרן ה"חזון איש" זצ"ל: אדרבה מלשון "ויתפלל בעדך וחיה" רואים שכבר נגזרה גזירה עליו ורק על ידי תפילה ינצל.

ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא וגו': (כ ז)
אומר ה"שפת אמת" בליקוטים בדרך צחות: מובא במדרש רבה פ' ויקרא שהנביא דומה למלאך, כפי שאמרה אשת מנוח 'איש האלקים בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלקים', וחשב אבימלך, כי שרה איננה אשת איש, כי מראה אברהם היה כמראה מלאך אלקים. אמר לו הקב"ה: 'השב את אשת האיש', וזה שתוארו כמלאך אלקים – 'כי נביא הוא'.

ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף וגו': (כ טז)
יש להבין מהו חשבון אלף כסף שנתן אבימלך לאברהם?
מבאר הגה"ק מאוסטרובצה זי"ע: דהנה נתבאר שאברהם גירש את שרה באומרו לה "אחותי את", ולכן הוצרך לתת לה כתובה. ושיעור כתובה חמישים שקל והשקל עשרים גרה. חמישים כפול עשרים הוא – אלף.

וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלקים: (כא ד)
אומר הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע: שבאותו בחינה ובחשקות הגדולה שהיה לו בשעת המצוה שקיים אצלו, אף שהיה לפני זמן רב, כי המצוה של המילה הראשונה של אאע"ה בעצמו עשה תיכף ולא אחר והיה בחשק רב, כך גם במילת יצחק בנו לא נפל מחשקות במדרגה הראשונה. עיי"ש בדבריו.

בשם הרה"ק מצאנז זי"ע: שבכל השמונה ימים השתוקק אברהם אבינו למול את בנו, ובזה מיחשב כאילו מל אותו כל השמונה ימים.

בגמרא [קידושין כט.] יליף מהכא דאין אשה מצווה למול את בנה – אותו ולא אותה.
והקשו הראשונים: תיפוק ליה דמצות מילה הוי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות. ורבו התירוצים בראשונים ובאחרונים:
ב"שפת אמת" איתא ג' תירוצים ונביא תירוציו: א. בשפ"א [מגילה כ.] כתב: י"ל דלא הוי מצות עשה שהזמן גרמא, כיון דבאמת לעולם צריך האדם להיות נימול, ואע"ג דגוף המילה צריך להיות ביום, אבל המכוון הוא כדי שיהיה נימול בכל הימים והלילות, ואין נקרא זמן גרמא רק במצוה שחייב לעשותה ביום ובלילה פטור מלעשותה. הרי שכן הזמן גורם וחיוב המצוה, משא"כ במילה דעשייתה רק פעם אחת והתכלית שלה היא להיות נימול תמיד לא מיקרי זמן גרמא כנ"ל עכ"ד.
עוד כתב בשפ"א [שם] לתרץ: דנהי דבכל המצוות שהז"ג פטורות משום דכתיב 'למען תהיה תורת ה' בפיך' ואיתקש כל התורה לתפילין [קידושין לה.], מ"מ מצות מילה שהיא אמירה יחידית לאאע"ה קודם שניתנה תורה, י"ל דלא איתקש לתפילין, דהא קודם נתינת התורה ומצות תפילין, היה החיוב גם על הנשים

א"כ מהיכי תיתי למיפטרינהו תו, וצריך קרא דאותו כנ"ל עכ"ד.
ב"שפת אמת ליקוטים" [לברית מילה] כתב לחדש: לענ"ד מ"ש 'ואתה את בריתי תשמור' – הוא באמת לא תעשה, כמ"ש חז"ל [סוטה ה.] השמר – לא תעשה הוא, כמו 'שבתותי תשמורו' שהוא ל"ת [עי' ברכות כ: ורש"י שם], ולהנ"ל א"ש ל"ל קרא אותו ולא אותה, אף דהוי מצות עשה שהז"ג, משום דהוי מצות ל"ת ג"כ. אלא שאין בי לחדש דבר נגד משמעות הפוסקים במנין המצות, ובלא זה 'ואתה את בריתי תשמור' נאמר רק לאברהם. עיי"ש וב"נאות דשא" וירא תשפ"ד שהאריכו הכותבים שם בזה.

ותאמר שרה צחק עשה לי אלקים כל השמע יצחק לי: (כא ו)
בספר "נחלת יעקב" [אמסטרדם תפ"ד] בשם מו"ר רבי גבריאל אב"ד ור"מ דניקלשבורג זצ"ל, מפרש עפ"י מה שמצינו ברש"י ובמדרשים שליצני הדור אמרו מאבימלך נתעברה שרה, צייר הקב"ה קלסתר פנים של יצחק דומה לאברהם, ואמרו הכל אברהם הוליד את יצחק. אמנם זה היה לכל 'הרואהו', אבל מי שלא ראה אותו עמד בליצנותו, וז"ש שרה כל "השומע" יצחק לי.

ברש"י: יצחק לי ישמח עלי. ביום בו ילדה שרה הרבה עקרות נפקדו עימה הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה ורוב שחוק היה בעולם.
יש להבין מה ענין צחוק זה, ומה הדגשת הלשון "השומע" יצחק לי. ומדוע נפקדו עמה כל העקרות?
ה"כתב סופר" זצ"ל מפרש: הנה לאברהם ושרה נגזר שמחת הולדת בן, אלא אלמלא היו נפקדים עמם גם אחרים לא היתה שמחתם שלימה, שכן לא היה בכוחם לשאת את צערם של אחרים, ועל מנת ששמחתם וישועתם תהיינה שלימות, נפקדו ונרפאו עמם כל שאר האנשים שהיו זקוקים לכך ושמחה שלמה היתה בעולם.

הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע מפרש: אילו נפקדה שרה לבדה היתה האמונה בה' גלויה לעין כל, והיתה הבחירה מתבטלת מהעולם, ולכן נפקדו עם שרה עקרות הרבה ושוב לא היה נס שרה גלוי כל כך, ולא נתבטלה הבחירה.

ב"דברי דוד" להט"ז מבאר: מנין ידעו הנפקדים שזכו לפרי בטן בזכות שרה, אלא כתיב 'כל השומע יצחק לי' - דייקא, היינו דוקא מי ששמע והאמין בנס המשיך על עצמו נס זה.

כ"ק האדמו"ר מצאנז שליט"א אמר בשם הרה"ק ה"אמרי יוסף" זי"ע: דמספר יצח"ק הוא ר"ח, וכשמוסיפים לו תיבת ל"י עולה רמ"ח כמנין אברה"ם. דהנה יצחק היה מדתו מידת הגבורה בידוע, ואילו מידת אברהם הוא חסד, וע"ז הרמז שעל ידי תקיעת שופר נתהפך ממידת הדין למידת הרחמים. וז"ש: 'כל השומע' – ע"י תקיעת שופר אז 'יצחק לי' – בכך מצטרף ל"י לתיבת יצח"ק ונמתקין הדינים והגבורות בשם אברהם ונעשה כולו רחמים. ודפח"ח. ועיין בספה"ק "מאור ושמש" לראש השנה במ"ש בפסוק זה.

וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו: (כא יא)
ברש"י: ששמע שיצא לתרבות רעה.
הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שהקשה: אם כן למה אמר לו השי"ת 'אל ירע בעיניך על הנער' – וכי צריך להסכים לזה, ולמה לא ירע בעיניו. ותירץ, שכפי מה שעושים הרשעים רעות לישראל – נצמח מזה טובות לישראל יותר ויותר, ולזה אמר לו 'אל ירע בעיניך על הנער – כי ביצחק יקרא לך זרע' – שכפי מה שיוסיף לעשות רעות, יוצמח מזה טובה ליצחק.

ותשלך את הילד תחת אחד השיחים: (כא טו)
הרבי מלובלין זי"ע בספרו "זכרון זאת" הקשה: דלמה הוצרכה להשליך את הילד בעת תפלתה?
ומבאר: דכשאדם רוצה להתפלל להשי"ת, לא יעמוד להתפלל עבור הצטרכות עצמו הגשמיי, רק יכוון בתפלתו על השכינה שהיא שרוי עמו בצער, כמו שאמרו חז"ל [חגיגה טו:]: בזמן שאדם מצטער שכינה מה אומרת קללני מראשי קלני מזרועי, ועי"ז תפלתו רצויה ומקובלת. וזהו 'ותשלך את הילד', פירוש שהשליכה את הילד ממחשבתה בשעת תפלתה, ולא התפללה כי אם על צער השכינה, וזהו 'תחת אח"ד השיחי"ם', שיחים הוא מלשון תפלה, כלומר שהתפללה בשביל אחד יחיד ומיוחד הוא השי"ת.

הרה"ק ה"דברי ישראל" זי"ע מביא בשם זקינו הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע שביאר: שהנה עיקר עבודת האדם לפרנסתו היא להחיות ולזון בניו, אולם צריך לדעת כי צורך זה אינו עדיף על תורתו ותפילתו, ואם רואה שפרנסת ב"ב מונעים ממנו לקבוע עיתים לתורה ולהתפלל כדת כראוי וכנכון, אזי עליו 'להשליך את הילד' – על ה'שותף' השלישי שהוא הקב"ה שיספק לו כל צרכיו. אך צריך להרבות בתפילה יתירה שיזכה למדרגה נעלית זו ושיהא בכוחו לעשות כן.

וזשה"כ 'ותשלך את הילד' – בכדי שיוכל להשליכו על הקב"ה, 'תחת אחד השיחים' – שיהיה זאת אחד מתפילותיו המיוחדים שיתפלל, ו'אחד' – הוא מלשון אחד המיוחד, ו'שיח' הוא מלשון תפילה כמ"ש 'ויצא יצחק לשוח בשדה'.

קומי שאי את הנער והחזיקי את ידך בו כי לגוי גדול אשימנו: (כא יח)

שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: למה נצרך לטעם 'כי לגוי גדול אשימנו' – וכי מה שהוא בנה לבד אינו סיבה מספקת לשאתו ולהחזיקו. ויש לפרש, כעין דאיתא בספרים על הפסוק שנאמר אצל נעמי ורות [רות א יח]: 'ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה' – שהפירוש הוא שנעמי הרגישה שהיא בעצמה מתאמצת ומתחזקת על ידי רות. וזהו הפירוש גם כאן, 'והחזיקי את ידך בו' – היינו שתתחזקי על ידו, 'כי לגוי גדול אשימנו' – ויש לו זכות שתוכלי להתחזק על ידו, כל זמן שאיננו רשע.

ויהי אלקים את הנער וגו' ויהי רובה קשת: (כא כ)

ברש"י: יושב במדבר ומלסטם את העוברים, הוא שנאמר ידו בכל ויד כל בו.

בשש"ק מביא בשם הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינוב זי"ע, דלכאורה אינו מובן פסוק זה, דאם היה ה' עמו, א"כ למה היה רובה קשת?

ויש לתרץ: כי הסיבה לכך היא 'ויגדל', ר"ל שהיו לו גאווה וגדלות, שהתגאה במה שידע כי ה' עמו, ולכך לא נתקיים בידו ונעשה רובה קשת.

שאל הגר"ח שמואלביץ ר"י מיר זצ"ל: את תחילתו של הפסוק פירש אונקלוס: 'וראה מימרא דה' בסעדיה' ברכת שמים היתה בעזרתו של ישמעאל, וא"כ כיצד זה, אפוא, הביאה אותה עזרת שמים להיותו רובה קשת, יושב במדבר ומלסטם את הבריות כדברי רש"י?

ברם, סייעתא דשמיא אינה אלא כגשם היורד, את אשר זורעים מוציאה האדמה...

אם תשקר לי ולניני ולנכדי וגו' ועם הארץ אשר גרתה בה וגו': (כא כג)

ובמד' רבינו בחיי שאבימלך ביקש שלא יגרש אברהם את בניו מארצם וכו'.

שואל הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: יש לדקדק איך ויתר אברהם אבינו ע"ה בזה אחר שאמר לו הקב"ה 'לך אתננה'? וי"ל שאבימלך לא ביקש אלא "לי ולניני ולנכדי", והרי הקב"ה אמר לאאע"ה "ודור רביעי ישובו הנה", לכן עד דור רביעי הי' יכול לוותר לאבימלך בזה. ודפח"ח.

ויאמר אברהם אנכי אשבע: (כא כד)

ב"ניצוץ אחד" מביא בשם הרבי ה"פני מנחם" זי"ע ששאל: לכאורה שבועה זו נראית כמיותרת, שהרי כבר נאמר להלן ששניהם נשבעו, ולמה באה הקדמה זו במה שעומד ומכריז כי בדעתו להשבע.

וביאר: כי אבימלך רצה שאברהם ישבע מיד, זה שאמר 'השבעה לי באלקים הנה', ותיבת 'הנה' משמעותה תיכף ומיד, א"ל אברהם 'אנכי אשבע', תיכף אעמוד בשבועה, אך לאט לך, לפני שמוציאים שם שמים מן הפה יש להתכונן כראוי, לא זורקים כך שם השם סתם במהירות, רק אחר ההכנה הראויה אשבע כפי שנדרש.

ויוכח אברהם את אבימלך על אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך: (כא כה)

לשם מה מספרת לנו התורה כי בשעת כריתת הברית התרעם אברהם, ואבימלך התנצל שלא ידע על גזילתם של עבדיו?

אומר הגר"ח מבריסק זצ"ל: והנראה, כי לפי הדין אסור לכרות ברית עם בן נח אם אינו שומר ז' מצוות, ועל זה טען אברהם אבינו שאינו יכול לכרות אתם ברית, כי עברו על איסור גזל, וגם לא דנו אותם. על כך השיב אבימלך "לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה".

אמר הרה"ק ה"נתיבות שלום" מסלונים זי"ע ששמע מהרה"ק ה"בית אברהם" זי"ע שפירש פסוק זה: 'והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים' וגו'', ואמר הרבי: אברהם נקרא צדיק הדור, 'והוכיח אברהם' – צדיק הדור 'את אבי מלך', זה הקב"ה כי הוא אב

ומלך, 'על אודות הבארות שגזלו עבדי אבימלך', הבארות אלו ההשפעות הגדולות ששייך לכלל ישראל, עבדי אבימלך הם הגוים, וטען צדיק הדור שכל מה שברא הקב"ה ברא הכל בשביל ישראל, ואם כן ההשפעה צריכה להיות עבור כלל ישראל ולא לעובדי כוכבים, וענה לו הקב"ה לאברהם: 'ויאמר אבימלך לא ידעתי וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום', הם לא פונים אלי בתפילה ותחנונים לדעת שהכל בא להם משמים, והם אומרים "בלתי היום" – היום הזמן קשה, היום יש קריזיס, יש מיתון, ולכן אינם נושעים ...

ויאמר אבימלך וגו' וגם אנכי לא שמעתי וגו': (כא כו)
דרש המוהר"י מבעלזא זי"ע: אבימלך אמר לאברהם "השבעה לי באלקים הנה" – לשון רבים. היינו שישבע לו בהרבה אלים שהיו לו. אבל אברהם השיב לו "אנכי אשבע" – אני אשבע רק בשם "אנכי". חוץ מזה הוכיח אותו ג"כ על אודות הבארות. השיב אבימלך: 'לא ידעתי את הדבר הזה' – ענין הבארות. וגם "אנכי" לא שמעתי – אינני יודע גם מאותו אלקים שאתה קורא אותו "אנכי".

ויאמר כי את שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת: (כא ל)
הרה"ק המוהרי"י מסקווירא זי"ע אמר בשם חמיו הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: דהנה איתא בגמרא ברבי פנחס בן יאיר שחמורו לא היה אוכל מדבר איסור, וא"כ כל שכן שבהמותיו של אאע"ה לא היו אוכלים מדבר ששייך לאחרים שהוא גזל. ועי"כ היו עושין ההבחנה לידע למי שייך הבאר ע"י הכבשות, כי אם יראו שהן שותין עכשיו מבאר הזאת קודם שניתנו לאבימלך, ואחר שיינתנו לו לא ירצו לשתות, הרי זה הוכחה שהבאר שייך לאברהם אבינו.
וזהו שאמר אברהם: 'כי את שבע כבשות תקח מידי' ותקנה אותן, ואז תראה מה יעשו, כי אם לא ירצו לשתות אז מים מן הבאר, 'זה תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת', דביון שהבאר הוא שלי ע"כ אין הבהמות רוצין לשתות ממנו אז שהוא גזל, כיון דהבהמות שייכי לאבימלך והבאר שייך לאברהם. ודפח"ח.

ויטע אשל בבאר שבע וגו': (כא לג)
במדרש תהלים: **אש"ל** – ראשי תיבות: **א** כילה **ש** תיה **ל** ינה, יש לומר אומר הגר"א זצ"ל: שכוונת אברהם היתה בזה לתקן מה שקלקלו: אדם באכילה, נח בשתיה, ואנשי סדום בלינה.

כותב רבינו בחיי: 'ויטע אשל' ב' במסורה יש ב' 'ויטע' בספר זה, הבא, ואידך 'ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם', ללמדך שכל המחזיק במצוות "אכסניה" יורש גן עדן !

ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם וגו' ויאמר הנני: (כב א)
מפרשי התורה תמהים: מה גדולה היא לאברהם בנסיון העקידה ? כמה צדיקים סבלו עינויים קשים והועלו על המוקד ובלבד שלא יפלו בידי הגויים ? ועוד, הרי אברהם נצטווה על זה מפי ה', וגם הפחות שבפחותים, לו היה ה' נראה אליו ואומר לו לעקוד את בנו היה מקיים את דבר ה', כי הרי בידו נפש כל חי ואם לא ישמע לו יכול לקחת בלאו הכי את נפשו?
ותירץ המגיד מוואדיסלב זצ"ל אביו של הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע בדרך משל: משל לשני אנשים שנוסעים לעיר הבירה, אחד לבלות וליהנות מיפי הכרך, והאחד מוליכים אותו באזיקים לבית הסוהר. הראשון לבו מלא שמחה, כבל שהוא מתקרב לעיר שמחתו הולכת וגדלה, והיפוכו אצל חבירו.
הנמשל: אמנם, גם איש אחר היה מקיים מצוות עקידה לו היה מצטווה על זה מאת ה', אבל לבו היה מתפלץ בקרבו וכל כמה ששעת העקידה מתקרבת הולך וגדל כאבו ויגונו, לילה קודם היה בוכה ומיילל. אבל לא כן אברהם, כל הלילה היה בשמחה רבה ובבוקר השכים בזריזות. בזה אין דומה לאברהם. הוא היה ונשאר יחיד ומיוחד.

בספר "פניני תורה" כתב: שעיקר נסיון העקידה היה בזה, שהרי אברהם נלחם נגד עובדי אלילים, שדרכם היתה להקריב את בניהם לאליליהם. הוא הטיף להם שיש אל אחד בשמים ובארץ שאין לו חפץ בקרבנות אדם, והנה לפתע דורש ממנו ה' שיקריב גם הוא כמוהם את בנו יחידו?! דבר שהיה בניגוד להשקפתו, ואשר את כל חייו הקדיש למלחמה בו, ובכל זאת לא הרהר אברהם כלום ועמד בנסיון והלך לשחוט את בנו.

הרה"ק רבי יצחק מוורקא זי"ע אמר: כשאמר הקב"ה

לאברהם "קח נא את בנך" בא אליו השטן ואמר לו: ראה נא, אברהם, מה שאתה הולך לעשות, שני יהודים בלבד יש בכל העולם כולו – אתה ויצחק. ישמעאל הרי רחוק הוא מדרכי יהדות. עכשיו, עשה נא חשבון פשוט: אתה ושרה זקנים, ובנים לא יהא לכם עוד. אם תקום ותשחט את בנך יחידך יצחק, הלא מחה תמחה זכר יהודי מן העולם?
אך אברהם אבינו לא קיבל את הטענות האלו, והשיב: חייב אני לקיים את מצוות ה'. אמר לי שאשחוט את יצחק בני – מוטל עלי לשחוט אותו, מכל מקום, כל אותם החשבונות שהעולם יהיה חסר יהודים, כל אלה אינם מענייני. עולמו של הקב"ה הוא, ולא עלי לספק יהודים לעולם.
בזאת גדלותו של אברהם, שום חשבונות, שום טעמים ונמוקים, שלכאורה הם צודקים, לא הסירו אותו מדרך האמת.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע תירץ: דאיתא בילקוט שמעוני: "את יחידך" – קאי על הנשמה. שרמזו כאן לאאע"ה שכשם ששרה נסתלקה לאחר העקידה, כך גם הוא היה צריך להסתלק מן העולם לאחר מעשה העקידה, וזה היה גודל הנסיון, כי כל עבודתו של א"א הרי היתה להכניס את היודישקייט בכל הדורות הבאים, ועכשיו מצווהו השי"ת לשחוט את יצחק ושוב לא יצאו כל הדורות, והרי הקב"ה אמר לו "כי ביצחק יקרא לך זרע", ואכן זו היתה טענת שרה אמנו נגד העקידה, אלא שע"ז עוד היה לאברהם איזה תירוץ, שיובל להתחתן שנית ויהיו לו עוד ילדים, אבל עכשיו, כשרמזו לו מן השמים – 'את יחידך' – שרוצים לקחת את נשמתו ולא יהיו לו כל אלו הדורות, זה היה גודל הנסיון של העקידה, שאכן א"א לא עשה שום חשבונות ביודישקייט ואמר, אותי לא מעניין, אני לא צריך לעשות את חשבונות ה', עלי מוטל לעשות את מצוות ה'.

שואל האלשיך הק' זי"ע: וכי ליצחק לא היה נסיון, ומדוע לא כתוב ניסה את אברהם ויצחק ?
דהנה ידוע כי אין מדות אברהם ויצחק שוין, כי אברהם זה מדת החסד ויצחק זה מדת הדין, וע"כ מדת יצחק היא לבלתי חמול על עוברי מאמר ה', כמבואר בחז"ל שיצחק ציוה את עשו שאם יעברו בני יעקב על התורה גזור עליהם שמדות ולא תחמול, אך לא כך אברהם, כי חפץ חסד הוא ואפילו לאנשי סדום טרח לזכותם.
וע"כ היות ומדת יצחק היא למות על קיום מאמר ה' יתברך כי יקוב הדין את ההר, על כך ודאי שבאמור השי"ת להקריבו על גבי המזבח הוא לא יהרהר, ואדרבה זה כל ישעו וחפצו.
אך אאע"ה שחפץ חסד הוא, לומר לו שיהפך לדין, ויקח בידו מאכלת וישחוט את בנו, זה נסיון גדול מאד בשבילו להפך את טבעו ומדתו על בנו יחידו. וזה דכתיב 'והאלקים' – שהוא מדת יצחק 'נסה את אברהם' – לעשות היפך מדתו וטבעו, אך כלפי יצחק – אינו נסיון כי כך היא מדתו וטבעו להתאכזר נגד הכל לקיים מאמר השי"ת.

הרה"ק ה"חוזה" מלובלין זי"ע בספרו "דברי אמת" מתרץ בב' אופנים;
א. לפי מה שפרשו רבותינו ז"ל [סנהדרין פט:] על 'אחר הדברים' – שדיבר יצחק אל ישמעאל שיקריב כל גופו לפניו יתברך, ניחא, שנסיון זה כבר אמר יצחק בעצמו, וכאן רק את אברהם ניסה.
ב. מביא בשם הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע: שביאר שהיה במעשה העקידה ב' נסיונות, האחד עצם העקידה, שעשה אאע"ה לכבודו יתברך וכבש את רחמיו באהבה. אחר כך כשמנעו הקב"ה מלשוחטו לכאורה היה צריך ללוקחו מן המזבח בשמחה, כיון שיצא ידי שמים, ואברהם אבינו לא עשה כן לשמוח במה שמנעו מהקרבה בשביל אהבת בנו, אדרבה מאד היה שמח לשוחטו, ועל כן כשציוה השי"ת 'אל תשלח ידך' – שמח בעשיית רצונו יתברך להחיותו, לא היה כלל ענין בנו בלבו, רק מפני שהוא רצונו ית' להורידו מעל גבי המזבח. וזה היה הנסיון של אברהם דייקא ולא של יצחק. עיי"ש בדבריו.

ה"קדושת לוי" זי"ע מדייק, דהנה כאשר נצטוה אאע"ה על העקידה נאמר לו רק פעם אחת "אברהם", ואחר כך כשאמר לו המלאך 'אל תשלח ידך אל הנער' אז נאמר לו פעמיים "אברהם אברהם", ויש להבין מאי טעמא נשתנה בזה סדר קריאה שניה מסדר קריאה ראשונה.
ומביא את דברי רש"י אצל שמואל הנביא דבכל מקום שנכפל השם הוא לשון חיבה, ועל כן כשציוה הקב"ה

לאברהם לעשות העקידה נאמר רק פעם אחת "אברהם", אבל אחר כך כשכבר עקד את בנו ואמר לו המלאך 'אל תשלח ידך אל הנער', אז הראה לו לשון חיבה וקרא שמו פעמיים.

ב"אגרא דכלה" וכן הובא בספרים בשם הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע: דהנה דרך העולם הוא כשאדם עסוק ומרוכז כל מחשבתו בתוך ענין אחד, אזי צריכים לקרותו כמה פעמים עד שיתעורר ויצא ממה שהיה מרכז דעתו בו. והנה אעא"ה היה דבוק תמיד אל מצות השי"ת, והיה עומד מוכן בכל עת לשמוע אל כל מה שיצוה לו הבורא ב"ה, והיה מזדרז לעשות תיכף ומיד בשעה שישמע ציווי מהשי"ת, ואפילו בעת שהיה עסוק בעניני ביתו וכיוצא, מ"מ בכל עת שהיה קריאת השי"ת אליו היו אזניו קשובות תמיד לשמוע תיכף דברי השי"ת בקריאה הראשונה, ומיד היה הולך לקיים רצון הבורא. ועל כן כשצוה לו הקב"ה לילך ולעשות העקידה היה סגי לומר לו פעם אחת "אברהם".
אבל אחר כך כשבא המלאך וצוה לו שלא ישחט את יצחק, אזי כבר הוצרך לקרותו פעמיים, דכיון שהיה עסוק אז בכל חושיו ומחשבתו לעשות העקידה, לא קלטו אזניו שום דבר אחר בהיותו דבוק בעשיית מצות השי"ת, שהכניס כל דעתו ומחשבתו בפעולת העקידה, ולא היה יכול לשמוע שום דבר המפריע לו, ועל כן הוצרך המלאך לקרותו פעמיים "אברהם אברהם", כי בפעם הראשונה לא שמע כלל.

ה"פנים יפות" זי"ע כותב בביאור הנסיון של אברהם אבינו בעקידת יצחק, דהנה רואין שהפליגה התורה בהנסיון של אברהם ומשמע שהוא גדול מהנסיון של יצחק, ולכאורה הלא יצחק הוא עצמו יישחט וימות, ולמה נחשב הנסיון של אברהם לגדול יותר.
ומבאר עפ"י מה דנקטינן דעשה דוחה ל"ת, ולכאורה יוצא לפי"ז שקיום עשה הוא גדול יותר מקיום ל"ת, וקשה ע"ז שהרי העובר על ל"ת עונשו חמור מהעובר על עשה, ואם אמת הדבר שעשה היא חשובה יותר מל"ת, א"כ היה צריך להיות שהמבטל עשה יהא עונשו חמור יותר מהמבטל ל"ת.
ומבאר הפנים יפות, דטעם הדבר דאמרינן דעשדל"ת אינו משום חומרא וקולא, אלא הוא מפני שקיום עשה הוא ב"מעשה" וקיום ל"ת אינו במעשה רק הוא דבר שלילי שלא יעשהו, ומצוה שהוא בקום ועשה הוא חשוב יותר, לכך דוחה העשה את הל"ת. אמנם כשעובר על ל"ת הנה הוא עושה "מעשה אסורה בקום ועשה", משא"כ המבטל עשה אינו עושה שום מעשה רק עובר ב"שב ואל תעשה" שאינו עושה מעשה המצוה, וע"כ חמור יותר עונש העובר על ל"ת מפני שהוא עושה מעשה עבירה בקום ועשה.
ולפי"ז יובן בכאן, דאברהם אבינו שהיה צריך לעשות "מעשה בקום ועשה" לשחוט בידיו את יצחק בנו, קשה היה הנסיון שלו יותר מנסיונו של יצחק שלא היה צריך לעשות שום מעשה רק שב אל תעשה.

ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אמר אליך: (כב ב)
אומר רבינו נסים תלמיד הרמב"ן: אין נא אלא לשון בקשה, שלא ציוה הקב"ה על אברהם לעקוד את בנו כי אם ביקש ממנו, במטו מינך, מחול לי על הבטחתי, 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ועקוד לי אותו לעולה. אלמלי היה אברהם מסרב וטוען: הן לי לא נתת זרע אחר וביצד תקוים ההבטחה, לא היה נענש, שהרי לא מצטוה כי אם נתבקש. אלא שברוב אהבתו את ה' נכון היה לבבו לעקוד בנו ולוותר על הכל ובלבד לעשות חפץ צורו – וזה היה עיקר הנסיון.

ה"משך חכמה" שואל: מדוע בדברי ה' נאמר "אשר אהבת", ולהלן בדברי המלאך נאמר רק "את בנך את יחידך", ולא נאמר "אשר אהבת"? – כי מלאכי השרת אינם יודעים מחשבות שבלב, רק השי"ת יודען כמו שנאמר [ירמיה יא כ] 'וה' צבקות שופט צדק בוחן כליות ולב'. ואהבה היא מכוחות הנפש הנסתרים מהנבראים זולת הבורא יתברך.

הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע היה אומר: שני הרים נבחרים ישנם, הר סיני שבו ניתנה תורה לישראל, והר המוריה, שאברהם אבינו עקד עליו את יצחק בנו, ושעליו נבנה בית הבחירה. והרי הדבר תמוה: מפני מה באמת לא נבנה ביהמ"ק על הר סיני שנתקדש במתן תורה? והתירוץ הוא: מקום שאדם מישראל פשט בו את צוארו לשחיטה, מקודש הוא לה' יותר מן המקום, שבו נתגלתה שכינה, כביכול, וניתנה התורה.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע כותב בשם המדרש: שבעת העקידה היו עיני אברהם בעיני יצחק וכו' והיו דמעות מנשרות ונופלות מעיני אברהם וכו'.
ומקשה השל"ה וכי היה בעל כרחו, הרי עשה אברהם אבינו את העקידה בשמחה, ומה היו הדמעות?
ויתכן לפרש כדאי' ב"שפת אמת" בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שמה שאמר הש"י 'אשר אהבת' - היינו שציוהו להעלותו עם כל אהבתו אליו, ואברהם אבינו היה צריך לעורר את מעט האהבה שהיה לו ולעורר געגועים על בנו ולכך היו דמעות נופלות מעיניו.

ב"בנאות דשא" מביא שה"שפת אמת" מחדש שאכן נסיון העקידה לא נאמר לאאע"ה בלשון ציווי, אלא בלשון בקשה אם חפץ בדבר הזה, שביקש הקב"ה ממנו שימחול לו המתנה של 'כי ביצחק יקרא לך זרע' ויעלהו לעולה.
ולפי דבריו הקדושים נסיון העקידה לא היה חיוב אלא דבר הרשות, ומזה יש את הכח לזרעו של אברהם, לעמוד בנסיון לא רק במה שאסור מדינא, אלא גם להיות מוכן לתת להשי"ת את הדבר היקר ביותר, לא מחמת ציווי השי"ת, אלא מתוך רצון להתרומם מעל החומריות, ולהתקדש גם בהיתרא.

וישכם אברהם בבוקר ויחבוש וגו' ויבקע עצי העולה וגו': (כב ג)
בספר "בנסוע הארון" מביא שהרבי ה"אמרי אמת" זי"ע הזכיר את דברי הגמרא [פסחים ד.] שלמדין מכאן שזריזין מקדימין למצוות, והתוס' שם [ד"ה שנאמר] עוררו למה לא הלך לעקידה מיד בלילה כשנצטווה. וי"ל עפי"מ דאיתא ברש"י [פסוק ד]: 'ביום השלישי וישא אברהם את עיניו' – למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה. ולפי"ז מסתבר שלא היה הרצון שילך בלילה, שאין זה זמן של ישוב הדעת.
והנה על אף שהבין אברהם שצריך לזה ישוב הדעת, לבל יאמרו "הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו", עם כל זה 'וישכם אברהם בבוקר' – וזוהי זריזות.

אומר הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: מדכתיב 'וישכם' - משמע שעד שהשכים היה ישן כהרגלו, והיה זה חלק מהגדלות בנסיון שאף שידע שלמחר עומד לשחוט את בנו היה בו מדת ההשתוות שהיה יכול לילך לישון, שלא כדרך בני אדם שאף אילו היו מוכנים לעשות מעשה כזה מ"מ לא היו יכולים לישון כמה לילות קודם לכן מחמת התרגשות, וביותר בלילה האחרון טרם הפרדו מבנו יחידו אהובו שבא לעקדו בודאי שאינו יכול לישון, אולם לא כן אאע"ה שהכל היה שוה בעיניו בבואו לעשות רצון בוראו ית', לכן כתי' 'וישכם' לומר שישן בלילה, אבל בבלעם כתי' 'ויקם בלעם בבוקר' - ולא כתי' וישכם כי לא היה יכול לישון בלילה מחמת רוגזו על שלא הורשה לו לילך כחפצו.

שואל הרה"ק מזוואלין זי"ע: למה היה צריך לבקוע עצי עולה טרם הוליכו לעקידה אשר על ידי כן היה קשה לו ביותר הנפח של העצים הנבקעים, היה לו לקחת אי זה חתיכות גדולות של עץ, ובבואו אל המקום יבקע אותם.
אלא אברהם היה ירא מפני היצה"ר, שלא יסיתו מן המצוה ביני לביני ערב הליכתו אל המקום אשר אמר לו האלקים, לכך כאשר השכים בבוקר מיד עשה מעשה לבקוע עצי העולה, כי אחר שכבר התחיל במצוה במעשה, לא יוכל עוד לפתהו.

[א"ה: לכאורה מדוע לא בקע את העצים בלילה? ואולי י"ל שלא רצה שהיצה"ר כל הלילה ינסה להניאו מהעקידה והיינו כנ"ל].

ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק: (כב ד)
אומר הרבי מקאצק זי"ע: גדלותו של אברהם בעקידה היתה בזה, שגם ביום השלישי עוד לא פגה ההתלהבות, בהתלהבות רגעית אין הנסיון גדול כל כך, אבל ביום השלישי אחרי טלטולים, מעצורים ועיכובים עדיין לא נחלש המרץ, אלא 'וישא אברהם את עיניו', הוא עדיין היה במצב של עלייה והתנשאות.

ה"אבני נזר" זי"ע אומר: היינו, שראה את הקב"ה מרחוק, כי נלקחו ממנו המדריגות הנעלות של קירבת ה'. כי לולא זה לא היתה העקידה כל נסיון לגביו.

שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה: (כב ה)
בספר "דברי מאיר השלם": פירש הקדוש רבי מאיר זצ"ל מפרמישלאן בפרשת העקדה, כי השי"ת אמר

לאברהם 'ולך לך אל ארץ המוריה' – היינו שילך הוא בעצמו, ואברהם לא עשה כן רק 'ויחבש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו' – ולכן 'ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום' – היינו השי"ת שהוא מקומו של עולם, 'מרחוק' – שנתרחק ממנו, ופשפש במעשיו ולא מצא עון אשר חטא רק במה שלקח החמור ושני נעריו עמו, לכן 'ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור' – ורק 'אני והנער נלכה עד כה'. עכד"ק.

בספה"ק "אור יצחק" מבאר שאברהם אבינו ראה שהמקום המיועד עדיין רחוק מהם ולא קפצה לו הארץ, וחשב שזה בודאי בשביל הנערים אשר עמו, ועל כן אמר להם שבו לכם פה עם החמור, והמשיך בדרכו ביחד עם יצחק לבד, וכשראה אברהם שעכ"ז עדיין המקום מרחוק, אז הבין שבודאי זהו משום איזו סיבה שיש ביצחק, והיינו כיון שאינו יודע עדיין מטרת ההליכה, ועל כן אמר לו 'אלקים יראה לו השה לעולה בנו', ומיד אחר כך נאמר 'ויבואו אל המקום'.

בגמרא [יבמות סב]: עם הדומה לחמור.
אומרים בשם הגה"צ רבי יוסף חיים זוננפלד רבה של ירושלים זצ"ל, שקודם שבא לארץ ישראל היה תמוה לו איך נמשל ישמעאל לחמור, הלא הוא בן אדם שנברא בצלם אלקים, ולאחר שבא לא"י היה תמוה לו להיפך, איך החמור נמשל לישמעאל...

ברש"י: כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו.
שואל הרה"ק ה"ייטב פנים": לכאורה מה בעי רש"י בזה. ונראה, דבאמת קשה מפני מה נתעכבו שלשת ימים ולא קפצה הארץ לפניהם כדאשכחן במקומות אחרים.
אלא איתא במדרש: שאברהם ויצחק ראו ענן קשור על ההר וב' נעריו אמרו שלא ראו כלום. א"ל אברהם אבינו 'שבו לכם פה עם החמור' – עם הדומה לחמור. ולכן כיון שנעריו היו עמו ולא היו כדאים לנס קפיצת הדרך, הלכך הם היו מעכבים שגם אברהם ויצחק לא יזכו לכך, אבל אחר שאמר להם אברהם 'שבו לכם' וגו' עם הדומה לחמור, ולא תלכו הלאה עמנו, אז היה בטוח כי 'ואני והנער נלכה עד כה' – דרך מועט ותו לא – שבודאי תקפוץ עכשיו הארץ לפנינו.

ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו: (כב ו)
אומר הגה"ח ה"שארית מנחם" רבה של פריז זצ"ל: י"ל דאאע"ה כשהלך לעקידה ירא לנפשו שמא ח"ו לא יעמוד בנסיון, ע"כ לקח עמו את המצוה של אור כשדים שהשליך את עצמו לאש למען קדושת שמו ית', וגם את המצוה של הכנסת אורחים. וזשאה"כ: 'ויקח בידו' – לסייע לו, 'את האש' – של אור כשדים, 'ואת המאכלת' – שהאכיל לעניים ולכל עובר ושוב, שמצוה גוררת מצוה. ומסיים הפסוק 'וילכו שניהם יחדו' – הגם שליצחק לא היו בפועל המצוות הללו לסייע לו, אעפ"כ עמד בנסיון. ולזה אומרים ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור, - "יצחק" דייקא. ודפח"ח.

ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה: (כב ז)
שואל ה"קומץ למנחה": למה האריכה התורה לספר שקרא לו 'אבי' ואחר כך מספרת שאמר 'הנה האש' וגו', ונראה דיצחק חשש שהלא אמרו ליצני הדור דמאבימלך נתעברה שרה, ועכשיו יביאו להם ראיה חזקה ממעשה העקידה, באמרם אילו היה אברהם האב האמיתי, אז לא היה מתאכזר כ"כ לשחוט בנו יחידו.
וז"ש יצחק: 'אבי' – פי' זכור שיש מפקפקים אם אתה באמת אבי, וביצד תעשה דבר שיביא לכך שהבריות יווכחו שאין אתה אבי יען עשית דבר שאין אב עושה לבנו?! 'ויאמר אברהם "הנני בני" – דאדרבה עצם העקידה תהא ראיה חזקה שהננני אביך ואתה בני, דאל"כ הייתכן שיבחר בך השי"ת לקרבן, אם אמנם נולדת ע"י איסור א"א, הרי פסול אתה לקרבן כבהמה שנעבדה בה עבירה שאינה ראויה לקרבן.

בשם הבעש"ט הק' זי"ע ששאל: יש לדקדק, למה רק אז באמצע הדרך נזכר יצחק לשאול 'איה השה לעולה', למה לא שאל תיכף בתחלת יציאתם לדרך? ועוד יש לדקדק באופן שאלתו 'ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה', למה מאריך כל כך בשאלתו, היה לו לשאול בפשיטות 'איה השה'?
וי"ל בהקדם מאמרם ז"ל במסכת פסחים: לגבי הקרבת קרבן פסח בערב פסח שחל בשבת, שנתעלמה הלכה

מבני בתירה אם מותר לטלטל הסכין, המתינו עד למחר וראו מנהגן של ישראל שמי שפסחו טלה תוחבו בצמרו, ומי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו וכו', ומקשינן: הלא עביד עבודה בקדשים? אלא שעשו כהלל הזקן שדרכו היה להקדיש קרבנותיו רק כשהגיע למקדש בכדי שלא למעול בו.
ולפי"ז יש לבאר היטב, שמתחילה לא שאל יצחק כלום, כי הנערים שהיו אתם הם נשאו את האש והעצים, ולכן חשב יצחק אולי הוא או אביו יהיו עולה לה', אך כשאמר אברהם לנעריו 'שבו לכם פה עם החמור', אז 'ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו', וכן 'ויקח בידו את האש ואת המאכלת', אז הבין יצחק שלא הוא ולא אביו הם הקרבנות, כי שניהם נושאים משא ואסור לעבוד עבודה בקדשים. וזה שאמר יצחק: 'הנה האש' בידך, 'והעצים' בידי, נמצא שאין אנו הקרבן, א"כ 'ואיה השה לעולה'? ועל זה השיב לו אברהם: 'אלקים יראה לו השה לעולה בני' – ומפרש רש"י שיבחר לו שה, ואם אין שה אז – לעולה בני – היינו, שרק אז יהיה הוא העולה, כי עדיין לא הקדישו שום קרבן, ורק שם יקדישו אותך, ואם כן מותר עדיין להשתמש בך. ודו"ק.

בספר "שפתי צדיקים" מביא בשם הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע שפירש: שאברהם אבינו חשב לעצמו דעיקר עבודת העקידה הוא בשביל יצחק, שהוא מסכים לפשוט את צוארו ולהשחט על העצים בשביל הקב"ה, ומה אני חשוב לעומת עבודת בני. ואילו יצחק חשב להיפך שעיקר העבודה הוא של אברהם, שהוא מסכים לעת זקנותו בעת שהוא למעלה ממאה שנים, לקחת את בנו ולשוחטו להשי"ת, זהו עיקר הנסיון.
וזה שאה"כ ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר "אבי", לך הוא עיקר חשיבות העבודה, ואברהם השיב לו הנני "בני", שהנסיון שלך הוא עצום משלי, כל אחד תלה עיקר הנסיון על משנהו.

ה"חתם סופר" זצ"ל בתשובות [או"ח ריש סי' ר"ח] באריכות, שנסיון העקידה ליצחק היה בענין אמונת חכמים. שהאבות הק' ידעו עפ"י הכוונות דלא שייך כלל במציאות דבר כזה שאדם יהיה לקרבן, וא"כ היה צריך יצחק לשאול את אביו טאטע הלא לא שייך כדבר הזה כלל, אבל יצחק לא הגיב מאומה, רק אמר אם אבי אומר כן יהיה כן, שהיה לו אמונת חכמים וביטל שכל עצמו.

הגאון ר' יוסף דב מבריסק בעל ה"בית הלוי" זצ"ל היה בידידות עם הרבי המהר"ש מלויבאוויטש זי"ע. מסופר על פגישה מעניינת שהתקיימה בחתונה של אחד העשירים הגדולים ברוסיה שהיה מקורב לגדולי הדור.
הגאון מבריסק שאל אז את הרבי המהר"ש שיבאר לו מדרש פליאה: "בשעה שעלה יצחק אבינו ע"ג המזבח אמר לאביו "כפתני אבא", הדא הוא דכתיב, אדם דואג על איבוד דמיו ואינו דואג על איבוד ימיו".
הרבי נכנס לדביקות והשיב: יצחק אבינו ע"ה ביקש מאביו לכפותו, כדי שלא יהיה ח"ו פגם בשחיטה ולא יפסל דמו להזרק ע"ג המזבח. הרי רואים שיצחק דאג על איבוד דמיו, אף שלא דאג על איבוד ימיו שהרי הלך בשמחה וברצון גמור ובלב שלם לעקידה. ודפח"ח.

ב"משמר הלוי" לרמ"מ שולזינגר זצ"ל מספר: פעם אחת באמצע שדיבר בלימוד כדרכו, אמר לי הגאון ה"חזון יחזקאל" זצ"ל דעו לכם, אם שואלים אתם שאלה ממישהו, ורצונכם לקבל תשובתו, צריכים אתם להתבונן היטב אם לא נוכח במקום מישהו שיתכן שבגללו יימנע הנשאל מלהשיב. ודבר זה מן התורה למדתי, מפרשת העקידה, שי"ל שמאז שיצא יצחק עם אברהם לדרך היה קשה לו 'איה השה לעולה', וכל הזמן רצה לשאול דבר זה מאברהם, אבל חשב בלבו שנוכחות הנערים אליעזר וישמעאל יכולה להפריע לאברהם להשיב, ולכן רק ביום השלישי, אחרי אשר אמר אברהם לנעריו 'שבו לכם פה עם החמור', וילכו אברהם ויצחק לבד, רק אז שאל יצחק את אברהם אביו: 'הנה האש והעצים ואיה השה לעולה"...

במדרש: אביו – אבי, פעמים למה? כדי שיתמלא עליו רחמים.
שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: הרי יצחק הלך בשמחה לעקידה ולמה ביקש איפה לעורר רחמי אביו? – אלא, יצחק רצה שאביו יעקוד אותו כשהוא בשמחה, מלא אהבה ורחמים ולא מתוך רוגז ואכזריות. וזה שמובא במדרש: ועיניו של אברהם מורידות דמעות מרחמנותו של אבא ואעפ"כ הלך שמח לעשות רצון יוצרו.

ויאמר אברהם אלקים יראה לו השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו: (כב ח)
אומר הרבי מקאצק זי"ע: מי היה גדול במסירות נפש

אברהם או יצחק? אברהם הלך אמנם לשחוט את בנו, אולם יצחק הלך בשמחה להישחט. משהכיר אברהם בכך קינא ביצחק בנו. מה כתוב אחריו? "וישב אברהם אל נעריו", כלומר, נזכר אברהם בימי נעוריו, כיצד השליך את עצמו בשמחה לתוך כבשן האש, ויתר המעשים שעשה לקדש שם שמים, ומיד – "וילכו שניהם יחדו", אברהם ויצחק הלכו אחר כך יחדו, במדריגה רוחנית אחת.

בספה"ק "אור יצחק" להרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע הקשה, למה אחרי שאמר אברהם אבינו 'אלקים יראה לו השה לעולה בני' הוצרך לכתוב אחריו עוד הפעם 'וילכו שניהם יחדיו', והלא כבר נאמר כן בסמוך לעיל מיניה?

ומבאר באופן נפלא ובלשונו הזהב:

שהאבות הקדושים היו עושים את מצוות השי"ת בזריזות נפלאה, ובכל איבריהם היו רצים ומזדרזים בלא שום עיכוב לעשות רצון השי"ת. והנה אברהם אבינו ע"ה ידע מטרת הילוכו למה הוא הולך כאן – לקיים מצות שחיטת יצחק בנו, ומכיון שידע איזה מצוה גדולה הוא הולך לעשות, לכך הזדרז במצות השי"ת והחל לרוץ בכח גדול, עהר איז געלאפען! עהר איז געלאפען מיט אזא כח...

אבל יצחק שעדיין לא היה לו שום ידיעה מכל מטרת ההליכה הזאת, על כן לא היה יכול בשום אופן לרוץ במהירות נפלא כזה, ועל כן נסוג יצחק אחור, יצחק האט געזעהן אז עהר קען איהם נישט נאכיאגען, [=שאינו יכול להשיגו] לכך צעק מאחורי אברהם "אבי" טאטע, מדוע אתה רץ כל כך מהר, איך קען נישט נאכקומען. 'ויאמר הנני בני', משמעות הלשון נראה כן שאברהם כבר היה עומד רחוק מיצחק, והוצרך לפנות אליו וענה לו ממקומו מרחוק הנני בני, יא וואס איז...

'ויאמר' וגו', והשיב לו אברהם 'אלקים יראה לו השה לעולה בני', עתה הודיע אברהם ליצחק את האמת - שישחוט אותו עצמו, ומיד כששמע יצחק דבר זה נאמר עוד "וילכו שניהם יחדיו", שמעתה שנודע ליצחק שהוא יהיה לקרבן עולה, מאז התחיל גם הוא לרוץ באותו הכח שרץ אברהם, וילכו שניהם יחדיו במרוצה ובשמחה! ועיי"ש בהמשך דבריו הק' שמפרש את כל פרשת העקידה.

הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע אמר: הר"ת של **א** לקים **י** ראה **ל** ו **ה** שה הוא תיבת "האיל". התורה"ק מרמזת בזה שהתנוצץ רוה"ק באאע"ה, ורמז בדבריו ליצחק בנו, שהאיל יהיה לו לעולה תחתיו.

ויבואו אל המקום וגו' ויעקוד את יצחק בנו וגו': (כב ט)

החיד"א ב"עבודת הקודש" מביא: שכשאומרים בפרשת העקידה פסוק זה של 'ויעקוד את יצחק בנו' צריכים לכוין שהקב"ה יעקוד ויכרית את כל המקטרגים והמשטינים שח"ו לא יקטרגו על עם ישראל.

וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו: (כב י)

אומר הרה"ק רבי מנדל מרימנוב זי"ע: הלשון "וישלח את ידו" מוכיחה, שהיה צריך איזה כח והתאמצות ליטול את המאכלת. ואכן הצדיקים מאמנים את איבריהם לעשיית המצוות, אבריהם אינם מסוגלים לעשייה אחרת מלבד מצוות ה'. והנה, שחיטת יצחק לא היתה מצוה כלל, "לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו" (רש"י עפ"י מדרש). אלא שאברהם סבר שציווי ה' הוא לשחטו, ולכן היה צריך התאמצות לשלוח את ידו בכוח, כשרצה לקחת את המאכלת.

ה"חתם סופר" זצ"ל בחידושיו לחולין [סו. ד"ה א"נ י"ל] כותב בתו"ד..."יצחק אמר 'הנה האש והעצים ואיה השה לעולם', ולא אמר 'נה הסכין' – המאכלת, ע"כ נ"ל שלא לקח אאע"ה סכין של מתכת, שלא להניף עליו ברזל, אלא של עץ, קרימות של קנה וכו', וע"כ לא שאל יצחק אלא על העצים וסכין בכלל.

ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: (כב יא)

ברש"י: לשון חיבה הוא שכופל את שמו.

בספר סדר הפרשיות להאדר"ת רבה של ירושלים זצ"ל כתב: בדרך צחות יש לפרש שבשביל צדקתו וחסידותו שהיה שקוע בעבודתו לא שמע קריאת המלאך בפעם אחת. וכאשר שמעתי מחסיד קדוש אמיתי אחד ר' ישעי' זעחוואצר זצ"ל שניסה אותו אדון אחד בעת שעמד בתפילת שמו"ע וירה בקנה רובה סמוך לאזנו ולא שמע מאומה.

ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: (כב יב)

אומר הגה"ק ה"זרע שמשון" זי"ע: יש לבאר במה שאמר לו השי"ת 'כי עתה ידעתי', והלא כבר קיים אברהם אבינו הרבה מצוות ומעש"ט. ועוד יש לדקדק במה שאמר 'ולא חשכת את בנך יחידך ממני', ולכאורה היה די לומר 'ולא חשכת את בנך יחידך', דתיבת 'ממני' הוי ייתור לשון.

ונראה לבאר דהנה אברהם היה כולו חסד והיה מיטיב תמיד לכל העולם, ומשום כך היה אפ"ל שזה גם הטעם שהוא צדיק לפני השי"ת, כי זהו טבעו ומזגו שאינו יודע לעבור על דעת חבירו ולעשות נגד רצונו, וכ"ש שלא יעבור על דעת בוראו, ואין שמירת מצוות אלו מחמת יראה או אהבה להשי"ת, וא"כ אין ראוי להחזיק לו טובה על מעשיו ולהרבות שכרו כל כך לכן הקב"ה ניסה אותו בנסיון קשה זה, שציוה אותו לשחוט את יצחק בנו, שזה מעשה אכזריות גדולה לעשות כן. וכשראה הקב"ה שנזדרז אברהם לעשות רצונו, היה בזה הוכחה גדולה שכל מה שפעל ועשה עד היום לא היה זה מחמת טבעו ומזגו, אלא רק מצד היראה ממנו יתברך שהיתה תקועה בלבו.

וזה מה שאה"כ הכא 'עתה ידעתי', אף שכבר מקודם היה עושה מצוות, מ"מ עתה נודע שכל מה שעשה עד הנה היה מחמת יראתו מלפניו ולכבודו יתברך, והיה בזה אות אמת שלא עשה מחמת טבעו. ומשום כך הדגיש לומר 'ולא חשכת את בנך ממני', והיינו שנודע עתה שכל מה שעשית בקיום המצוות ומעש"ט הכל רק מחמתי כפי שלא חשכת את בנך ממני, שבזה בודאי שעשית כך רק מחמת הציווי שלי ולא מחמת שתמיד אתה עושה רצון חברך, שהלא מעשה אכזרי כזה אין אדם עושה עבור רצון ובקשת חביריו.

בספר "אור יצחק" להרה"ק מראדוויל זי"ע כתב שיש להבין אומרו 'עתה ידעתי', וכי לפני זה לא ידע השי"ת שאברהם הוא ירא אלקים?

ומבאר בהקדם מה דאיתא בגמרא בדינא דעדים זוממין, הרגו אין נהרגין לא הרגו נהרגין, דכתיב 'ועשיתם לו כאשר זמם', ודרשינן כאשר זמם ולא כאשר עשה.

וכל המפרשים תמהים על זה, למה יהיה דינא הכי, שאם העדים הצליחו לעשות כאשר זממו להרע והרגו האיש שלא מן הדין, למה אינן נהרגין על זה. ויש ע"ז הרבה תירוצים.

והכסף משנה [בהלכות עדות פ"כ ה"ב] מתרץ, שאם עפ"י פסק בי"ד כבר נהרג האיש שהעידו עליו, אזי הוא סימן שמן השמים רצו שהאיש הזה ייהרג, שהרי בי"ד אינם הורגים אנשים בסתם רק עפ"י דין תורה, וכמש"כ הרמב"ן ז"ל שכתיב "אלקים נצב בעדת א-ל", וכיון שיצא דינא הכי שנהרג זה עפ"י בי"ד, ודאי שכן סיבבו מן השמים מחמת איזה טעם, ועל כן אין העדים נהרגים. משא"כ כשלא נהרג עדיין על ידי הבי"ד ונמצאו העדים זוממין, א"כ איש זה לא היה צריך כלל ליהרג מן השמים, רק זה היה רצון העדים מצד עצמם להורגו, ולפיכך החמירה התורה בענשם לעשות להם כאשר זמם.

ולפי זה מבאר ה"אור יצחק": מ"ש כאן 'עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה', דאילו היה יצחק נשחט על ידי אברהם, היינו יכולים לומר שיצחק היה מחוייב מיתה בידי שמים, והרבה שלוחים למקום, ועל כן שלח הקב"ה רצון באברהם להרוג את יצחק, ולא היה ניכר בזה גודל הנסיון. משא"כ עכשיו שלא נהרג יצחק, א"כ הוא סימן שמן השמים לא היו רוצים כלל להמית את יצחק, וא"כ זה שהלך אברהם בשמחה ורצה לשוחטו לא עשה כן כלל מחמת ששלח בו הקב"ה נטייה לעשות כן, אלא כל פעולתו היה מרצון עצמו שהיה חפץ לקיים רצון השי"ת. וזשאה"כ 'עתה' שלא נהרג יצחק, מזה 'ידעתי כי ירא אלקים אתה', שכל פעולתך לא היה כי אם לעשות רצון השי"ת בלבד.

שואל הגר"א: מה הלשון "ממני", וכי ח"ו למלאך הקריב אברהם? והיה לו למלאך לומר "נאם ה' "? וכן בליקוטי שושנים להרה"ק רבי משה מסאוראן זי"ע העיר מה הלשון 'ממני', ועוד הקשה איך ציית אברהם לדברי המלאך שלא ישחוט את יצחק, מאחר ששמע מהקב"ה בעצמו בהיפוך, ועוד כמה דיוקים.

ומבארים: שמכל מצוה שהאדם עושה נברא מלאך, אבל לא כל המלאכים הנבראים מן המצות שוים במעלתם, דתליא בערך שלימות המצוה, שאם נעשה המצוה באהבה וביראה כראוי, אז אורו של המלאך ההוא הוא בשלימות מעולה, וימליץ יושר על האדם העושה המצוה לו ולדורותיו אחריו, אבל אם לא נעשה המצוה בשלימות אזי נחסר קצת מאור המלאך ואינו

מאיר כל כך.
והמלאך הזה שנשלח לאברהם היה אותו מלאך שנברא על ידי מצותו במעשה העקידה, ונשלח כדי להראות לאברהם שהמלאך הנוצר ממעשהו הוא בתכלית השלימות, ועי"ז ידע שכבר סיים ונגמר פעולת המצוה, וזה שאמר לו המלאך 'עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת וגו' "ממני", רצ"ל הסתכל עלי ובדוק אותי ותראה שלא חסר לי כלום משלימות אור המלאך ועי"ז תדע שכבר נגמרה כל פעולת המצוה ואין לך לעשות עוד מאומה, דאילו היה האמת שעדיין לא קיימת כל המצוה בשלימות, אם כן היית מכיר החסרון בי שיחסר לי קצת מאור המלאך, ואברהם אבינו היה מכיר היטב בתכונת המלאכים, וראה שאכן אור המלאך מאיר בשלימות, ועי"ז ידע כי נכונים דבריו ושמע אליו.

הרבי מקאצק זי"ע אומר: הורדת יצחק מן העקידה קשה היה לאברהם אבינו שבעתיים מהעלאתו על גבי המזבח. על כן נאמר לו: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" – עתה, אחרי שהורדת אותו מהעקידה.

החיד"א זצ"ל בספרו "מחזיק ברכה" על שו"ע או"ח סי' רי"ט הסתפק: האם יצחק אבינו כשניצול מהעקידה בירך ברכת הגומל, שהרי בא לידי סכנה ? וכן כהן גדול כשהיה נכנס לפני ולפנים ביום הכיפורים – שהוא מקום סכנה, האם היה מברך ברכת הגומל בצאתו ?
וכתב החיד"א: ונלענ"ד לחלק, כי מעולם לא תקנו רבנן לברך ברכת הגומל שהיא ברכת הודאה, אלא דווקא בצרה הבאה לאדם בעל כרחו, ושלא מדעתו נעשה לו נס. אולם בדבר שהוא במאמר ה' ובציוויו לעשותו, אז אפילו שלא יהיה בפרטות וביחיד רק מימרא דרחמנא לקדש שמו, אז אף שהקב"ה יעשה לו נס אינו מברך.
וכך אני אומר כי יצחק אבינו כיון שהכל היה במאמרו וגזרתו יתברך, אף שניצול אינו חייב לברך.

וישא אברהם את עיניו וירא את האיל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: (כב יג)
במדרש: לפי שראה אברהם את האיל ניתוש מן החורש הזה והולך ומסתבך בחורש אחר, א"ל הקב"ה כך עתידין בניך להסתבך למלכיות, וסופן ליגאל בקרניו של איל, הה"ד 'וה' אלקים בשופר יתקע'.

שואל הרה"ק מסטריקוב זי"ע בספרו "זר זהב": לכאורה נראה המאמר כמו שני הפכים בנושא אחד, האם קרניו של איל מרמז על סבך הגלות או הגאולה.
אבל באמת אחרי העיון הם הם הקרנים אשר על ידם יגאלו, כי עת צרה ליעקב וממנה יושע כתיב [ירמיה ל ז], שכשיראו שיפלו נפילה אחר נפילה ומסתבכין למלכיות, ויתערבו בגוים, ונאחזין בעבירות מיום אל יום יותר ויותר, ישועו אל ה' בקול מר, גנוחי גנח וילולי יליל מעומקא דליבא, בלי שום סיג ותערובות עניני עוה"ז, כך צער לבם לשוב אל ה' [איכה ב יח], דאס געשריי וועט זיין בלויז הימעל'דיג – הצעקה תהיה רק על עניני שמים לשוב אל ה', זהו 'וה' אלקים בשופר יתקע', ויתעורר גם השופר העליון.

הקדוש המקובל רבי שמשון מאוסטרפולי זי"ע שואל: הרי לא היה רק איל אחד מה "איל אחר"?
נראה לומר לפי חז"ל, שצפה אברהם ברוח הקודש שיעשו ישראל את העגל ואמר: אז יראה ה' זכות העקידה וירחם עליהם. וזה, 'וירא והנה איל אחר' – העגל – 'נאחז בסבך', שישראל יסתבכו במעשה העגל וביקש רחמים שזכות העקידה תעמוד להם.
ועוד נראה לומר; והנה איל אחר נאחז ב**סבך** – כי אצל ה**ס**' עומד **ע**' ואצל **ב**' – **ג**', ואצל **כ**' – **ל**', עגל, וזה נאחז בסבך.
ועוד רמז כאן למעשה העגל, שאם תחלק האותיות של תיבת "**סבך**" לב' חלקים יצא "**איל**". וזה 'וירא והנה איל אחר' – עוד איל – 'נאחז בסבך', ראה את האיל השני הנרמז בסבך ושניהם אחוזים 'בהר ה' יראה' – יראה את זכות העקידה.

המהרי"ל דיסקין זצ"ל שואל: למה היה צורך שהאיל יהיה נאחז בסבך? ומה משמיענו הכתוב בזה?
ויש לומר, שהרי מעשה העקידה היה בראש השנה וציד אסור בו, ולו לא היה האיל נאחז בסבך בקרניו אסור היה לאברהם לצודו בגלל איסור ציד ביום טוב...

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר בדרך צחות: כי אעא"ה ברך על השחיטה, ובדי שלא יהיה ברכה לבטלה לכך נזדמן לו האיל...

הקשה הזוהר הק': איך הקריב אברהם אבינו את האיל,

הלא אילו של אברהם אבינו נברא בערב שבת בין השמשות כדאי' במשנה באבות, וא"כ הוי ליה קרבן זקן, ואיתא במשנה במסכת פרה: שאיל בן שנתיים הוא כשר, אבל יותר מזה פסול, וכן איתא במשנה דבכורות: שאחד מן המומים בבהמה הוא זיקנה, ואם כך איך הקריב אברהם אבינו אותו איל?
ובספר "מנחת יהודה" תירץ: עפ"י מה דאי' בגמרא [ב"מ פז.]: עד אברהם לא היה זקנה, ולכן היו אברהם ויצחק דומין זה לזה, ומשום הכי מי שביקש לדבר עם אברהם דיבר עם יצחק, ומי שביקש לדבר עם יצחק דיבר עם אברהם, עד שבא אברהם וביקש רחמים והוה זקנה שנאמר ואברהם זקן בא בימים. ולפי"ז א"ש, דבשעת העקידה עוד לא היה מציאות הזקנה בעולם, וזה שייך גם בבהמות וחיות, ואם כן האיל לא היה זקן כלל, ושפיר היה כשר להקרבה.

אומר הרה"ק ה"אור לשמים" מאפטא זי"ע: שהראו לאברהם שעתידין להיות עוד אילים אחרים כמו זה שהקריב אברהם תמורת יצחק, והיינו כאשר יהודי "נאחז בסבך" בנסיונות היצר כל אחד והסבך שלו והוא נלחם בכל כוחו נגדו, הרי זה נחשב למעלה כמו עקידת יצחק, ואז הוא זוכה לקרני הוד השכינה שהשי"ת מתגלה אליו וזהו 'בקרניו'.

אמר כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א: מובא מצדיקים, שכאשר ראה אאע"ה את ה'איל', חשש פן שמא ה'איל' הוא מצד הסט"א, ובאמת רצון בוראו הוא שיעקוד את בנו וישחטהו.
ברם, כלל גדול שנו רבותינו, שכאשר מגיע דבר עם קושי, הרי זה סימן לכך שזהו מצד הקדושה, כי כלל הוא בידינו 'א גיטע זאך קומט און שוועד'.
ולכן, כשראה אאע"ה את האיל 'נאחז בסבך בקרניו' ומתקשה בבואו אליו, הבין מכך שהאיל הוא מצד הקדושה ולא מצד הסט"א, ומתוך כך נפלה בלבו ההחלטה שזהו רצון הקב"ה שיקח את האיל תחת בנו, 'ויעלהו לעולה תחת בנו'.

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה: (כב יד)
מפרש הרבי ר' העשיל זי"ע ב"חנוכת התורה": עפ"י דאיתא [ע"ז מה] דכל מקום שיש הר גבוה וגבעה – עבדו שם הגוים ע"ז. והנה אחז"ל דהר המוריה היה בקעה, והקב"ה עשאו קודם העקידה להר גבוה. וזשה"כ 'ויקרא אברהם שם המקום ה' יראה' – וקשה דהא עבדו שם ע"ז, וע"ז מתרץ הפסוק 'אשר יאמר היום בהר ה' יראה' – דהיום דווקא נעשה הר ולא קודם לכן, שהיום דייקא נעשה הר, אבל קודם לכן היה בקעה ולא נעבד שם ע"ז מעולם.

ה"ישמח משה" זי"ע מפרש: דבמדרש [נו ט] מובא שעל כל דבר שעשה אברהם אבינו בהקרבת האיל אמר יהא האיל במקום בני, וזהו 'אשר יאמר היום' – שכמו היום אמר אברהם שהקריב האיל תחת בנו, כך תמיד 'בהר ה'' – היינו בביהמ"ק 'יראה' – שיהא נראה קמי שמיא תמיד כאילו נעשה בהקרבה בבעלים ממש.

בספר "לבוש מרדכי" מפרש את הפסוק: שכיון שכל עיקר הקרבן הוא מה שהאדם המקריב מתבונן בעצמו שבאמת כל מעשה הקרבן הזה היה ראוי ליעשות בו, וזהו ענין שרק הקב"ה בעצמו יכול לראות ולדעת אם הוא באמת חושב כן בשלימות או לא, ולכך קרא אברהם שם המקום 'ה' יראה' רומז שהקרבנות שיעשו במקום הזה לעתיד יהיו בבחינת ה' יראה שרק ה' יראה זה, אך 'אשר יאמר היום' פי' מה שנעשה כאן היום בשעת העקידה של יצחק אבינו זהו 'בהר ה' יראה', זה דבר שהיה יכול להיות נראה לכל אחד, שכל אחד היה יכול לראות את זה בעצמו איך שיצחק נעשה קרבן בפועל ממש שהקריב את עצמו על גבי המזבח אלא שהקב"ה אמר לו אל תשלח ידך אל הנער.

כתב בספר "מקרא מפורש" מאב"ד קוטנא זצ"ל: כי באמת יצחק לא נשחט ולא נשרף, אלא שאברהם קיים "ונשלמה פרים שפתינו", וכל מה שעשה באיל אמר: יהי רצון כאילו בני שחוט, כאילו בני נשרף [עי' במדרש], וזה שביקש ה' יראה "אשר יאמר היום", ויראה כאילו בני שחוט ונשרף על גבי המזבח.

ויאמר בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: (כב טז)
אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: רבים מקשים מה גדלותה של העקידה, שבזכותה אנו מתפללים "ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור", הרי כל יהודי מוכן לעקוד את עצמו ולמסור את נפשו על קדושת שמו הגדול?
אלא, מן הקושיא הזאת עצמה רואים את צדקת

ישראל, שדבר העקידה כל כך פשוט ומובן להם, וכשהשי"ת שומע את הקושיא הוא אומר "ישראל אשר בך אתפאר" וזו היא זכות העקידה.

ובתשובות ה"חתם סופר" [או"ח סימן ר"ח] ומובא גם בהקדמה לשו"ת חת"ס יור"ד, למה קורין את העקידה "עקידת יצחק", וכמו שאנו מתפללים במוסף דראש השנה "ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור", ולכאורה הלא העקידה הוא אחד מהעשרה נסיונות של אברהם, ולמה נקרא על שם יצחק?
וכתב, כי באמת היה בהעקידה נסיון גם ליצחק, והוא הנסיון של אמונת חכמים ונביאים, שיאמין באמונה בדברי אביו הנביא.
ומבאר הענין בזה, כי האבות הקדושים ידעו כל הכוונות והסודות, וידעו סוד הקרבנות ועמקות הדבר, והיו יודעים שעפ"י סוד הקרבן אי אפשר כלל להיות מציאות כזה שאדם יהיה לקרבן, אין שום מציאות לדבר זה. ואם כן בשעה שאמר אברהם אבינו ליצחק בנו 'אלקים יראה לו השה לעולה בני' – היה יצחק צריך לומר לאביו, טאטע ווי קען דאס זיין שתעשה אותי לקרבן, הלא אנכי יודע שעפ"י סוד הקרבן אי אפשר להיות כן. אך בכל זאת לא שאל מאומה, רק האמין בדברי אברהם שאם הנביא אומר כן אז בודאי נכון הדבר אע"פ שאינו מבין דבריו, וקיבל דברי אביו באמונת חכמים. וזה היה הנסיון של יצחק ולא של אברהם, ולפיכך קורין העקידה על שם יצחק "עקידת יצחק", ומתפללים ועקידת "יצחק" לזרעו היום ברחמים תזכור עיי"ש.

כי ברך אברכך וגו': (כב יז)
שואל ה"שפת אמת" זי"ע: הרי כל אלה הברכות כבר הבטיח לו הקב"ה קודם נסיון העקידה ומה אפוא השכר המיוחד בשביל העקידה?
אלא, השכר הוא שיהיו לו כל אלה הברכות בזכות מעשיו. כי מקודם נאמר "ויחשבה לו צדקה", ואברהם ביקש שהכל יהיה לפי מעשיו, ומה שבא בזכות מעשה האדם קיים לעד.

שואל הרה"ק מוואלברוז' זי"ע בספרו "עבודת יששכר" וכן איתא ב"עבודת ישראל": לכאורה הלא החול אשר על שפת הים מקום מלוכלך ומטונף הוא, ומדוע ברכו הקב"ה שיהיו זרעו כאותו החול ?
אלא, שעומק הברכה הוא, שאף אם יהיו מלוכלכים בעוונות ומטונפים בכל מיני טינוף עד שיהיו דומים לחול אשר על שפת הים, עדיין יוכל להתחזק ולהתרומם עד רום המדרגה כדוגמת "כוכבי השמים".

כותב הרה"ק רבי יעקב אבוחצירה זי"ע בספרו "פתוחי חותם": 'ארבה' בגימטר' "יצחק", לרמוז דגם יצחק הכניסו הקב"ה בברכה זו, דלא שייך שלא יכנוס בברכה זו, דהא בן ל"ז שנה היה כשנעקד, והיה יכול שלא לשמוע אל אביו ואין אביו יכול לכופו בע"כ, א"כ נסיון של יצחק שקול לנסיון של אברהם או יותר, לכן מוכרח להיות שנתברך גם הוא כרמוז. הקל ברחמיו יקיים בנו ברכות האבות אבי"ר.

וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו וגו': (כב יט)
הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנע זי"ע אמר בשם הרבי ר' מנדלי מרימנוב זי"ע: שאחר שעשה אברהם אבינו את כל המעשה הזה של מסירות נפש זכה לבחינת 'תתחדש כנשר נעוריכי', שנעשה שוב בבחי' נער וקיבל כל חיות חדש כימי נעוריו. וזהו 'וישב אברהם אל נעריו' – שחזר לימי הנערות והבחרות.

אומר הרה"ק רבי מנדלי מוורקא זי"ע: לאחר שאברהם ויצחק עמדו בנסיון ויצאו בשלום, היו עלולים לבוא לידי גיאות, לכן מדגיש הכתוב "ויקומו וילכו יחדו" עם הנערים, כשם שהנערים, שלא ידעו דבר מכל הענין ולא היתה בהם שום גאוה והתנשאות, כך גם אברהם ויצחק לא התנשאו על שעמדו בנסיון.

ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם הוא בנים לנחור אחיך: (כב כ)
ברש"י: בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלי בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא. בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו, וזהו, 'אחרי הדברים האלה', הרהורי דברים שהיו על ידי העקידה.
אומר ה"רמתיים צופים" בשם הרבי מקאצק זי"ע: אברהם אבינו היה שרוי בצער אחרי העקידה, שלא קיים את צווי ה' בשלימות, והרהר כי הוא עצמו גרם לכך בזה שלא השיא את יצחק לפני כן, ועל ידי כך לא יצאה העקידה לפועל, כי השי"ת הרי הבטיחו "כי

ביצחק יקרא לך זרע" וכל עוד שלא היה ליצחק זרע כיצד יתכן שיעלהו לעולה, וההבטחה מה תהא עליה? לפיכך בשרו הקב"ה, כי רק עתה נולדה רבקה, וניחמו כי ההבטחה על זרע יצחק היתה מכוונת על זרע שיהיה ליצחק מרבקה, וממילא לא נמנעה העקידה באשמתו, אלא לבתחילה כשציוויתיו לא אמרתי שוחטהו, אלא העלהו, ורצוני נעשה על ידך בשלימות.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע שאל בשם מפרשים: אברהם אבינו הרי היה מהנביאים הכי גדולים, וכדכתיב: 'ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך'. והרי אי' בגמ' שארבעים יום קודם יצירת הולד יוצאת בת קול ומכרזת בת פלוני לפלוני, וא"כ גם א"א בודאי ידע שרבקה היא בת זוגו של יצחק אבינו, ושוב לא יתכן שיצחק ישחט ח"ו, ומה איפה היה גודל הנסיון של העקידה?
ואפשר לתרץ, לפי מה דכתיב בפרשה הבאה: 'ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר', וברש"י: מהיכן יצא – מהר המוריה יצא. והיינו שכאן במיוחד לא הכריזו בשמים על הזיווג עד לעקידה, כדי שא"א באמת לא ידע זאת קודם, וזהו: בשובו מהר המוריה בישרו, שרק אז אמרו לו מהזיווג הזה, ושפיר יכל להיות מעשה העקידה בשלימות, כי א"א לא ידע זאת.

כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א אמר בשם סבו הרה"ק המהר"ש זי"ע שהסביר מדוע הפסוק הולך בדרך של כלל פרט וכלל, דבתחילה נאמר "הנה ילדה גם היא בנים לנחור", ואחר כך הולך ופורט "את עוץ בכורו וגו'", ואחר כך חוזר וכולל אותם "שמונה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם".
והסביר, דאיתא בבעל הטורים [בפרשת במדבר א נ] אין אדם נעשה שוטר מלמטה אלא אם כן נעשה רשע מלמעלה, והכוונה בזה שאם יש רשע אזי צריכים זה לעומת זה צדיק כדי שלא יהא לרשע שליטה, והרי כאן הם היו רשעים, והנה כלל ופרט – אין בכלל אלא מה שבפרט, לבן אמר קודם כלל ופרט כדי שלא יתרבו עוד ולא יהא להם כח, אמנם אחר כך כאשר נולדה רבקה חזר ואמר עוד כלל 'שמונה אלה ילדה מלכה', כי רבקה בצדקתה עולה עליהם וממילא אין אנו צריכים לירא מהם אפילו אם הוא כלל ופרט.

הרה"ק ה"בית אהרן" מקרלין זי"ע אמר שיש רמז מהתורה לא להקל באמירת תחנון במילים "**ואת מעבה**" שהם ר"ת: **ו** ידוי **א** חר **ת** פילה **מ** געת **ע** ד **כ** סא **ה** כבוד.

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים דרש: ואת מעב"ה – ר"ת **מ** לך **ע** ל **כ** ל **ה** ארץ ולכן קוראים את זה בראש השנה.

הפטרה

כלים רקים אל תמעיטי וגו' והמלא תסיעי וגו': (מ"ב ד ג ד)
איתא בכתבי חסידים: ירמוז הכתוב על ענין התפלה, אשר פעמים רבות יארע לבני אדם שאין לבם נכון בקרבם לעמוד לשרת לפני ה' בעבודה שבלב זו תפלה בדעת שלימה ובמחשבה זכה וברה כראוי לעומד לפני מלך רם ונשא. אי לזאת פן ואולי תעלה בלב האיש הנלבב מחשבה אשר לא כדת לומר מה בצע בתפלה זו ומה דמות וערך יהיו לה לפני בוחן לבות, וטובה שתיקתי מדיבורי ח"ו. אכן לא זו הדרך ישכין אור ולא כן נחלת עבדי ה', אלא יתגבר בכל עוז שלא לבטל ח"ו אף תפלה אחת מלהתפלל עכ"פ באופן פשוט, ויתחזק באמונת אומן כי בעת אשר יאיר ה' דרכו ויזכה להתפלל בבהירות המוחין וכוונה שלימה, אזי בכח אותה תפילה יעלו ויבואו עמה כל תפלותיו אשר התפלל עד הנה עד כסא הכבוד לפני שומע תפלה.
וזהו מאמר הכתוב "כלים ריקים אל תמעיטי", פי' הגם שכלים ריקים בפנימיותן בלא התעוררות ורעותא דלבא, אעפ"כ אל תמעיט ואל תתרשל מלמלא חק עבודתך, ותכלית הדבר ותועלתו הוא כי "והמלא תסיעי", פי' התפילה ההגונה והמלאה תסיע עמה בכוחה הרב את כל התפלות הריקניות שקדמו לה.

מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת: (מ"ב ד כג)
בחידושי רבי עזריאל הילדסהיימר עמ"ס סוכה כז: מביא ששמע שהקשו להגאון ר' וואלף באסקוויץ זצ"ל, במה שאמרו בגמרא: מנין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר 'מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת' וגו'. למה הקדים חודש, הא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ושבת תדיר? ותירץ "לא חודש" תדיר יותר, דהוא כ"ח פעם בכל חודש, "ולא שבת" אינו אלא

כ"ו פעם בחודש, והוא מושכל ראשון.

שואל הרה"ק מרוז'ין זי"ע: לכאורה יפלא מה איכפת ליה לבעל השונמית אם תלך אליו בחול, הלא היה צדיק ולהצדיק טוב לבוא בכל עת וזמן. ובאמת טעמא בעי מדוע דווקא ברגל מחויב, הלא הקבלת פני רבו כהקבלת פני השכינה, ואם כן טוב ויפה בכל עת לקבל פני רבו?
אך הענין הוא שהאדם אינו יכול להשיג שלימות נפשו כשבא להצדיק כי אם בחודש או שבת או רגל, שאלו הימים הם שלמות דכולהו יומין, ראש חודש הוא שלימות דכל החודש, ושבת הוא שלימות דכולהו יומין וכן רגל, כיון שאלו הימים הם שלימות דכולהו יומין הם מסוגלים לקבל שלימות מהצדיק. וזהו ששאל להשונמית, כי ידע כי היא מאמינה בצדיק, מדוע א"כ "את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת" כי אם חול, ואי אפשר להשיג בו שלימות. "ותאמר שלום", פי' אדרבה אני הולכת להצדיק, בעבור כי תדמה בנפשי שלום, שיש בי כל השלימות, שלא השגתי עוד השלימות בדרך האמת. וע"כ בזה טוב יותר ימים של חול שאין בהם שלימות, שאוכל להכיר ולהשיג חסרוני.

אמרות טהורות שנאמרו ע"י צדיקים זי"ע בענינים שונים:

בספר "חוט המשולש החדש":

כאשר כיבדו לזקיני זצ"ל [ה"חתם סופר" זצ"ל] את הנשיאות מארץ הקדושה. שלחו לו משם חתיכת עץ מן העץ אשר נשענו תחתיו המלאכים אצל אאע"ה והוא לקח האיזמל אשר מל בו רבו הגאון הקדוש רבי נתן אדלער זצ"ל ונתנו לאומן שיעשה מן העץ בית יד להאיזמל של מילה הזה משובץ בכסף טהור וחקוק עליו "והנה שלשה אנשים נצבים עליו". ושמעתי שאמר זקיני זצ"ל מעת אשר שימש באיזמל זה לא אירע לו שום תקלה בהימולו את בנ"י. ודבר פלא שמעתי, לפני כמה שנים קנו ממלכת ענגלאנד עבור המוזעאום את האילנא רברבא הזה בדמים הרבה מאוד וכאשר חפרו אותו להוליכו למדינתם פתאום נתהווה אש סביבו ונשרף כל האשל ונשתקע במקומו:

***

מספרים על הרה"ק רבי גדליה משה מזוויעהל זי"ע, שכשעלה לארץ אחרי היותו שבע שנים בגלות סיביר, היה מתרחק מכל עניני וגינוני ה"רעביסטווע", ולא ישב על מקום אביו, ולא עוד אלא שהיה יושב בצד המערבי של ביהמ"ד. ופעם אחת בעוברו ברחוב העיר, נטפל אליו אדם אחד וחירף וגידף אותו מאוד, ובתוך כך עבר שם אחד ממכריו והיה חפץ להשיב לחורפיו דבר, אך הרה"ק לא הניח לו לעשות כן וא"ל "הנני מזהירך לבל תשיב לו דבר, כי אם אתה עושה כן, אני עוזב את כל ה"רעביסטווע", כי אבי זי"ע היה באמת רבי, אבל אני אין לי שום זכות, ומה שאני פועל ישועות לישראל זהו רק משום הפסוק 'תולה ארץ על בלימה', שדרשוהו חז"ל [חולין פט.] על הבולם את פיו בשעת מריבה, אבל אם גם את זה אתה נוטל ממני, הרי אין לי שום טצדקי לשמש ברבנות ולהושיע את ישראל".

***

המנהג אצל אדמור"י בעלזא זי"ע היה: כאשר גוללים את הספר תורה אחר בקריאה בליל שמחת תורה, לאחר ההגבהה, גוללים את הספר לפסוקי מינוי מלך בפרשת שופטים, ורבוה"ק יחד עם העומדים מסביב קוראים מתוך הס"ת את הפסוקים [דברים י זיח-כ], 'והיה כשבתו על כסא ממלכתו' וגו' עד 'למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל".

ומסופר, כי בליל ש"ת האחרון לחייו של הרה"ק המוהרי"ד זי"ע, שנת תשפ"ז, הורה הרבי לגלול ולסגור את הס"ת תיכף, מבלי שיקראו את הפסוקים הנ"ל כנהוג, בתואנה שהשעה מאוחרת ויש להזדרז.

אמנם בשעת מעשה לא שמו החסידים על לב את עומק משמעות הענין, אך כעבור חודש ימים, ביום המר כ"ב מרחשוון, עת עלתה נשמתו של הרבי למרומים הובן הדבר למפרע שהרבי חזה בעיניו הצופיות למרחוק את אשר יארע עמו בשנה זו ולכן לא הסכים לקרוא פסוקים אלו...

***

בחורף שנת תרצ"ג, ביקר בעיר ברלין בירת גרמניה, הגה"ק רבי אלחנן ווסרמן זצ"ל מגדולי הדור – הי"ד ראש ישיבת ברנוביץ. בהיותו שם, הפציר בו הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל בעל ה"שרידי אש" לבוא לשאת דברים בפני התלמידים בבית המדרש לרבנים בברלין, שנוסד ע"י הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל והיה בראשותו של רבי יחיאל יעקב, נעתר לו רבי אלחנן ובא לדרוש בפניהם.

רבי יחיאל יעקב קידם את האורח בברכת "שחלק מחכמתו ליראיו", למרות התנגדותו העזה של רבי אלחנן. ואח"כ פתח והדגיש בפני התלמידים, כי האורח הרם יש לו חילוקי דעות עמוקים עם ראשי הסמינר ואין דעתו נוחה כלל מסדרי הלימודים שבו, כי הוא שולל את לימודי ההשכלה.

בדרשתו אכן הרחיב הגאון רבי אלחנן זצ"ל בנושא המדובר, ובדבריו הזכיר את הפסוק בפרשת וירא שחלה באותו שבוע 'ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי', ולכאורה, מה באה ללמדינו שלילה מכופלת זו – 'רק אין'? והשיב: מלמד שראה אברהם אבינו בארץ פלישתים בגרר הרבה דברים יפים. הוא ראה תרבות, ציוויליזציה, טכניקה, אומנות ושכלולים רבים, רק נכס אחד היה חסר לאנשי המקום: 'יראת אלקים', ובמקום שאין יר"ש אפילו יש בו הרבה ערכים יפים, יש בהחלט יסוד מוצדק לפחד שלו מפני 'והרגוני'.

כוונתו של רבי אלחנן היתה ברורה, ברלין – טרקלינה של תרבות המערב, - כיון שאין מורא שמים עליה, אפשר שתיהפך למאורת רוצחים. בימים ההם עוד לא נראתה באופק מלחמת השמד שהגו הנאצים – היו שחששו מפני הגבלות ורדיפות, אולם איש לא העלה בדעתו שישמידו מליונים מאחינו בנ"י בדרכי רציחה נוראים. רק עינים צופיות מעבר לפרגוד הזמן מסוגלות היו לראות כבר מעתה את החזיון המבעית הצפוי.

***

החסיד הנגיד רבי נפתלי אונגר ז"ל – שעוד זכה לנסוע להרבי מקאצק זי"ע – חילק ופיזר מעות הרבה לצדקה. פעם בא אליו עני לבקש צדקה, ואמר לו העני שהוא צריך לקבל נתינה הגונה ביותר, כי עוד הסתופף בצל הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, א"ל רבי נפתלי: אם יאמר לו ד"ת ששמע מהחוזה יתן לו מטבע של זהב.!

פתח העני ואמר: אי' ברש"י – ביקש לעמוד וכו' ואתה סימן לבניך וכו', והקשה החוזה זי"ע דיש להבין, אם רצה לעמוד מדוע לא נעמד?! ומה הכוונה שביקש ורצה לעמוד, איזו הכנה עשה לפני שנעמד שיהיה כתוב היה רוצה לעמוד?!

והשיב: שכל מעשי אברהם ותנועותיו היו ברצון ה', וכאן כאשר לא רצה הקב"ה שיעמוד, כי 'אלקים נצב בעדת קל', ולפיכך, לא יכול היה לקום, כי אבריו לא נתנו לו לעמוד, וכשהגיע למצב זה ביאר לו הקב"ה הטעם שאינו יכול לקום מפני שרצונו הוא שישב, כי 'ואתה סימן לבניך' מטעם הנ"ל, כשמעו כך רבי נפתלי העביר מטבע של זהב לידי העני...

***

סיפר הרה"צ רבי דוד מאיר ווייס זצ"ל:

בבחרותי התאכסן אצל אבי ז"ל הרב פריד ז"ל שבא לשבות בצל הרה"ק מסאטמאר זי"ע, ושח לנו בעת הסעודה עובדה אשר שמע מאביו על הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע:

כאשר שהה המוהרי"ד במארינבאד, שהיה מתהלך שם עם מקורביו על כל מלבושיו העליונים, כדרכו בקודש בעיירתו בעלזא, הכולל אף את ה'טיליפ' וה'קאלפיק'.

אביו של הרב פריד – הרב מסאנפעטער זצ"ל התפלא על כך, וניגש בעצמו אל הרה"ק ושאל: "מדוע מתהלך הרבי עם כל המלבושים, הרי מטרת ביאתו של הרב למנוחה ולבריאות"?

ענהו הרבי: "אצל אאע"ה, ביום שלישי למילתו, כאשר התגבר עליו החולי, מצינו שכתוב בפרשת וירא: 'והוא יושב בפתח האוהל כחום היום', ונשאלת השאלה: הלא יכול היה אברהם להמתין לאורחיו בביתו פנימה, ומדוע ישב כחום היום? אלא, שאברהם היה חולה והיה

פטור מכל המצוות, לכך, חפץ אברהם לכל הפחות "להזיע קמעא לכבוד השי"ת", וסיים הרבי: "כאשר באים אנו למקום זה, אמנם אנחנו הרי בבחינת חולים, אשר באנו להבריא כאן, אבל עכ"פ "וועל איך – לכה"פ, שוויצן א ביסעל פארן באשעפער".

***

הרה"ק ה"נתיבות שלום" מסלונים זי"ע דיבר פעם על המשנה בסוף סוטה: בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר... והמשנה מסיימת: ועל מה יש לנו להשען, על אבינו שבשמים. ואמר ע"ז: את הסיום 'ועל מה יש לנו להשען' לא אומרים באותה מנגינה שבה אומרים את כל המשנה, כי זה לא חלק מהצרות... אלא אומרים אותו במנגינה של שמחה – ב"ה שיש לנו על מי להשען...

***

בספר "עובדות והנהגות לבית בריסק" [ח"א עמ' צט]:

פעם סיפרו להגרי"ז מבריסק זצ"ל אודות אדם אחד שהוא נוהג לעשות קידוש בליל שבת בהתרגשות גדולה ובכוונה עצומה, ומתוך דביקות נוראה, נענה הגרי"ז ואמר: "הנה הקידוש שהוא עושה אינו ראיה למעלתו האמיתית, ברצוני לראות איך הוא מברך את ברכת אשר יצר...

***

בתו של הרה"ק רבי שמואל מקאמינקא זי"ע היתה עקרה, נזדמן פעם אחת לעיר קאמינקא הצדיק רבי רפאל מבערשיד זי"ע, ורבי שמואל לא היה בביתו. נמלכה בתו והלכה לצדיק האורח, וביקשה שיברך אותה שתלד. אמר לה הצדיק: סגולה לבנים היא שמחה...

כשבא הרה"ק רבי שמואל לביתו, סיפרה לו בתו את דברי הצדיק, וא"ל אביה: דבר זה למד הצדיק מבערשיד מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים. מן התורה – שנאמר 'ותצחק שרה', ואח"כ ילדה את יצחק מן הנביאים – שנאמר 'רני עקרה'. ומן הכתובים – שנאמר 'אם הבנים שמחה'.

שאלה הבת: כיון ששרה צחקה לשם סגולה, למה זה התרעם הקב"ה עליה? השיב לה אביה: סגולה צריכים לעשות רק כשצדיק מבטיח, אבל כשהקב"ה מבטיח בעצמו אין צורך בסגולות, וזה היה חטאה של שרה.

***

בספה"ק "אמרות טהורות"
מהרה"ק מראחמסטריווקא זי"ע :

שמעתי מיהודי אחד שבדידיה הוה עובדא, שבימי בחרותו סטה מאד מן הדרך הישר רח"ל, ואביו שהיה חסיד בעלזא לקח אותו על ר"ה להסתופף בצל הרה"ק המוהרי"ד זי"ע, ובמשך כל התפילה עמד אותו בחור בחוץ והתרועע עם ריקים ופוחזים אך בשעת קריאת התורה נזדמן לו לעמוד בחלון מול פני הרה"ק זי"ע שקרא אז בתורה. ויהי כאשר קרא הרה"ק את הפסוק 'ואל אראה במות הילד' אמרו בהדגשה ארוכה ועמוקה, והתיבות הללו חדרו באוזני הבחור ההוא עד דכדוכה של נפש כי הרגיש שהרה"ק מכוון אליו בזה, והרגיש שדיבורי קודש אלו דוקרים בנפשו, וחזר למוטב ונהפך לאיש אחר עד שנתגדל ונהיה ליהודי ירא שמים וחסיד אמיתי.

***

במקום מושבו של הרה"ק רבי יעקב לייב מטריסק זי"ע פרצה מחלוקת גדולה וקשה בין חצרות צדיקים, כשהקהל מתפלג בהתאם ומלבה את האש הנוראה. אמר על כך הרה"ק מטריסק זי"ע: שכעת מובן מה שאברהם אבינו ביקש מהקב"ה 'אולי יש חמישים צדיקים', כי אם יהיו מספיק צדיקים בסדום, אז כבר אין צורך להופכה, כי היא תתהפך מאליה...

***

בקונטרס "משמיע שלום": (וויש"כ לידידי הגה"ח ר' יוסף דונט שליט"א)

הרה"ק רבי יחיאל ממוש זצ"ל אמר פעם בעת

שהתחוללה שריפה במוש, שאז היו עושים את הגגות מקש ובשעה מועטת היתה השריפה מתפשטת ומכלה לאין שיעור כל מה שנקרה בדרכה, ואמר שבפמליא של מעלה יושבים עתה ודנים על כל פיסת עץ של יהודי האם תשרף או תנצל. כלומר שלא יחשבו שזה תהליך טבעי – כאשר פורצת שריפה היא מכלה את הכל, אלא יש דיון מיוחד על כל פרוטה של יהודי... שום גורם בעולם אינו יכול להשפיע מאומה כאשר פמליא של מעלה יושבת ודנה על כל טיפת דם יהודי.

***

סיפר הגאב"ד דבריסק זצ"ל:

אחד מגדולי הדור בדור הקודם ישב בביתו והגה בתורה. לפתע עלו רחשים קלים מאחד החדרים, בדיקה קצרה העלתה – כי גנב חדר אל הבית והוא עומד לגנוב חפצים יקרי ערך.

זקן וחלוש היה בעל הבית, ובדעתו אף לא עלתה אפשרות כל שהיא למנוע את הגניבה. לפיכך, עמד וזעק במלוא גרונו: "הפקר! הפקר!" כדי להציל את הגנב מאיסור.

הרב מבריסק זצ"ל הוסיף: כי אותו גאון ביקש להציל את הגנב משני איסורים גם יחד. שהרי לו לא היה מפקיר את חפציו אלא מזכה אותם לגנב, היה הגנב ניצול מאיסור 'לא תגזול', אך איסור 'לא תחמוד' עדיין היה רובץ עליו...

***

כל ימיו של המהרי"ל דיסקין זצ"ל ה"שרף מבריסק" זצ"ל, היו קודש לה', בעת הארוחות הסיבו אורחים רבים לשולחנו, אך הוא עצמו לא נטל ידיו. אכל אכילת ארעי וישב בראש השולחן כשהוא שקוע בתלמודו. יום אחד, בשעת הארוחה, ננער לפתע וקם ממקומו, פסע לירכתי השולחן והתיישב שם. הכל הפנו אליו מבטם, התברר שהבחין בקשיש חסר שינים שהתקשה בלעיסת הלחם. בצע לו הרב את הפרוסה, הסיר את הקרום הקשה, והגיש את החלק הרך במאור פנים.

כשסיימו הסועדים והלכו לדרכם, פנה אליו בן ביתו הגאון רבי דב בר גרוסברג זצ"ל, וביקש רשות לשאול שאלה: "הן שקוע היה בלימודו – כיצד הבחין איפוא בכך שהקשיש מתקשה באכילה?"...

"יפה שאלת", אישר המהרי"ל – "אך מדוע נזכרת לשאול כאן, ולא הקדמת לשאול בפרשת וירא?"

נבוך השואל: בפרשת וירא? מה יש לשאול בה?

והמהרי"ל הסביר: "הרי מסופר שם, שהשי"ת נגלה לאברהם אבינו – והנה, בעיצומה של ההתגלות, ראה שלושה אנשים עוברי אורח, ורץ להכניסם בצל קורתו – מדוע לא שאלת כיצד הבחין וכיצד ראה"?

השתאה רבי דב בר: אכן, שאלה כהלכה!

"אלא מאי", ענה המהרי"ל: "שם וכאן התשובה אחת: כשצריך לעשות חסד, רואים!"... סיפור דומה מסופר מהרה"ק מקרסטיר זי"ע עם הרה"ק משינאווא זי"ע.

***

פ"א נסע הרה"ק ה"דברי יואל" מסאטמאר זי"ע מקראלי לפני פסח לאיזה עיר להכשיר הרחיים שבו יטחנו חטים עבור מצות, נתלווה אליו אחד מרבני המדינה, כשנתארכה הנסיעה אמר אותו הרב לרבי בדרך הלצה: מלפנים בישראל כאשר נסעו צדיקים לדבר מצוה קפצה להם הדרך.

נענה הרבי ואמר: לאו בצדיקים תליא מילתא, אלא במלוויהם... כמו שמצינו אצל אאע"ה שאמר הכתוב 'ביום השלישי וגו' וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק', לאחר שהלך כבר שלושה ימים עדיין היה המקום רחוק, 'ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה', כאשר אברהם ציוה להמלוים שיישארו שם, הגיע תיכף אל המקום, כמ"ש 'ואני והנער נלכה עד כה'...

***

כפרי אחד שאל את הרה"ק רבי משה צבי מסאוראן זי"ע, מדוע כאשר בא יהודי אצלינו לכפר, אנו מקדמים

אותו בסבר פנים יפות, ומאכילים ומשקים אותו מכל טוב, ונותנים לו מקום טוב ללון, ואילו כשמזדמן אחד מאתנו לכרך, אין מי שמציע לו לסעוד או לישון אצלו?!
ענה הרה"ק ואמר בצחות:
אל תצטער על דבר זה, שכן הוא דרכו של עולם מימים ימימה, מאז ומעולם היה כך, ראיה לדבר, השמים הם בבחינת "כרך", הארץ הם בבחינת "כפר" כנגד השמים. והנה בימי אאע"ה, כאשר המלאכים ירדו מהשמים – שהוא הכרך, ובאו להארץ שהיא הכפר, והכניסם אאע"ה לביתו, והאכילם מאכלים יקרים למאוד, ג' לשונות של בקר בחרדל, ואילו אחרי קבלת התורה כאשר משה רבינו שהיה כבן כפר עלה למרום שהוא הכרך, הסתובב שם ארבעים יום, ולחם לא אכל ומים לא שתה, כי הם לא נתנו לו כלום...

***

הרה"ק רבי דוב בעריש מאלעסק זי"ע [בן הרה"ק רבי שלמה לאצקער זצ"ל המגיד מסקאהל בעל "דברת שלמה", תלמידו ונאמן ביתו של הרה"ק המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, ורבו של הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע], נקלע פעם אחת באישון לילה לעיר אחת ביחד עם משמשיו, וחיפשו מקום ללון שם, המשמשים ניסו לדפוק על פתחי בתים, אך איש לא הסכים להכניסו לביתו, כל אחד בסיבות ותירוצים שונים, לאחר שהתהלכו שעה ארוכה אנה ואנה ברחובה של עיר ולא עלתה בידם למצוא אכסניה ללון שם. התקרב רבי בעריש לאחד החלונות, דפק עליו בחוזקה וקרא בקול ר' לוט... ר' לוט...
כעבור רגע כבר הציץ בעל הבית מבעד לחלון, ושאל אותם: את מי אתם מחפשים?! השיב לו רבי בעריש: אנחנו מחפשים את ר' לוט! השיב בעה"ב: אין נמצא בעירנו איש בשם זה! אבל רבי בעריש עמד על שלו ואמר לו: לא יתכן, הכל יודעים שבסדום גר מכניס אורחים אחד ושמו לוט, והרי כאן הוא "סדום" שאין מכניסים אורחים, וא"כ שמא תועיל בטובך להראות לנו היכן ביתו... למען יתן לנו מקום ללון?!

סיפורי השבוע

סיפר הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל:

בפריז שלאחר השואה התגורר הגאון הצדיק רבי מרדכי פורגמנסקי זצ"ל, גאון עולם שנלב"ע בגיל צעיר והובא לקבורה בבית העלמין בזכרון מאיר בב"ב.

והוא סיפר, שנסע פעם ברכבת ביום שישי בליטא ממקום למקום, ובמהלך הנסיעה הוא מצא יהודי שומר תורה ומצוות, שנוסע איתו ברכבת. אותו יהודי היה שוחט ומוהל במקצועו. התחילו לדבר ביניהם בד"ת, ולא שמו לב, שהם צריכים לרדת בתחנה מסויימת... הכרוז מודיע שהגיעו לתחנה, רק הם היו כל כך מרוכזים בלימוד ביחד, שלא שמו לב בכלל שצריך לרדת...

הגיע שעה אחת... שתים... הכרוז מודיע "הגענו לתחנה"... הרב שומע, "אוי ווי... התרחקנו שעתיים מהמקום שאנחנו צריכים לרדת... אין סיכוי שנגיע כבר לשבת הביתה...". אותו יהודי שהוא שוחט ומוהל, היה ממש נסער "תראה ... לא הייתי כל כך הרבה זמן בבית... הבטחתי שאני יבוא לשבת...". רבי מרדכי אומר לו – "אדוני, מה אתה נסער כל כך, הקב"ה רוצה שנהיה פה בשבת...". אומר לו השוחט: "כבוד הרב, אני רוצה להגיד לך, אין פה יהודים בכלל ומאיפה אתה יודע שאין? כי אם היו פה יהודים, היו מזמינים אותי פה לשחוט.

יוצאים מתחנת הרכבת ופוגשים שם בעלי עגלות ושואלים את אחד מהם – אולי אתה יודע איפה יש כאן יהודים? אומר להם הבעל עגלה – כן, אני יודע... יש כאן יהודי אחד! אקח אתכם אליו... לוקח אותם... יורדים מהכרכרה... מסתכלים... יש מזוזה על הדלת... ב"ה, נוקשים בדלת, פותח את הדלת יהודי... רואה את הרב והשוחט... לא הכיר את הרב.. כולו נהיה חיוור, שואל אותם היהודי – סליחה, מישהו מכם מוהל??? אומר רבי מרדכי – כן! הנה הוא מוהל! ב"ה! כולו התמלא שמחה... מה קרה??? שאלו אותו... תראו, שבוע שעבר נולד לי בן, ולא ידענו מה יהיה עם הברית, כי הילד לא כל כך הרגיש טוב, היום הרופא אמר לי שאפשר לעשות לו ברית... אמרתי לו "עבשיו אתה מודיע לי?! 12 בצהריים?? מאיפה אני אביא מוהל?... התפללתי להקב"ה "רבוש"ע צווית 'וביום השמיני ימול בשר ערלתו' אני רוצה למול, אבל אין מוהל, מה אני יכול לעשות?! בביתי... התפללתי... והקב"ה זימן אתכם לפה! אמר לו רבי מרדכי – נו, אתה רוצה, אני

סנדק, אתה מוהל, והוא אבי הבן! עכשיו אתה מבין, למה הגענו לפה?!

אומר רבי מרדכי למוהל: תשמע, עכשיו אני מבין רש"י... רש"י אומר עה"פ 'ותלך ותתע באר שבע' [כא יד] מכאן שחזרה הגר לגילולי בית אביה, מאיפה ידע רש"י את זה? כתוב שהיא טעתה בדרך... אבל מי אמר שחזרה לגילולי בית אביה?

אמר רבי מרדכי: פשוט מאד, יהודי לא טועה! יהודי הקב"ה מדריך אותו על כל צעד ושעל! ואם כתוב 'ותלך ותתע באר שבע' – זה אומר שהיא לא היתה יהודיה, כי אם היא היתה יהודיה, לא היה מופיע פסוק כזה 'ותתע', יהודי לא טועה, יהודי מודרך.

***

איש אשכולות היה ר' שאול שטרן. יר"ש, ת"ח, וטוב מזג. שקד ללמוד תורה בכל רגע פנוי ואף חיבר ספר הגותי על חמשה חומשי תורה. לפרנסתו ניהל מפעל לעיבוד מזון, ונחשב מומחה בעל שם לכשרות.

באחד המסדרים במחנה הריכוז, פקד הקצין הגרמני על בעלי השכלה רפואית לצאת מהשורה. אומנם לר' שאול לא היתה השכלה רפואית, אך הוא היה כימאי והבין קצת בתרופות. בלי לחשוב פעמיים יצא מהשורה והציג את עצמו כרופא. מאותו יום ואילך הוא מונה על המרפאה במחנה כך היה יכול לסייע לחולים רבים, שקיבלו ממנו תרופות יותר ממה שהתירו לו ההוראות.

יום אחד הגיע למרפאה בחור צעיר, ר' שאול התעניין בשלומו, טיפל בו כראוי ושוחח עמו בדברי תורה. הבחור התחבב עליו מאוד והוא השתדל לסייע לו ככל יכולתו. בהמשך רקם ר' שאול תכנית שבעזרתה הצליח, בסיוע עוד גורמים, להבריח את הנער אל מחוץ למחנה, מאז נעלמו עקבותיו של הנער והם לא נפגשו עוד. שלושים שנה חלפו מאז, בשנים אלה הספיק, כאמור, לעלות ארצה ולהקים משפחה. חלפו עוד שנים ובינתיים גם ילדיו בגרו והקימו משפחות

אחד מילדיו התגורר עם משפחתו ברחובות. זה היה בשבת הראשונה שבה התארח ר' שאול בבית בנו ברחובות – מכל בתי הכנסת בעיר בחר ר' שאול ללכת להתפלל בביהמ"ד של הרה"ק רבי דוד משה מקרעטשניף זי"ע. הוא התפלל שם הן בליל שבת הן ביום. בקריאת התורה, פנה אליו הגבאי וקרא לו לעלות ל"שישי". ר' שאול היה מופתע מאוד, שכן ביהמ"ד היה מלא מפה אל פה ואילו הוא היה סתם אורח בלתי מוכר.

בצאת השבת שב הרבי מקרעטשניף אל עבודת קבלת הקהל וקריאת ה"קוויטלך", גם ר' שאול השתלב בתוך התור הארוך והמתין לברכת הרבי. לפתע ניגש אליו המשב"ק וקרא לו לבוא עמו. שוב הופתע ר' שאול מהיחס המיוחד כלפיו. הוא פסע בצייתנות אחרי המשמש שהוביל אותו היישר לחדרו של הרבי. כשנכנס פנימה קידמו הרבי בברכת "שבוע טוב" לבבית והציע לו סיגריה. ר' שאול השיב בנימוס כי איננו מעשן. "זה חידוש בשבילי, ר' שאול", הגיב הרבי מקרעטשניף. "מתי חדלת מלעשן?".

ר' שאול היה נבוך ולא השיב, בקושי זכר שבעבר עישן. הרבי שינה את נושא השיחה. "יש לי דבר תורה לומר לך", אמר, והשמיע באוזני ר' שאול בשאלה: "נו, ר' שאול, ההסבר הזה אולי מובר לך?", ר' שאול לא השיב. כעבור רגע של שתיקה, היישיר הרבי מבט אל ר' שאול ואמר לו: "את הפירוש הנאה הזה שמעתי ממך בנעורי, בשעה שבאתי לקבל ממך טיפול במרפאה של מחנה הריכוז. אני הוא הנער הצעיר שחיבבת ושסייעת לו לברוח אל מחוץ למחנה, התזכור?"...

צמרמורת הרעידה את גופו של ר' שאול. הוא התרגש עד עמקי נשמתו ולא הצליח להוציא הגה מפיו. הרבי מקרעטשניף הוסיף ואמר: "אתה היית שליח ה' להצילני, ואני חייב כלפיך בהכרת הטוב" – ר' שאול היה אחוז התפעלות מהעובדה שאחרי שלושים שנה עדיין זכר הרבי את פניו, את דבר התורה ששמע ממנו במחנה, ואפילו את העובדה שבאותם ימים נהג לעשן...

***

הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, התארח פעם אצל ה"חפץ חיים" זצ"ל. כמנהגו, קיבלו הח"ח בכבוד גדול ודאג לכל צרכיו לפרטי פרטים. תיכף בהגיעו מהדרך,

ערך לפניו שולחן והגיש לו ארוחה דשנה. כל העת, דאג הח"ח להנעים את שהותו של האורח בביתו, הוא שוחח עמו בד"ת, ולא סרו עיניו מצרכיו של האורח הדגול.

בהגיע הערב ופנו כבר ללכת לישון, לא הטיל המארח, הח"ח, את מלאכת סידור והצעת המיטה על אי מי מבני ביתו, אלא הוא בעצמו סידר עבור האורח את חדרו ופרס לו את כל כלי המיטה. נבוך מאד היה רבי זלמן, "גדול הדור בכבודו ובעצמו דואג לי?! היתכן?!

הוא ביקש מהח"ח שיניח ויפסיק לשרתו, "אני אעשה זאת בעצמי", ביקש רבי זלמן, "לא נוח לי לראות כך את הח"ח טורח עבורי", הוסיף רבי זלמן לבקש, אך הח"ח אינו משיב מאומה וממשיך במלאכתו, סידור המיטות, ודאגה לשאר צרכיו.

למחרת בבוקר, הלכו מרנן הח"ח ורבי זלמן לביהכ"נ להתפלל תפילת שחרית. בדרכם נתנו את הטו"ת לתלמיד שילווה אותם, כדי שיביאם עמו לביהכ"נ. בהגיעם לביהכ"נ, חיפש רבי זלמן את הבחור שנשא את הטו"ת, אך הבחור איננו, כאילו בלעה אותו האדמה. בלית ברירה, ניגש רבי זלמן אל הח"ח לברר אצלו היכן הבחור והיכן התפילין שלו.

א"ל הח"ח: "מדוע יטרח כבודו בהנחת התפילין? הלא אני יכול לעשות זאת עבורו"... או אז הבין רבי זלמן את פשר הנהגתו של הח"ח באירוחו אמש בביתו, הלא מצוות הכנסת אורחים חשובה לאין ערוך, ואם יכול הוא לעשות זאת בעצמו לבדו, אל לו לוותר עליה ולמוסרי בידי אחר, מצוה נשגבה כ"כ היא כמצווה שבגופו, ששלימות עשייתה היא לא ע"י שליח, אלא בגופו ובמעשיו יכבד את אורחיו.

***

בספר "מעשה הצדיקים" מביא בשם ספר "דברים ערבים":

הרה"ק רבי לייב שרה'ס זי"ע היה רגיל להגיע לאיזה עיר, ותמיד התאכסן אצל מלמד אחד שהיה ירא ה'. ושם בעיר היה גר גביר מכניס אורחים למאוד, וכל גדולי הדור היו מתאכסנים אצל הגביר ההוא.

פעם אחת ביקש הגביר מאת המלמד, דכאשר יבוא רבי לייב שרה'ס, יבקש בשמו שיבוא להתאכסן אצלו, וכן היה. רבי לייב שרה'ס הגיע לעיר, והסכים לילך לביתו של הגביר, והגבאי שלו לקח את החפצים וכל תרמיליו ולקחם לתוך הבית, ונתן שחת לסוס, ורבי לייב שרה'ס הלך בתוך הבית ורצה לברר לעצמו איזה חדר מיוחד.

בעה"ב הגביר לא היה אז בביתו, ובעלת הבית השתוממה על ככה, כי איך ירהיב בנפשו איש אורח קרוע ובלוע, כי הלך בבגדים פשוטים – לגשת לביתה פנימה בלי לקחת רשיון, ובפרט שהתכוננו אז לבואו אל הרה"ק ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע על שבת, ובעלת הבית היתה טרודה בטירדה של מצוה והכנה דרבה, א"כ מה לה ולאורח הלז, וכבר אחז"ל [ב"מ פז.] שהאשה עיניה צרה באורחים, ע"כ האשה צעקה על הגבאי שיפנה מכאן את סוסו והחפצים שלו, כי אין כאן מקום ללון לאורחים!

ענה הרה"ק: הלא בעל הבית הזמין אותו ע"י המלמד לבוא אליו! אבל בעלת הבית צעקה כי אינה מתרצית ומסכימה לכך, נענה הרה"ק ואמר: אם בעלת הבית לא תתרצה בשום אופן, מה אוכל לעשות, מוכרח אני לשמוע בקולה, הגם שאחז"ל כל מה שיאמר לך "בעה"ב" עשה חוץ מצא, היינו רק בעה"ב, אבל אם 'בעלת הבית' אומרת צא – מוכרחים לשמוע בקולה! וציוה למשמשו שירתום את סוסו, ויסעו בחזרה לאכסניה אצל המלמד, וסיפר למלמד את כל אשר קרהו.

המלמד סיפר זאת אח"כ לבעה"ב הגביר, והוא תלש שער ראשו, ולא ידע לשית עצות בנפשו, היאך אפשר לפייס את הרה"ק. ובצר לו סיפר את המאורע לרבו הרה"ק מאפטא זי"ע, והרה"ק מאפטא אמר לו: בלי ספק יבוא אלי הרה"ק רבי לייב ל'טיש' ואדבר עמו לפייסו!

ואכן, רבי לייב שרה'ס בא בש"ק לשולחן הטהור של הרה"ק מאפטא, ונהנו מזה כיאות וכראוי בין שני

קדושים הללו, ואילו בעה"ב הגביר עמד שם בפחי נפש.

תוך כדי שיחתם א"ל הרה"ק מאפטא: כך וכך נעשה ע"י אשת הגביר, שלא ידעה מי הוא, ובעה"ב דואג ונאנח ומצטער על ככה, לזאת יסלח לו על אשר נעשתה בשגגה.

ענה רבי לייב שרה'ס: הנה חכמינו ז"ל יחסו את אאע"ה לבעל מכניס אורח, ולכאורה קשה, הלא לוט עשה יותר, כי באברהם כתיב מקודם 'ורחצו רגליכם' להסיר אבק שעל רגליהם, וגם כתיב 'יקח נא מעט מים' דהיינו ע"י שליח ולא ע"י עצמו, ואילו לוט הכניס אותם עם האבק שעל רגליהם, וכתוב 'ומצות אפה' דהיינו בעצמו ולא ע"י שליח, ואף את בנותיו הפקיר בבחינת מסי"נ בשביל הכנסת אורחים, א"כ מדוע לא יתייחס לוט לבעל מכניס אורח?

אולם כן הדבר, כי אצל אאע"ה באו בדמות אנשים ובדמות ערביים, עכ"ז קידם אותם, אשר על כן, יתייחס לבעל "מכניס אורח".

אבל אצל לוט באו בדמות מלאכים ושרפים, ומלאכים ושרפים "רעבי'ס", כאלה כל איש יקח לביתו, אבל באמת לוט היה רק איש פשוט ושיכור, ונשאר שיכור...

הגביר הנ"ל נעשה אחר כך שיכור, וכבוד עושרו נלקח מאתו, ה' ישמור רגלי חסידיו.

זכותם תגן עלינו

ידידי חביבי

השי"ת יעזור שיהיה לעם ישראל ישועה גדולה
גם בבחירות שיהיה הצלחה גדולה
שהחורף יגיע אלינו בשעה טובה
ומצפים להרבה גשמי ברכה
וגם "גשמיות" בהרחבה
כדברי הרבי ר' אלימלך זי"ע בליקוטי שושנה
שצדיקים צריכים הרחבה בעוה"ז לקיים מצוות התורה
כמו הכנסת אורחים סוכה אתרוג ציצית ומזוזה
זה הזמן להרבות בלימוד התורה
השי"ת יעזור בבריאות והרבה שמחה.
ואי"ה נזכה לאורך ימים להוציא את הפרשה

ידידכם אוהבכם